

SALASOITTAJAT
PIANONSOITTO IKÄIHMISTEN HARRASTUKSENA

Jyväskylän yliopisto
Musiikin laitos
Musiikkikasvatuksen
lisensointityö
2007

Elina Siirola

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities	Department Music
Author Siirola, Elina	
Title Salasoittajat - Pianonsoitto ikäihmisten harrastuksena	
Subject Music Education	Level Lisensiaattityö
Month and year 2. 5.2007	Number of pages 146
<p>Abstract</p> <p>Musical activities among elderly people will offer resources for many possibilities. Which not yet have been used. The purpose of this study is to describe and analyze experiences of elderly people in learning to play the piano in a voluntary group for beginners. The aim is to find in this way new means to propose the playing activities among the elderly people.</p> <p>This study, belonging to the field of music education, contains interdisciplinary elements from psychology, pedagogic, geropsychology and health sciences. The basis is the idea of lifelong learning. The methods of the study are ethnographic research and content analysis. The ethnography describes the interplay in the group, the teacher's role as a supporter and leader and the experiences of the meaning of playing activity and the advancement in learning. The content analysis is used in researching the interview material of the group members. The group, with which this study is concerned, has been working already during 18 years, being led by the same teacher. All members have started the studies in piano playing not until at senior age in this group. The group is called Secret Players. The teacher gives yearly a few private lessons to the members, and twice a year they come all together to play to each others.</p> <p>The sources of this study consist of the data, photographs and teaching material collected by the instructor of the group, the interviews of the members and the own observations and experiences as a participant in the group. The data was gathered in Finland Proper during the years 2003 and 2004. The objects of the interviews were seven persons at the age of 63 to 83 years. During the interviews the gathering of the data was grounded on loose questions: How did you got started with playing, what has been the significance of the playing activity, what is the significance of the Secret Players group and what means the role of the teacher to elderly people. It is typical in an ethnography that the re-searcher also participates to the activities of the group. So, in the beginning of the survey I started piano playing as a secret player. I thus entered into the group and could make acquaintance with the teaching methods in practice.</p> <p>The results indicate that it is possible for aged people to learn playing the piano, if the conditions for studying are in order. These conditions are peaceful and unstressed teaching, a confidential and encouraging teacher together with a good communication with the teacher. The significance of the group is important. Also the importance of the support from the family and other close people is evident. The instrument is significant, too, for the possibilities to train in accordance with one's own schedules. Playing activity brings satisfaction to the life of senior people and improves the quality of living. The results of the enquiry also challenge the education of the music teachers. The methods and conditions of teaching shall be developed to increase the possibilities of playing activities for elderly people. For the professionals in music the senior aged could carry out attractive employments. The results of this study are in harmony with international research.</p>	
Keywords – Senior, lifelong learning, ethnography, meanings, music education, music hobby group, learning/teaching the piano, secret player, playing as a hobby	
Depository –	
Additional information –	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Musiikin laitos
Sirola, Elina	
Salasoittajat - pianonsoitto ikäihmisten harrastuksena	
Musiikkikasvatus	Lisensiaattityö
2.5.2007	Sivumäärä- 146
<p>Tiivistelmä.</p> <p>Musiikin käyttö ikäihmisten parissa on voimavara, jossa on vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla ja analysoida ikäihmisten kokemuksia pianonsoiton opiskelusta musiikin harrastusryhmässä. Tavoitteena on löytää uusia tapoja soittoharrastuksen edistämiseen ikäihmisten keskuudessa.</p> <p>Tämä musiikkikasvatuksen alaan kuuluva tutkimus sisältää poikkitieteellisiä aineksia psykologiasta, kasvatus-tieteestä, gerontologiasta ja terveystieteistä. Lähtökohtana on elinikäisen oppimisen näkökulma. Työn metodeina ovat etnografinen tutkimus ja sisällön analyysi. Etnografisella tutkimuksella tuodaan esille soittoryhmän vuorovaikutusta, opettajan roolia tukijana ja ohjaajana ja jäsenten kokemuksia soittoharrastuksen merkityksestä sekä opiskelun edistymisestä. Haastatteluaineistoa tutkitaan käyttäen sisällön analyysia ja johtopäätösten teossa abduktiivisen päättelyn menetelmää.</p> <p>Tässä tutkimuksessa oleva ryhmä on toiminut saman opettajan johdolla jo 18 vuotta. Kaikki jäsenet ovat aloittaneet pianonsoiton opetteluun tässä ryhmässä vasta ikäihmisinä. Soittoharrastus alkoi seurakunnan ikäihmisten kuorotoiminnan päätyttyä. Ryhmä ei kuulu mihinkään järjestöön tai organisaatioon. Soittajat asuvat saman kunnan alueella. Ryhmän nimeksi on otettu ”Salasoittajat”. Opettaja antaa ryhmän jäsenille yksityistunteja muutaman kerran vuodessa ja jäsenet kokoontuvat soittamaan toinen toisilleen kaksi kertaa vuodessa. Tutkimuksen lähteinä ovat ryhmän ohjaajan keräämä aineisto, valokuvat ja opetusmateriaali, jäsenten haastattelut sekä tutkijan omat havainnot ja kokemukset ryhmän jäsenenä. Aineisto on kerätty Varsinais-Suomessa vuosina 2003 - 2004. Haastatteluihin osallistui seitsemän 63-83 -vuotiasta henkilöä. Aineiston keruuta ohjasivat väljät tutkimuskysymykset: Miten soittoharrastus sai alkunsa, mitä soittoharrastus on merkinnyt, mitä salasoittajien ryhmä merkitsee ja millainen on ikäihmisten opettajan rooli. Etnografiselle tutkimukselle on ominaista, että tutkija voi osallistua myös ryhmän toimintaan. Aloitin pianonsoiton opiskelun salasoittajana tutkimuksen alkuvaiheessa. Näin pääsin mukaan opetusryhmään ja tutustuin opetusmenetelmiin käytännössä.</p> <p>Tulokset osoittavat, että ikäihmisen on mahdollista oppia soittamaan pianoa, jos opetuksen edellytykset ovat kunnossa. Näitä ovat rauhallinen ja kiireetön opetus, turvallinen ja kannustava opettaja sekä hyvä vuorovaikutus opettajan kanssa. Ryhmän merkitys on tärkeä opetustapahtumassa. Tutkimuksessa tulee esille myös perheen ja läheisten tuen merkitys. Soittoväline on myös ratkaiseva, jotta voi harjoitella oman aikataulunsa mukaan. Soittaminen antaa ikäihmisille elämään sisältöä ja parantaa elämänlaatua. Tulokset antavat haasteita myös musiikinopettajien koulutukseen. Ikäihmisten opetuksen metodeja ja oppimisympäristöjä tulisi kehittää, jotta mahdollisuuksia soitto-harrastukseen olisi laajemmin myös ikäihmisten käytettävissä. Musiikin ammattilaisille ikäihmiset voisivat tuoda mielenkiintoisia työmahdollisuuksia. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia myös kansainvälisten tutkimusten kanssa.</p> <p>Asiasanat: Ikäihminen, elinikäinen oppiminen, merkitykset, etnografia, musiikkikasvatus, soittoharrastus, salasoittaja, pianonsoiton opiskelu / opettaminen, musiikin harrastusryhmä.</p>	
Säilytyspaikka:	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	10
2.1. Ikäihminen.....	10
2.2 Elinikäinen oppiminen.....	11
2.3 Merkitykset käsitteenä.....	13
2.4 Musiikkikasvatus.....	15
3. MUSIIKKIHARRASTUS IKÄIHMISTEN VOIMAVARANA	19
3.1 Musiikkiharrastuksen merkitys yksilölle	19
3.1.1 Musiikin sosiaalisia vaikutuksia	22
3.1.2 Musiikin psykologisia vaikutuksia	23
3.1.3 Musiikki fyysisten toimintojen tukena.....	25
3.2 Ikäihmisten musiikkiharrastus toimintakyvyn tukena	27
4 IKÄÄNTYVÄ OPPILAANA	30
4. 1 Ikääntyminen ja oppiminen.....	30
4.2 Ikäihmisten opetuksen haasteet	34
4.3 Yhteisön tuki ja harjoittelumahdollisuudet	36
4.4 Yhteiskunnallinen näkökulma elinikäiseen oppimiseen.....	37

5 TUTKIMUSASETELMA	39
5.1 Tutkimustehtävä.....	39
5.2 Etnografia, sisällönanalyysi ja abduktiivinen päättely tutkimusmenetelminä	41
5.3 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	44
5.4 Etnografisen menetelmän käyttö	46
5.4.1 Etnografinen kirjoittaminen	48
5.4.2 Tutkija etnografina	49
5.4.3 Kenttävaihe, aineiston keruu ja analyysi	51
5.4.4 Taustatiedot.....	53
5.4.5 Salasoittajien ja opettajan haastattelut	55
5.4.6 Havainnot salasoittajien ryhmästä.....	57
5.4.7 Päiväkirja	59
5.4.8 Tukiaineistot	60
5.5 Aineistojen analysointi.....	62
5.5.1 Haastatteluaineiston analysointi	63
5.5.2 Havainnointiaineiston analysointi	64
5.6 Tulosten eettisyys ja aitous.....	65
5.7 Tutkimuksen luotettavuus.....	67
6. TUTKIMUSTULOKSET	68
6.1 Soittoharrastuksen aloittaminen	70
6.1.1 Ensimmäinen salasoittaja	70
6.1.2 Salasoittajien ryhmä muotoutuu ja kasvaa.....	72
6.1.3 Esiintymisjännitys.....	76
6.2 Soittoharrastuksen merkitys yksilölle	78

6.2.1 Yksilöllinen opetus	78
6.2.2 Opiskelumotivaatio	83
6.3 Opettajan rooli ja ohjauksen merkitys	85
6.3.1 Ikäihmisten opettaminen	85
6.3.2 Oppimisympäristö ja opiskelumenetelmät	88
6.4 Soittajien vuorovaikutus ja keskinäinen kannustaminen	89
6.4.1 Soittamisen ilo.....	89
6.4.2 Yhteissoitto.....	91
6.5 Soitonoppimisen esteet ja mahdollisuudet.....	93
6.5.1 ”Alku aina hankalaa ”.....	93
6.5.2 ”Oppia ikä kaikki ”.....	95
6.6 Soittoharrastuksen merkitys hyvinvointiin ja elämänlaatuun	97
6.6.1 Musiikkiharrastus voimavarana	97
6.6.2 Pianonsoitto harrastuksena	100
6.7 Ikäihmisten musiikkiharrastuksen kehittäminen	102
6.7.1 Ikääntyneet musiikin harrastajat.....	102
6.7.2 Pedagogisten valmiuksien kehittäminen	103
6.8 Yhteenveto tutkimustuloksista	106
6.9 Tutkimusprosessin arviointia	110

7 PÄÄTÄNTÖ	114
LÄHTEET.....	118
LIITTEET.....	136
Liite 1. Soitonohjauksen ja yhteissoiton aikataulu 2004.....	136
Liite 2. Salasoittajien ryhmän Soittajaisten havainnointilomake	137
Liite 3. “Molemmat peukalot samalle koskettimelle” -harjoitustehtävä	138
Liite 4. Fyysisen kunnon ylläpitäminen laulaen ja voimistellen.....	139
Liite 5. Harjoituksia vasemmalle kädelle	139
Liite 6. Sanaristikko musiikinteorian kertaamiseksi	141
Liite 7. Salasoittajien säestysharjoitus –kappaleita.....	142
Liite 8. Jospas minä kissan saisin	143
Liite 9. Kahden maan kansalainen.....	144
Liite 10. Suvivirsi (Jylhä).....	145
Liite 11. Valokuvia.....	146
1. Kansikuva. Salasoittaja (Kuva. H. Leinonen)	146
2. Yhteissoitto. Joulujuhla 2004 (Kuva. H. Leinonen).....	146
3. Esiintyminen yhdessä (Kuva. H. Leinonen)	146

TAULUKOT

**Taulukko 1. Tutkimusprosessin vaiheet, tutkimustehtävät,
aineiston keruu ja analyysi**

Taulukko 2. Tutkimusaineisto, haastateltujen henkilöiden taustatiedot

KUVIOT

Kuvio 1. Tutkimuksen kulku

Kuvio 2. Yhteenveto tutkimustuloksista

LUETTELO KÄYTETYISTÄ LYHENTEISTÄ

H1-H6 = henkilöt, pianonsoittoa harrastavat ikäihmiset

H7 = henkilö, pianonsoittoryhmän opettaja

1 JOHDANTO

Musiikin vaikutusalueet ja mahdollisuudet ovat nykyisin kasvaneet mittoihin, joita muutamia vuosikymmeniä sitten ei osattu aavistaakaan. Musiikin käyttö on levinnyt monille aivan uusille alueille. Sävelet ympäröivät ihmistä lähes kaikkialla, arjessa ja juhlassa, kotona ja kaupungilla, työssä ja vapaa-aikana. Musiikin maagista voimaa käytetään myös ihmisten hyväksi, fyysisen, psyykkisen ja henkisen kasvun ja tasapainon rakentamiseksi. Erityisen hyvin musiikin eheyttävät voimat tulevat esiin musiikkiterapiassa. (Kokkonen 1975, 13.) Musiikin opiskelu, instrumentin soittaminen aloitetaan yleensä lapsena. Siksi ajatellaan, että soittoharrastuksen aloittaminen aikuisiässä tai jo ikäihmisenä on lähes mahdotonta.

Nykyisten oppimisteorioiden mukaan ihminen kehittyy ja voi oppia uusia asioita koko elämänsä ajan. (Ruoppila 2004, 290- 294.) Musiikkiharrastuksen aloittaminen voi onnistua myös ikäihmisenä. Musiikki voi avata luovia mahdollisuuksia itseilmaisuun ja tukea yksilön vireyttä ja hyvinvointia. Musiikin välityksellä ihmisellä on mahdollista ilmaista kaikkein syvimpiä inhimillisiä tunteja ja kokemuksia, sellaisiakin, joihin puhutun kielen ilmaisukeinot ovat riittämättömiä. (Erkkilä 1997, 1-2; Ahonen 1993, 133–135.) Ihminen on luonnostaan toiminnallinen, elämyksellinen ja luova. Siksi on mielekästä, että ikäihmisille voidaan tarjota uusia mahdollisuuksia oppimiseen ja oman elämänhallinnan tukemiseen. Luovuus on ihmisen kykyä saada aikaan jotain uutta itselleen ja myös läheisilleen. Luovuuteen voi liittyä monenlaista toimintaa, uuden etsimistä ja kokeilemistä. (Keränen 2001, 105- 129.)

Seniורי-ikäisten osuus väestöstä kasvaa Suomessa kiihtyvällä vauhdilla. Vuoteen 2030 mennessä yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa noin 600 000 ihmisellä. Samana aikana työikäisen väestön osuus vähenee 300 000 henkilöllä. Nykyisen ennusteen mukaan lapsia ja nuoria on 25 vuoden kuluttua 70 000 vähemmän kuin nyt (Kautto 2005, 4-7). Muihin

EU-maihin verrattuna Suomen ikärakenne näyttää tulevina vuosina erikoiselta. Suuret ikäluokat ja niitä seuraavat pienet ikäluokat aiheuttavat ikäryhmien välisessä tasapainossa suuria muutoksia, jotka näkyvät sekä työelämässä että eläkkeelle siirtymisessä. On etsittävä uusia toimintamalleja eri ikäryhmien hyvän elämänlaadun turvaamiseksi. (Sallila 2000, 7-13.) Hyvä elämänlaatu liittyy elämän kaikkiin ulottuvuuksiin. Näihin kuuluvat terveys, hyvinvointi, aineellinen elintaso, sosiaaliset suhteet, elämän mielekkyys, tyytyväisyys, viihtyisä ympäristö ja harrastusmahdollisuudet. Elämänlaatu siis sisältää laajassa merkityksessä kaiken, mikä on tarpeen, jotta ihminen voi hyvin. (Vaarama 2002, 11–12; Heikkinen 2002, 13–33.)

Tämä tutkimus kuuluu musiikkikasvatuksen alaan ja käsittelee ikäihmisten pianonsoiton harrastajaryhmää, joka on toiminut saman opettajan johdolla yhtäjaksoisesti kahdeksantoista vuoden ajan. Jäsenet antoivat ryhmälleen nimen Salasoittajat, koska he eivät esiinny julkisesti, vaan soittavat omaksi ja toistensa iloksi. Tarkastelen aihetta oppimisprosessina, jossa on monia näkökulmia eri tieteiden alueelta. Kiinnostukseni kohteena on etsiä uusia toimintatapoja ikäihmisten elämänlaadun edistämiseksi. Tutkimuksen avulla voidaan löytää uusia näköaloja ikäihmisten musiikinopetukseen ja soittoharrastuksen tukemiseen.

Tämä etnografinen tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Kvalitatiivinen tutkimusote pohjautuu hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Tätä tutkimusotetta voidaan soveltaa, kun ollaan kiinnostuneita tietyissä tapahtumissa mukana olleiden yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista ja inhimillisen toiminnan ymmärtämisestä. Aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimusprosessin mukaan. (Heidegger 2000; Metsämuuronen 2000,14.)

Ikäihmisten parissa tehtävä työ on monialaista. Se antaa mahdollisuudet tieteiden väliseen vuoropuheluun ja soveltavaan tutkimukseen. Ikääntymisestä on saatavissa tutkimustietoa laajasti eri tieteiden alueella, mutta musiikkikasvatuksen alalta tämä tutkimus on vielä alkuvaiheessa. Ikäihmisten hoitoon ja hoitotyön kehittämiseen olen tutustunut omassa työssäni.

Ikääntyminen koetaan usein ristiriitaisena. Monet kokevat elämäntilanteensa hyväksi, koska työn ja kasvattamisen paineet pienenevät. Eletty elämä tuo esiin monia muistoja, elämäkokemuksesta on iloa. Ikääntymiseen liittyy myös väsymistä, vaivoja, luopumista ja usein sairauttakin. Ikääntymistä olisi opittava arvostamaan ja ennen kaikkea jokaisen ihmisen ainutlaatuisuutta ja elämän kokemusta. Seniori-ikässä on aikaa myös uusille harrastuksille. On tärkeää, että vuosien karttuessa säilyy kiinnostus ja into uusia asioita ja uusia ihmisiä kohtaan. (Ijäs 2006, 111- 112) Viime vuosina on alkanut näkyä muutos suhtautumistavoissa. Ikäihmisistä on tullut toimijoita ja oman elämänsä vaikuttajia.

Ikääntyvien elämää, elämänlaatua, oppimista ja oppimisen esteitä on tutkittu kasvatustieteen, hoitotieteen, lääketieteen ja gerontologian piirissä laajasti sekä kotimaassa että ulkomailla (esim. Marjovuori ym. 2005; Lampinen 2004; Heikkinen 1997, 2002; Hervonen 1994). Musiikkiterapia ja siihen liittyvä tutkimustyö on nostanut ansiokkaasti esille musiikin mahdollisuudet hoitotyössä, terapiamenetelmänä ja ikäihmisten viriketoiminnassa (Erkkilä & Lehtonen 1999; Ahonen 1993). Ikäihmisten kokemuksia soittoharrastuksesta on tutkittu vielä vähän. Muista seniori-ikäisten harrastusryhmistä löytyy jo tutkimustietoa (Pikkarainen & Heikkinen 1999; Ruoppila 2004; Marjovuori, Pitkälä & Routasalo 2005). Vielä 1980-luvulla ikäihmisiä tarkasteltiin pääasiassa palvelujen käyttäjinä. Myös taidetoiminnassa heidät nähtiin useammin kohteina kuin toimijoina. Tuoreessa geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishankkeen taideinterventiotutkimuksessa (2004), johon osallistui 235 yli 75-vuotiasta, pyrittiin lievittämään yksinäisyyttä taiteen keinoin. Tutkimuksen tuloksina tuli ilmi, että ulkoapäin tuotetut esitykset eivät vastanneet odotuksia, koska niissä oli aistittavissa ikäihmisten aliarviointia. Eniten ryhmää innosti oma luova tekeminen. Näiden ryhmien jäsenet tapasivat toisiaan myös ryhmän ulkopuolella. (Hohenthal-Antin 2006, 109- 111; Pitkälä & Routasalo & Blomqvist 2004).

Seniori-ikäisten soittoharrastus alkoi kiinnostaa minua kuullessani ryhmän toiminnasta salasoittajien opettajalta. Erityisesti ryhmän nimi Salasoittajat vaikutti mielenkiintoiselta. Esille nousi monia kysymyksiä: Miten ryhmä toimii. Voiko vielä eläkkeellä ollessa oppia soittamaan pianoa? Miten fyysiset muutokset vaikuttavat ja estävät soittamista?

Millaisella menetelmällä opetus tapahtuu? Mitä voimavaroja yksilö voi saada musiikin kautta? Haasteellisena koin myös uuteen tieteenalaan, musiikkikasvatukseen perehtymisen ja eri tieteenalojen yhteensovittamisen tämän tutkimusaiheen äärellä. Samalla aloin etsiä menetelmää, joka auttaisi tutkimusprosessin toteuttamisessa. Etnografinen menetelmä tuntui kiinnostavalta ja sopivalta. Oman ulottuvuuden tutkimukseeni toi se, että aloitin itsekkin salasoittajana pianonsoiton opiskelun saman opettajan ohjauksessa. Tutkimustavoitteiden muotoutuminen tutkimuksen alussa ohjasi metodin valintaani.

Tutkijana lähestyn ikääntyvien soittoharrastusta eri tieteiden ja myös eri työroolieni näkökulmasta. Olen koulutukseltani sairaanhoitaja, diakonissa, erikoistunut mielenterveysyöhön ja psykiatriaan. Tämän alan työtehtävissä olen perehtynyt käytännössä musiikkiterapiaan ja sen käyttömahdollisuuksiin. Olen myös terveydenhuollon maisteri. Perusopinnot yliopistossa olen tehnyt hoitotieteen ja kasvatustieteiden alalta. Pro gradu-työssäni tutkin saattohoidon opetusta sairaanhoitajakoulutuksessa. Olen suorittanut myös luovan taideterapian opintoja, joita olen voinut soveltaa aikuisten opetukseen. Pitkäaikaisin työkokemukseni on opetustyössä ammattikorkeakoulussa ja erityisesti työssä olevien henkilöiden täydennyskoulutuksessa. Minulla on myös työnohjaajakoulutus ja olen saanut olla mukana monien työyhteisöjen kehittämisprosesseissa. Tämän etnografisen tutkimuksen toteuttamisen mahdollistivat entinen asuinympäristöni Varsinais-Suomessa ja erityisesti salasoittajien ryhmä, joka hyväksyi minut entisen kotipitäjäni pappilan emännän ryhmänsä jäseneksi.

Lähtökohtana on ollut tutustua salasoittajiin, heidän ryhmäänsä, opettajaan ja opetusmateriaaliin. Tutkimukseni tavoitteena on etsiä näkökulmia ikäihmisten pianonsoiton oppimiseen. Keskityn ikäihmisten soittoharrastukseen ja vuorovaikutusprosesseihin poikkitieteellisesti, musiikkikasvatuksen lisäksi myös elinikäisen oppimisen, gerontologian ja psykologian näkökulmista.

2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Ikäihminen

Yleisessä keskustelussa ja esimerkiksi ns. kansallisessa ikäohjelmassa ikääntyvällä tarkoitetaan yli 45-vuotiasta. Tässä tutkimuksessa rajaan työelämässä toimivat pois ja tutkittavina on vain yli 63-vuotiaita henkilöitä. Tästä ikävaiheesta on käytetty nimitystä kolmas ikä, joka on vakiintunut nimitys esimerkiksi ikäihmisten yliopistoissa. Kolmatta ikää elävät henkilöt, jotka voivat omistautua mielenkiintoisiksi kokemilleen asioille aktiivisen työuran jälkeen. Yli 60-vuotiaat kotona asuvat ihmiset ovat tyytyväisiä tämänhetkiseen elämäänsä, eikä ikääntymistä pidetä uhkana omalle hyvinvoinnille. Valtaosa ikääntyneistä on sitä mieltä, että ikääntyminen antaa uutta elinvoimaa. Ikääntyminen koetaan siis pikemminkin myönteisenä kuin kielteisenä asiana. (Ruoppila 2004, 476; Vaarama & Hakkarainen & Laaksonen 1999, 65.)

Jos ikääntyvällä henkilöllä on kontrolli omasta elämästään, itsemääräämisoikeus ja vapaus valita ympäristönsä, onnistumisen edellytykset ovat paremmat. Nämä ominaisuudet suosivat myös pitkäikäisyyttä. Henkisen vireyden säilyminen on eräänlainen automaatti, joka ruokkiin itseään. Mitä parempi henkinen suorituskyky on vanhuuden kynnyksellä, sitä paremmat mahdollisuudet ovat sen jatkuvaan ylläpitoon ja pitkään, onnistuneeseen vanhuuteen. (Lampinen 2004, 10–30; Heikkinen 2002, 28– 32.)

2.2 Elinikäinen oppiminen

Elinikäistä oppimista voidaan kuvata useista eri näkökulmista. Se voidaan nähdä sopeutumisreaktioiden sarjana yksilön ulkoisiin olosuhteisiin. Tämä sopeutumisenomainen oppiminen perustuu ihmisellä olevaan kykyyn oppia ja kehittyä. Yksinomaisena käsityksenä sopeutumisnäkökulma on kuitenkin suppea ja perustuu mekanistiseen käsitykseen ihmisestä reaktiivisena ja passiivisena. Tällöin yksilö ei itse ole kehityksen moottori tai oman elämänsä subjekti. (Tikkanen 2003, 408–409; Rinne 2003, 219–242.)

Toinen näkökulma elinikäisessä oppimisessa korostaa sen perustumista yksilöllä oleviin oppimisen taitoihin. Uudelleen virinnyt kiinnostus elinikäisen oppimisen idean soveltamiseen on yksi viime vuosien koulutusajattelussa tapahtuneista muutoksista. Käsitteinä elinikäinen oppiminen ja jatkuva koulutus eivät ole uusia, onhan niitä käytetty eri yhteyksissä jo 1970-luvulta lähtien. Nykypäivän näkymät ovat monella tavalla monimutkaistaneet sitä kuvaa yhteiskunnasta, johon koulutuksen ja kasvatuksen suunnittelu on perustunut. Ns. postmodernistinen, monikerroksinen ja -ulotteinen yhteiskunta ei enää näytä noudattavan niitä kehityksen ja muutoksen lakeja, joihin aikaisemmat tulevaisuuden ennusteet ovat pohjautuneet. Tämän näkymän edessä on välttämätöntä pohtia uudelleen myös oletuksiamme opetuksen ja kasvatuksen luonteesta ja niistä muodoista, joilla sitä käytännössä toteutamme. (Rinne 2003, 219–242.)

Postmoderni aika korostaa yksilöllisyyttä. Kuitenkin ilman yhteisön tukea yksilö on haavoittuva. Useammalle elämäntilanteelle kohdistuneena haavoittuvuus voi johtaa syrjäytymiseen. Uusi yhteisö rakentuu informaatio- ja viestintäteknologian avulla verkostoista. Näiden verkostojen rakentamiseksi tarvitaan yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Kokemuksen jakaminen yhteisössä ja yhteisöjen välillä voi muodostaa elinikäisen oppimisen tukijärjestelmän. Oppimista tapahtuu merkityksen antamisen ja kokemuksen mallintamisen kautta. (Lahn 2000, 41–55.)

Elinikäisen oppimisen rinnalla on alettu käyttää käsitettä ”elinikäinen ja elämänlaajuinen oppiminen” (lifelong and lifewide learning; livslångt och livsvitt lärande). Larsson toteaa, että puhuttaessa elinikäisestä oppimisesta on siinä erotettava kaksi dimensiota. Toinen korostaa sitä, että oppiminen on prosessi, joka kestää koko elämänkulun - kehdestä haetaan. Toinen dimensio - elämänlaajuinen oppiminen - korostaa, että oppimista ei pidä ymmärtää vain jonakin kapeana elämänsektorina, vaan sen tulee kattaa elämä sen kaikessa laajuudessa. Näiden käsitteiden sisältö määräytyy siis sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. (Larsson 1997, 41; Rinne 2003; Leinonen 2003, 17- 44.) Pertti Kansanen ja Kari Uusikylä (2002) esittävät opetuksen tutkimuksen uusia suuntia ja painotavat luovuuden ja motivaation sekä tunteiden merkitystä oppimistapahtumassa.

Elinikäisen oppimisen yhteydessä olisi hyvä käsitellä myös leikin merkitystä oppimisessä. Leikki kuuluu kaikille. Elinikäisen oppimisen rinnalle voisi nostaa iskulauseeksi: *leikkiä ikä kaikki, oppia ikä kaikki*. Siellä, missä on mielikuvitusta, luovuutta iloa ja tyydytystä, on mukana myös leikkiä. Siksi leikki ei kuulu ainoastaan lapsuuteen, vaan on luovuuden lähde läpi elämän. (Tikkanen 2003,410; Kalliala & Tahkokallio 2001, 33.)

Vuonna 1971 perustetun kansainvälisen kasvatuksen kehittämiskomissio tuotti ns. Fauren raportin (1972). Siinä raportissa elinikäisellä oppimisella ymmärrettiin läpi yksilön elämänajan jatkuvaa muodollisen, vapaamuotoisen ja informaalisen oppimisen ja sitä edistävien kasvatuksellisten toimintojen vertikaalista ja horisontaalista integrointia. Fauren raporttiin sisältyi humanistinen ihmiskäsitys: Ihmisen pyrkimys toimillaan tulla omaksi itsekseen. Elinikäisen kasvatuksen perustavoitteena on luoda tälle kasvuprosessille hyvät mahdollisuudet. (Sallila 2000, 7-17; Tissari & Nurmi 2001, 126–156; Tuomisto 2003; Tikkanen 2003, 410.)

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n (Organization for Economic Co-operation and Development) piirissä elinikäisen kasvatuksen alkuperäinen idea oli jaksottaiskoulutus, jolla tarkoitettiin koulutuksen ja työelämän limittämistä oppivelvollisuuden jälkeen. Nykyään OECD korostaa aikaisempaa enemmän ei-muodollisen oppimisen ja muiden kuin kouluviranomaisten vastuuta opetuksen järjestämisessä. Elin-

ikäisen oppimisen käsite ei juuri ole muuttunut, mutta oppimisen ympäristö ja sitä koskevat käsitykset ovat muuttuneet. Nyt vaaditaan oppimiskykyä sekä yksilöiltä että organisaatioilta. Elinikäisessä oppimisessa on otettava huomioon yhteiskunnallinen näkökulma. (Sallila 2000, 30; Tuomisto 2003, 49–78; Tikkanen 2003, 411.)

2.3 Merkitykset käsitteenä

Merkitykset synnyttävät tietynsuuntaisia asenteita ja odotuksia suhteessa ympäristöön, mutta myös minään ja omaan toimintaan. Ihmisen minä rakentuu merkitysten kyseenalaistamisen ja uudelleen jäsentymisen kautta. Kun ihminen tiedostaa omat mahdollisuutensa ja niihin liittyvät rajoitukset, hänen on helpompi ymmärtää itseään sekä myös toisten ihmisten erilaisuutta. Ihminen pyrkii luontaisesti luomaan ja löytämään merkitystä elämälleen. (Siljander & Karjalainen 1991, 377–386.)

Oppiminen muuttaa merkityksiä, sillä omien kokemusten reflektointi stimuloi jatkuvaan tutkimiseen, mikä puolestaan johtaa aikaisempien käsitysten muuntumiseen ja aikaisempaa suurempaan itsetietoisuuteen. Tästä näkökulmasta kasvatuksen, myös aikuiskasvatuksen, päätehtävänä on vapauttaa vuorovaikutus ja merkityksenanto reflektiiviseksi. Mitä enemmän ihminen tiedostaa ja oppii ymmärtämään kokemustaan ja tunteitaan, sitä vahvempi hänen minästään, egostaan, ja koko persoonallisuuden rakenteestaan tulee. Yksilöllä on mahdollisuus ohjailla tulevia kokemuksia antamalla merkityksiä aikaisemmille tapahtumille. Kun ihminen tiedostaa omat mahdollisuutensa ja niihin liittyvät rajoitukset, hänen on helpompi ymmärtää itseään ja myös toisten ihmisten erilaisuutta. Ihminen pyrkii luontaisesti luomaan ja löytämään merkitystä ja mielihyvän kokemuksia elämälleen, mikä puolestaan edistää korkeatasoista oppimista. (Määttänen 2005, 233–247; Lehtonen 1986, 1989, 1995.)

Musiikin tai muun taiteen sisältämiä merkityksiä ei voi kääntää luonnolliselle kielelle. Musiikilliset merkitykset jäävät julkilausumattomiksi, salatuiksi. Eräs tapa suhtautua tähän on se, että väitetään musiikin sisältämien merkitysten olevan täysin subjektiivisia

ja henkilökohtaisia, mahdottomia kommunikoida. (Määttänen 2005, 233.) Reimerin (2003) mukaan musiikin sisältämät merkitykset ja musiikillinen kokemus ovat suuri mysteeri, jota voi vain ihastella (Reimer 2003). Musiikki liittyy läheisesti emootioihin. Musiikki on monella tavalla arvokasta, koska se auttaa ihmistä löytämään merkitystä elämälleen ja liittyy monin tavoin inhimillisiin käytäntöihin. Musiikin emotionaalisiin merkityksiin liittyvä yleinen perusta on, että se liittyy muuhun toimintaan. Esimerkiksi jokin musiikkikappale nostaa esille kyynel silmiin ja muistuu mieleen jokin tapahtuma, joka on ollut elämässä hyvin merkittävä. Musiikkiin liitetään usein myös esteettinen kokemus, jota on vaikea selittää ja kuvata. (Määttänen 2005, 240; Erkkilä 1997, 57.)

Myös eri kulttuureja edustavat ihmiset arvostavat ja tavoittelevat erilaisia asioita jo siksi, että ajattelemisen ja ymmärtämisen välineet eli merkitykset ovat hieman erilaisia eri kulttuureissa. Kulttuuriset käytännöt ovat monitasoisia asioita. Ne eivät ole vain symbolista vuorovaikutusta. Sosiaaliset ja kulttuuriset erot muokkaavat tätä perustaa. Kielelliset käsitteet (merkitykset) muodostavat vain yhden, mutta tärkeän tason merkitysten verkostossa. (Määttänen 2005, 236.). Musiikilliset merkitykset liittyvät instrumenttien käyttöön. Laulaminen on keskeisin ja luonnollisin musiikillisen yhteisymmärryksen perusta. (Määttänen 2005, 246- 247.)

2.4 Musiikkikasvatus

Musiikkitiede on yleisnimitys niille tutkimusaloille, jotka käsittelevät musiikkia ja siihen liittyviä ongelmia. Musiikkikasvatus on musiikkitieteen eräs keskeinen osa-alue. Kaikkina aikakausina musiikkikasvatusta on annettu uusille sukupolville. Opetus on kohdistunut säveltäjiin, muusikoihin ja kuuntelijoihin, jotka edustavat luovaa, tulkitsevaa ja vastaanottavaa musiikki-ihmistä. Opetuksen laajuus ja menetelmät ovat olleet suorassa suhteessa siihen merkitykseen, mikä on eri aikoina kulttuurielämässä ollut vallitsevana. Keskiajalla oli kirkkolaulun opetus tärkeää, kun taas myöhemmin soitonopetus on noussut keskeiseen asemaan. Opetusmenetelmät ovat aikojen kuluessa muotoutuneet niiden käsitysten mukaan, jotka ovat kulloinkin olleet vallalla musiikin psykologisesta ja käytännöllisestä soveltamisesta. (Louhivuori 2003, 251- 252; Vainio 2003, 359-361.)

Elliottin (1996) musiikkikasvatusfilosofian mukaan musiikki ei ole kasvatuksen väline, vaan itsessään pätevä ja arvokas tavoite, joka on kaikkien ihmisten saavutettavissa. Musiikki tarjoaa mahdollisuuksia kasvaa sosiokulttuurisiin musiikillisiin käytäntöihin ja tehdä omaa toimintaa mielekkääksi niiden piirissä. Musiikin asema inhimillisessä elämän käytännössä perustuu sen arvoon, kaikkien ihmisten jakamien tendenssien suuntaisena toimintana. Lisäksi sen voima piilee kyvyssä tarjota jokaiselle yksilölle omia projekteja, joissa musiikki auttaa eheyttämään persoonallisuutta ja rakentamaan identiteettiä. Näin musiikilla on sekä yleisinhimillistä, sosiokulttuurista että henkilökohtaista merkitystä (Elliot 1996, 6-20; Meyer 1956).

Musiikkikasvatuksella voidaan tarkoittaa sekä musiikin avulla kasvatuksellista, musiikin opetusta että musiikkipedagogista tutkimusta. Mannermaisesta pedagogiikasta musiikkikasvatusfilosofia voidaan vielä jakaa musiikillisen sivistyksen (kasvun) filosofiaan ja musiikkikasvatuksen (pedagogisen toiminnan) filosofiaan. Systemaattisen musiikkikasvatusfilosofian tulisi tällöin käsitellä molempia osa-alueita koskevia kysymyksiä. (Westerlund 2005, 254; Fredrikson 1999.)

Musiikkikasvatus pitää sisällään kaksi tutkimuskohdetta, musiikin ja kasvatuksen. Molemmille on luonteenomaista soveltava tutkimusote. Musiikkikasvatus- käsitteen ohella näkee usein käytettävän käsitettä musiikkipedagogiikka. Kasvatus-sanalla viitataan musiikin laajempaan kasvatukselliseen merkitykseen. Pedagogiikka viittaa puolestaan musiikin opetuskäytäntöihin, didaktisiin ja menetelmällisiin ratkaisuihin.

(Louhivuori 2003, 251.)

Erilaiset oppimisympäristöt tiede- ja taideyliopistoissa sallivat musiikkikasvatuksen selkeän ja luontevankin profiloitumisen kulloisenkin tiedeyhteisön sisällä. Esimerkiksi Sibelius-Akatemiassa musiikkikasvatukselle antavat leimansa vahvat taiteellisuuden perinteet ja erityisesti laaja-alaisen muusikkouden kehittäminen. Jyväskylässä musiikkikasvatuksen sisartieteet musiikkitiede ja musiikkiterapia vahvistavat mahdollisuuksia tarkastella musiikkikasvatusta sekä musiikkipsykologisesta että kognitiivisen musiikin tutkimuksen näkökulmasta. (Fredrikson 1999.)

Musiikkikasvatus tieteenä on syntynyt musiikin opettamiseen ja oppimiseen liittyvistä tutkimuksellisista intresseistä käsin. Tieteenalan kehittymisen kannalta on ollut keskeistä ymmärtää, että musiikkia on myös ihmismieleessä, ei ainoastaan musiikkiesityksissä ja nuottikirjoituksena. Musiikilliseen tietoon liittyvät oivallukset 1980-luvulla, erityisesti Serafinen (1988) ja Slobodan (1999) musiikkipsykologiset teokset antoivat sysäyksen musiikkitieteellisen tutkimuksen ja musiikkikasvatuksen tutkimuksen lähentymiselle. Pohjaa melodian prosessointiin ja musiikin havaitsemiseen liittyviin kysymyksiin luotiin jo Meyerin vuonna 1956 ilmestyneessä historiallisessa teoksessa "Emotion and Meaning in Music". Kognitiivinen musiikintutkimus onkin saanut vahvan jalansijan Suomessa. (Sloboda 1999; Ahonen 1993, 73- 77).

Tunteiden ja kognition välillä löydetään yhteyksiä enenevässä määrin. Tutkijoiden mielenkiinto on suuntautunut musiikin merkityksen syntymiseen. Kokeellisista tutkimusasetelmista on siirrytty musiikin käyttöön liittyvän emotionaalisen merkityksen tutkimiseen todellisissa elämäntilanteissa. Näissä tutkimuksissa on todettu, että tunteet välittyvät musiikin kautta ainakin kolmella eri tavalla: Episodisten ja ikonisten assosiaatioiden

myötä sekä musiikin rakenteeseen liittyvien odotusten kautta. Episodisilla assosiaatioilla tarkoitetaan tilannetta, jossa soiva musiikki palauttaa mieleen sen yhteyteen aikaisemmin liittyneitä tunnelmia ja sen yksilöllisen elämäntilanteen, johon musiikki on oleellisesti liittynyt. Ikoniset assosiaatiot liittyvät musiikin fysikaalisiin ilmiöihin kuten ääniefekteihin, jotka synnyttävät vaikutelman esim. ukkosenjyrinästä, lintujen laulusta tai muusta luonnonilmiöstä. (Määttänen 2005, 233 -246.)

Kolmas emotionaalinen vaikutus, mikä musiikilla on, liittyy musiikillisiin rakenteisiin ja niiden luomiin odotuksiin. Rakenteissa toistuvat jännitteet ja niiden purkaukset tai aika-arvojen manipulointi voivat saada aikaan sen, että odotuksia vastaavat tapahtumat ilmestyvätkin yllätyksellisesti liian aikaisin tai liian myöhään. Odotukset siis joko täyttyvät tai tuottavat pettymyksen. Tutkijat ovat todenneet, että emotionaaliset reaktiot musiikkiin johtuvat kuuntelun aikana tapahtuvasta intuitiivisesta musiikin rakenteen analyysistä. (Määttänen 2005, 233- 246; Serafine 1988.) Musiikkikasvatuksen tutkimus on nykyisin hyvin laaja-alaista, koska se ei rajaa pois uusiakaan mahdollisuuksia. Siihen liittyvät kaikki ne seikat, mitkä palvelevat musiikinopetuksen kehittämistä. (Louhivuori 1995, 6-7.) Musiikkia tutkitaan eri yliopistoissa, opettajien koulutuslaitoksissa ja taidekorkeakoulussa. Musiikki on monipuolinen tutkimuskohde myös kansainvälisesti (Eerola 2003, 381–383.)

Tässä tutkimusprosessissa olen perehtynyt erityisesti musiikkiterapiaa koskeviin tutkimuksiin, joissa tutkimuskohteena on myös ikäihmisiä. (Koskinen 1995; Ahonen 1993; Erkkilä 1999; Lehtonen 1999.) Musiikin merkitystasoja tutkinut Jaakko Erkkilä (2002) rakentaa väitöskirjassaan perusteoriaat musiikillisten merkitysten muodostumisesta soveltaen niitä erityisesti musiikkiterapiaan. Karttunen (1992) tutki musiikillista maailmankuvaa, jossa kiinnostuksen kohteena ovat kulttuuriset merkitysrakenteet. Erja Kososen (2001) tutkimus ” Mitä mieltä pianonsoitossa” kuvaa nuorten kokemuksia pianonsoitosta. Tästä tutkimuksesta voi löytyä vertailevaa aineistoa ikäihmisten opetukseen. Musiikkikasvatuksen tutkimus vahvistaa oppialaa luomalla sen kehittämiseksi välttämätöntä hyvää teoriapohjaa. Tieteellinen työ ja tutkimus pyrkivät kyseenalaistamaan vallitsevia käsityksiä ja testaamaan niitä. Musiikkikasvatus tieteenalana pyrkii uudistumaan ja etsimään uusia kehityssuuntia. (Louhivuori 2003, 251-252.) Kari Aho-

nen (2004) nostaa esiin musiikin oppimiseen selittäviä teorioita sosiokulttuurisesta näkökulmasta ja etsii vastauksia käytännön opetustilanteisiin. Aikuisten opettamisesta on paljon tutkimustietoa, mutta musiikkikasvatuksen näkökulmasta soveltavaa tutkimusta ikäihmisistä on vielä niukasti. Tässä työssä keskitytään ikäihmisten musiikkiharrastustoimintaan ja siihen liittyvään opetukseen.

3. MUSIIKKIHARRASTUS IKÄIHMISTEN VOIMAVARANA

3.1 Musiikkiharrastuksen merkitys yksilölle

Musiikkipsykologi J. Slobodan (1987) mukaan musiikin harrastajien motivoiva voima on musiikissa itsessään. Musiikki tuottaa hänen mukaansa emootioita ja kokemuksia (Sloboda 1987, 28). Musiikin merkitys harrastajalleen on Lehtosen (1986) mukaan tärkeämpi tutkimuskohde kuin harrastukseen käytetty aika. Musiikkiharrastuksen merkityksen tutkimisessa keskitytään harrastajan subjektiivisiin kokemuksiin ja käsityksiin harrastuksestaan. Subjektiivinen kokemus määräytyy yksilön aiempien musiikista saamien kokemusten, musiikillisen ja sosiaalisen taustan sekä persoonallisuuden piirteiden perusteella. (Lehtonen 1986.) Musiikkiharrastus voi olla tärkeä, vaikka musiikilliset taidot eivät olisikaan suuret (Eisemann 1984, 45–51).

Taideharrastuksen päämääriä ovat mm. yhdessäolo toisten kanssa, itsensä ilmaiseminen, uuden luominen ja persoonan kehittäminen (Kelly 1982, 157–179). Martin (1993) on tutkinut keskisuomalaisten naisten kokemuksia naiskuoroharrastuksesta. Tutkimuksen mukaan musiikin vaikutukset jakaantuivat tasan sosiaalisen ja musiikillisen merkityksen suhteen. Sosiaalista puolta korostavat kokivat harrastuksen tuottaman virkistykseen ja toisten ihmisten kanssa toimimisen antoisana. Musiikkia tärkeimpänä pitävät taas korostivat harrastuksen tavoitteellisuutta ja tuloksia. Vastaavasti Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan ikääntyneiden kuorolaisten musiikkiharrastuksen tärkeimmät merkitykset liittyivät musiikista ja musiikin tekemisestä pitämiseen sekä yhdessä olemisesta ja kuoroon kuulumisesta nauttimiseen. Siten he, jotka kuuluvat kuoroon tai orkesteriin, saavat tyydytystä yhdessä tekemisestä.. (Wise, Hartman & Fisher 1992, 1175–1183.) Sekä Yhdysvalloissa että Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan musiikkiharrastuksen keskeiset merkitykset ovat samat: Yhdessäolo ja itse musiikki.

Salminen (1990) on todennut ikäihmisten olevan hyvin kiinnostuneita musiikista. Ikäihmisillä on paljon aikaa harrastuksille, ellei esimerkiksi sairaus ole esteenä harrastamiselle. McGullough (1981) on myös havainnut ikääntyneiden ihmisten pitävän musiikkia tärkeänä ja merkityksellisenä asiana. Musiikki edusti yhdysvaltalaisille ikääntyneille erityisesti yhteyttä aikaisempiin muistoihin ja kokemuksiin, joita he tavoittivat elävästi musiikin kautta. Lisäksi se mahdollisti sosiaalisen vuorovaikutuksen. Musiikin kautta saatavat kokemukset näyttivät tulevan sitä merkityksellisemmiksi, mitä enemmän ikääntyneen henkilön sosiaaliset suhteet harvenivat. Havainto tukee osaltaan ajatusta, että musiikin sosiaalinen merkitys on ikääntyneille harrastajille keskeinen. Musiikki toimi lisäksi keskustelujen virittäjänä, joka antoi ikäihmisille yhteisyyden tunteen. Edelleen musiikin koettiin antavan uutta voimaa ja musiikin merkitys terapeuttisena elementtinä koettiin tärkeänä (McGullough 1981; Koskinen 1995, 169.)

Vanhustyön keskusliitossa on käynnistetty Yhdessä elämyksiä arkeen – projekti, jossa on kartoitettu ikääntyneiden ryhmätoimintaa, sen edellytyksiä, hyötyä, esteitä ja sisältöjä. Erityisesti musiikin käyttö ryhmässä on ollut suosittua eri muodoissaan (Blomqvist & Hovila 2005, 51; Leijala 1977, 180–191). Musiikkiharrastus voi toimia luovana ilmaisukeinona, jolloin se tukee persoonallisuuden kehitystä (Ahonen 1993,56). Musiikin harrastaminen voi merkitä lepoa, toipumista ja virkistystä (Ansheh & Kipper 1988, 145–155). Pollockin mukaan musiikilla on tärkeä merkitys ikääntyneille nuoruuden muistelemisessa (Pollock 1990, 195–208). Lisäksi musiikki vaikuttaa ihmisen tunteisiin, antaa iloa sekä rikastuttaa elämää (Ahonen 1993; Saarikallio 2007.)

Uusien taitojen oppiminen ja vanhojen taitojen ylläpitäminen voi olla keskeistä ikääntyneille musiikin harrastajille. Harrastus vaatii fyysisiä taitoja ja tekniikkaa, joiden oppiminen edellyttää työtä kaiken ikäisiltä ihmisiltä. Taitojen ylläpitäminen puolestaan tuottaa hallinnan tunteen, joka kannustaa musiikkiharrastuksen jatkamiseen. Siten musiikkiharrastuksessa tarvittavien taitojen ylläpitämisen avulla voidaan osaltaan vähentää fyysisen ja psyykkisen vanhenemisen kielteisiä vaikutuksia. (Jukkola 2003, 173–175, Lehikoinen 1975, 35- 36).

Musiikkiharrastus voi eri elämänvaiheissa saada eri merkityksiä. Tarastin (2003) mukaan eri harrastuskertoina merkityssisällöt vaihtelevat. Musiikin merkitys yksilölle on paitsi subjektiivinen, myös alati muuttuva kokemus. Musiikin kuuntelussa musiikin merkityssisältö ei pysy jokaisella kuuntelukerralla samana, vaan kuulijan on löydettävä se aina uudelleen. (Tarasti 2003, 172–176; 1981, 409–413.) Esimerkiksi käytännön hoitotyössä työntekijä voi musiikin avulla hoitaa läheistä saattohoidossa tai hoitaa omaa surutyötään läheisenä. Musiikin monipuolista käyttöä tukee sen helppo saavutettavuus. Jopa tajuton voi kuulla ääniä ja hänen tuskaansa voidaan lievittää rauhoittavalla musiikilla ja laululla. Samoin yhteislaulun aikana torkkuessaan vanhus voi subjektiivisesti kokea laulavansa mukana muiden kanssa tai käväistä lapsuuden maisemissa. Musiikin avulla voidaan palauttaa elävästi mieleen menneen elämän vaiheita. Keskustelu helpottuu ja oman elämän arviointi saa uusia ulottuvuuksia ja merkityksiä. Äänelliset ja musiikilliset muistot nivoutuvat osaksi omaa elämää ja voivat palauttaa mieleen jo unohdettuja asioita. Samalla tulee mahdolliseksi uuden näkökulman löytäminen menneen elämän tapahtumille. (Jukkola 2003, 173- 175.)

Kun ihminen kuulee musiikkia, hän samastaa tai assosioi sen omiin tietoihin tai tiedostamattomiin tunteisiinsa. Hän kuulee antamista ja ottamista, vihaa ja hellyyttä, jännitystä, tuskaa ja rauhaa, syntymistä ja kuolemista. Musiikilla on syvälinen yhteys ja vaikutus ihmiseen ja se ilmaisee ja symbolisoi hänen syvällistä olemistaan ja elämäänsä. (Saarikallio 2007; Ahonen 1993, 302; Lehikoinen 1975, 35- 36.) Metsämuuronen (1995) kuvaa musiikin harrastajien motiiveja ja merkityksiä eri tutkijoiden mukaan. Motiiveina voivat olla esimerkiksi kontaktimotiivi, jossa keskeisenä on sosiaalinen osallistuminen. Toimintamotiivi korostaa itseilmaisua ja luovaa toimintaa, jossa ihminen pyrkii tekemään jotain ainutkertaista. Välineellinen motiivi puolestaan kertoo ulkoajattavuudesta. (Metsämuuronen 1995, 44–45)

Madsenin (1974) motiiviluokitukseen sovellettuna musiikkiharrastuksen taustalla näyttäisi olevan emotionaalisia ja sosiaalisia ja toimintamotiiveja. Erityisesti toimintamotiivi, motivoitunut asenne, uteliaisuus ja luomistarve korostuvat eniten. (Madsen 1974; Metsämuuronen 1995, 44–46.)

3.1.1 Musiikin sosiaalisia vaikutuksia

Ikääntyneille musiikin harrastajille itse musiikki ei aina ole merkityksellisin asia, vaan keskeiseksi ja tärkeäksi osaksi tulee yhdessä oleminen toisten kanssa. Musiikin harrastaminen luo mahdollisuuksia luontevaan vuorovaikutukseen omanikäisten kanssa. Sen sijaan mm. hallinnan kokemukset, uuden oppiminen ja virkistys ovat tekijöitä, joiden merkityksestä musiikkiharrastuksessaan kaikki ikääntyneet eivät ole yhtä mieltä. Itse musiikkiin liittyvillä tekijöillä voidaan olettaa olleen ainakin harrastusmuodon valinnassa merkitystä, koska sellaisia tavoitteita kuten yhdessäolo tai uuden oppiminen voi saavuttaa muissa harrastuksissa. Musiikkiharrastuksen yksittäistä merkitystä olennaisempaa ikääntyneille ihmisille on, että harrastus auttaa heitä saavuttamaan asioita, jotka ovat heille tärkeitä ja tavoittelemisen arvoisia. (Koskinen 1995, 169; Ahonen 1993.)

Ikäihmisten ryhmä voi olla hyvin heterogeeninen. Erilaisuus lisääntyy vielä iän myötä. Musiikkia valittaessa tulisi ottaa huomioon sen käyttötarkoitus. Halutaanko stimuloida, synnyttää mielikuvia ja muistoja vai rauhoittaa ja rentouttaa? Musiikin stimuloivuus ja vastaavasti rauhoittavuus riippuvat musiikin rakenteellisista ominaisuuksista, kuten rytmistä, temposta, tonaalisuudesta, harmoniasta, dynamiikasta ja soinnista. Näihin tarkoituksiin onkin tarjolla runsaasti valmiita musiikkia levykauppojen hyllyillä. (Koskinen 1995, 70.)

Henkilökohtaisten muistojen ja merkitysten kannalta musiikin valintaan vaikuttaa, onko tavoitteena löytää keinoja helpottaa keskustelua ja vuorovaikutusta vai tukea asioiden tietoista jäsentämistä. On löydettävä musiikkia, jonka kuulijat kokevat itselleen tärkeäksi ja joka liittyy jollain tavalla heidän omaan elämäänsä. Esimerkiksi Rubinin et al. (1998) tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, mistä elämänvaiheesta ihmiselle on jäänyt mieleen eniten merkityksellisiä asioita. Tulos osoitti, että ikääntynyt ihminen muistaa elämästään selvästi eniten asioita, jotka tapahtuivat kymmenen ja 25 ikävuoden välillä. Muistumien jakauma oli samanlainen riippumatta siitä, oliko muistelija terve vai sairastiko hän Alzheimerin tautia. (Rubin, Rahhal & Poon 1998, 3-19.) Tietoa voidaan hyödyntää musiikin tai teemojen valinnassa. Merkitykselliseksi koetut musiikkikappaleet herättävät muistoja ja virittävät keskustelua muita paremmin.

Musiikin löytäminen omasta itsestä avaa tietä musiikilliselle ilmaisulle ja vuorovaikutukselle. Aivan kuin tanssiessa otetaan huomioon toisen ihmisen ja kuultavan musiikin liikkeet, keskustelussa huomioidaan toisen ihmisen luontainen rytmi, äänenpainot ja kehon liikkeet. Tästä ei ole pitkä matka lähteä tuottamaan yhdessä ääniä keholla tai soittimella, leikkimään äänillä tai soittelemaan vaikkapa kuunneltavan tai laulettavan laulun rytmiä pienillä rytmisoittimilla tapailten. (Ahonen 1993, 134–137; Jukkola 2003, 173–178.) Näin musiikki voi tukea yksilön vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä.

3.1.2 Musiikin psykologisia vaikutuksia

Tutkimuksia musiikin vaikutuksista mielialaan on tehty verrattain vähän vanhusten ikäryhmässä, vaikka musiikkia käytetään paljon eri toimintaryhmissä. Hanser (1990) tutki 65- 74-vuotiaita masentuneita kehittämänsä musiikin kuuntelumenetelmän avulla. Musiikin keskeisinä tehtävinä tutkimuksessa oli rentouttaa ihmistä fyysisesti, herättää myönteisiä mielikuvia, kohentaa mielialaa sekä lisätä myönteisiä voimavaroja. Kotona tapahtuva musiikin kuuntelu vähensi tutkittavien masentuneisuutta, yksinäisyyden ja toivottomuuden tunteita, lisäsi itseluottamusta ja sosiaalista aktiivisuutta. Tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä rajoittaa se, että tutkittavien määrä oli vain neljä henkilöä. (Hanser 1990, 283–298.) Musiikin terapeuttisia vaikutuksia on tutkittu mm. dementiaa sairastavien parissa (Taipale 1999, 333–343; Jukkola 1999, 346–357).

Musiikki lievittää aikuisväestön ahdistuneisuutta ja stressiä ja lisää rentoutuneisuutta (Koskinen 1995, 165; Scartelli 1984, 67–78). Ikäihmisten ryhmissä vaikutukset lienevät samansuuntaisia. Hanserin tutkimuksissa merkittävää oli se, että musiikki alensi tutkittavien ahdistuneisuutta subjektiivisen kokemuksen perusteella fysiologisten reaktioiden muutosten puuttumisesta huolimatta (Hanser 1982, 283 -298; Koskinen 1995, 165).

Cambridgen päiväkllinikalla tehdyssä tutkimuksessa yksinäisyydestä, depressiosta, epävarmuudesta ja sosiaalisesta eristyneisyydestä kärsivät aikuiset kokoontuivat kerran

viikossa soittamaan ja improvisoimaan musiikkia. Tutkimus perustui psykodynaamiseen viitekehykseen ja pääasiallisin kommunikoinnin väline oli musiikki. Ryhmän tarkoituksena oli keskittyä siihen, mitä ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtui käsittelemällä syntyviä tilanteita sekä musiikillisin että verbaalisin keinoin. Ryhmän myönteisiä vaikutuksia sekä jäsenet että ulkopuoliset tarkkailijat kuvasivat seuraavasti: Vaikeuksien voittaminen sosiaalisessa kanssakäymisessä ja ihmissuhteiden kehittämässä, itsevarmuuden lisääntyminen, toisten kunnioittamisen ja tukemisen oppiminen, toisten seuraaminen kuten toisten soittamaan rytmiin liittyminen, musiikillisen ilmaisun rikastuttaminen. (Odell 1988, 52–61.)

Musiikin käyttö voi riippua välineistä, mutta varsinkin käyttäjästä itsestään. Musiikki voi kehon ohessa stimuloida myös mieltämme, ajatuksiamme ja tunteitamme. Musiikin avulla voimme herätellä muistoja ja mielikuvia, jotka edelleen helpottavat kertomaan asioista ja antamaan niille merkityksiä. Sureva tai masentunut voi kokea musiikin paremmaksi tulkiksi kokemusten ymmärtämisessä ja ilmaisussa kuin pelkän sanallisen kertomisen. Musiikin käyttöä voi havainnollistaa seuraavilla esimerkeillä: Asiakkaan kotona tai palveluasunnon palvelukansiossa voi olla lista asiakkaan mielimusiikista ja kotikäynnin aikana voidaan yhdessä kuunnella mielimusiikkia tai laulaa yhdessä. (Ahonen 1993, 48–62.)

Omaa elämänkaarta ja identiteettiä voi rakentaa paitsi kertomuksin, kuvin ja tarinoin myös musiikillisin, äänellisin muistoin. Mitä musiikkia minulle lapsena laulettiin? Kuka lauloi? Soitettiinko soittimia? Millaisia ääniä lapsuuden kodissa kuului? Mitä musiikki kertoo aikuisuuden vaiheista, omasta parisuhteesta ja vanhemmuudesta. Eri aistihavaintoihin perustuvat muistelut antavat lisäväriä muisteluun ja identiteetin rakentamiseen sekä tuovat mieleen uusia muistoja. (Lehtonen 1983, 413- 417.)

3.1.3 Musiikki fyysisten toimintojen tukena

Musiikin harrastus tuottaa harrastajalleen monenlaisia myönteisiä ja miellyttäviä tunteita, jotka monin tavoin liittyvät harrastajan persoonallisuuteen. Musiikin harrastaja toimii itse omana terapeuttinaan soittaessaan jotain instrumenttia. Hän työskentelee ja käsittelee senhetkisiä tunnetilojaan, toiveitaan, ajatuksiaan ja pelkojaan. Samalla hän nauttii musiikista, josta saa mielihyvää. Mielihyvä johtuu aivoissa syntyvistä endorfiineista, jotka vaikuttavat elimistöön lievittäen kipua ja luoden mielihyvää. Musiikkielämyksistä, soittamisesta ja musiikin kuuntelusta syntyvä hyvinolontunne perustuu todellisiin reaktioihin. Samalla esiintyy myös fyysistä aktivoitumista. (Lehtonen 1983, 413- 417; 1986; 30,56; Ahonen 1993; 300- 301.)

Musiikki vaikuttaa myös kehoamme. Voimakkaat, varsinkin matalataajuiset äänet saavat kehomme värähtelemään omaan ominaistahtiinsa. Tästä tunnetuin hoidollinen käyttösovellus lienee fysioakustinen menetelmä, jossa matalataajuisista (27-113Hz) sinivärähtelyä (korvin kuultavaa, matalaa ääntä) tuotetaan fysioakustisen tuolin sisään asennetuista kaiuttimista. Vastaavanlaatuinen ilmiö tapahtuu pienemmässä mittakaavassa vaikkapa laulettaessa, jolloin äänihuulet värähtelevät ja keho resonoi laulamisen mukaisesti. Laulaminen paitsi rentouttaa elimistöä, myös vilkastuttaa verenkiertoa ja aineenvaihduntaa. Näin musiikkia voidaan käyttää apuna kivun lievityksessä. (Lehikoinen 1988, 21–25; Ahonen 1993, 121- 123.)

Sopivan rytmikäs musiikki, laulettuna tai kuultuna, stimuloi kehoamme motorisesti. Jalka alkaa usein huomaamatta naputtaa laulun rytmiin ja yhteislaulu tuottaa liikeaistillisen kokemuksen. Varsinkin vanhat, kuulijoiden nuoruuden aikaiset iskelmät saattavat innostaa tavallisesti jäykästi ja hitaasti liikkuvan ikääntyvän ottamaan spontaaneja tanssiaskelia. Merimiesvalssi keinuttaa kuin laivan kannella, marssi tuntuu vievän mennessään vaikka läpi harmaan kiven. Musiikkia käytetäänkin paljon fysioterapiassa liikkumisen stimulaationa ja rytmisenä tukena. (Ahonen 1994, 72–76.) Laulaminen helpottaa puheen tuottamista, jos se jostain syystä, esimerkiksi afasian eli puhehäiriön takia on vaikeutunut. Myös kuvionuoteista soittamista on kokeiltu afaatikkojen ja vanhusten

parissa, jolloin tavoitteena on ollut sensomotoriikan ja kehon hallinnan parantaminen. (Laitinen & Pataila 2001.)

Se, että sydämemme sykkii ja elimistömme toimii, viittaa yhteen tärkeimmistä musiikin osa-alueista, rytmiin. Luonnossa on runsaasti esimerkkejä erilaisista rytmeistä: vuorokauden- ja vuodenajat, säätilat, eläimet ja jopa kivet toteuttavat olomuodolleen tyypillistä rytmiä. Jos ihmisen rytmi häiriintyy (uni, ruoansulatus, ponnistelujen ja levon vaihtelu jne.), hän ei voi hyvin. Liikkeiden harmonia ja puheen rytmi kertovat osaltaan ihmisen kehollisesta tilasta. Jokaisessa ihmisessä soi oma persoonallinen äänensävyimme, joka on kuin sormenjälki ja puhumisen tapamme eli intonaatio. Äänestämme voidaan päätellä, millä mielellä olemme ja miten jaksamme. (Ahonen 1993, 134–137; Jukkola 2003, 173–178.)

Kansainvälisistä tutkimuksista omaa tutkimusaiheittani lähinnä on vuonna 1995–2000 Frederik Timsin johtama tutkimusprojekti musiikin harrastuksesta ja hyvinvoinnista (The Music Making and Wellness). Tutkimus toteutettiin Michiganin yliopiston musiikkiterapian laitoksella, johon kerättiin monitieteellinen tutkijaryhmä eri yliopistoista, Yhdysvalloista ja Ruotsista. Tutkimus suunniteltiin viideksi vuodeksi. Esitutkimus suoritettiin Fletcherin musiikkikeskuksessa Floridassa vuoden aikana. Tässä vaiheessa 80 tutkittavaa jaettiin kahteen ryhmään. Koeryhmä sai viikoittain urku / urkuharmoni- ja pianotunteja. Kontrolliryhmä ei saanut vastaavasti yhtään soittotunteja. Kaikkia osanottajia pyydettiin täyttämään kyselyjä, joissa piti arvioida yleistä fyysistä terveyttä, mielen terveyttä, mielialoja. Aineisto kerättiin yli 50 viikon ajalta, jolloin otettiin myös verikokeita 10 viikon välein.

Ensimmäisen vaiheen jälkeen tulokset olivat rohkaisevia, mutta samalla tutkijat tekivät neljä muutosta toiseen vaiheeseen. Aineistonkeruu lyhennettiin 20 viikkoon, koskien vain talvikuukausia. Toiseksi tutkittavien määrää lisättiin 80:stä 100 henkilöön laajemman otoksen saamiseksi. Kolmanneksi oppituntien rakennetta muutettiin hiukan, niin että 50 henkilöä aloitti urkuopintonsa aivan alusta. Oppitunteja täydennettiin tarjoamalla koeryhmälle musiikkiterapiaa, musiikkielämyksiä, rytmiharjoituksia, laulamista ja musiikkiliikuntaa. Tutkimuksen tulokset olivat positiivisia. Ahdistuneisuus, masentu-

neisuus ja yksinäisyudentunne vähenivät niillä, jotka osallistuivat musiikkitunneille. Hyvin vähän tapahtui muutosta kontrolliryhmän henkilöille. (Koga 2005.)

Suomessa ikääntyvien fyysisen toimintakyvyn tutkimus on lisääntynyt ja nostanut keskusteluun monia keskeisiä teemoja. Näistä esimerkkinä uusi geropsykologian oppikirja nostaa mielenkiintoisesti esiin teoreettista ja soveltavaa tietoa ikääntyvien erityiskysymyksistä (Raitanen & Hänninen & Pajunen & Suutama 2004). Mielenkiintoisen näkökulman tuo Sirkka-Liisa Palomäen (2004) väitöskirja, joka tutkii naisten suhdetta vanhenemiseen. Päivi Lampinen (2004) tutkii väitöskirjassaan iäkkäiden henkilöiden fyysisistä aktiivisuutta, harrastustoimintaa ja liikkumiskykyä psyykkisen hyvinvoinnin enustajana. Tommi Sulanderin väitöskirja–tutkimus (2005) käsittelee ikäihmisten toimintakykyä ja terveyskäyttäytymistä ja sen uusia kehityssuuntia

3.2 Ikäihmisten musiikkiharrastus toimintakyvyn tukena

Suomessa on lukuisia ikääntyneitä kansanpelimanneja, jotka ovat aloittaneet soittoharrastuksen jo lapsena. Viime vuosina kansalaisopistoissa ikääntyvien soittajien määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi vapaan sivistystoimen piirissä soittoharrastajat lasketaan eri instrumenttien soittajalukuihin, joten tarkkoja tilastoja soittajien ikäjakautumasta ei ole käytettävissä. Musiikkiopistoissa ja konservatorioissa opetus on keskittynyt lapsiin ja nuoriin. Musiikkialan oppilaitoksissa ei ole seniori opiskelijoille vielä alkeista aloittavia ryhmiä. Suomalaisen ikääntyneiden yleisimpiä harrastuksia ovat liikunta, lukeminen ja käsityöt. Musiikkiharrastus ikääntyneiden parissa on kuitenkin moninaista, esimerkiksi kuorossa laulaminen, konserteissa käyminen ja musiikin kuuntelu radiosta. (Ruoppila 2004, 476–489; Koskinen 1995,163.)

Liikkanen et al. (1998) ovat selvittäneet suomalaisen väestön musiikkiharrastuksia. Ikäihmisten musiikin harrastus oli joko soittimen soittamista (5 %) tai laulamista, yleisimmin kuorossa (4 %). Viidennes oli käynyt vuoden aikana konserteissa. Kotona mu-

siikkia kuunteli aktiivisesti radiosta ja televisiosta kuukauden aikana 94 % tutkittavista. Äänitteitä kuunteli vastaavana aikana 40 %. Musiikin kuuntelun laaja suosio perustuu siihen, että se ei vaadi musiikillista koulutusta eikä erityislahjakkuutta. Mielenkiintoista on havaita, että kuulon tai muuten terveyden heikkeneminen ei heikennä kiinnostusta musiikkiin. Monipuolisen musiikkiharrastuksen perustana on hyvin usein musiikin kuuntelun tai esittämisen aikaansaamat tunne-elämykset ja mielihyvän kokemukset. Mieluista musiikkia kuunnellessa mieli rauhoittuu ja samalla voi käydä läpi oman elämän monia muistoja. (Liikkanen, Pääkkönen, Toikka & Hyytiäinen 1998; Salminen 1990; Ruoppila 2004; Ahonen 1994.)

Ikäihmisten opiskelun keskeinen tunnusmerkki on vapaaehtoisuus. Elinikäisen oppimisen tavoitteissa tähdennetään, että opiskelua ja oppimista voi tapahtua hyvin erilaisissa elämäntilanteissa sekä virallisesti että epävirallisesti organisoiduissa oppimistilanteissa. (Tuomisto 1991, 142- 148.) Japanissa, jossa ikääntyvien määrä väestöstä kasvaa nopeasti, tutkittiin aktiivisen osallistumisen vaikutuksia ikäihmisten elämänlaatuun. Osallistuminen sosiaaliin harrastuksiin lisäsi selkeästi ikäihmisten onnellisuuden tunnetta ja tyytyväisyyttä elämäänsä. (Matsuo, Nagasawa, Yoshino, Hiramatsu & Kurashiki 2003.) Metsämuurosen (1995) perustutkimuksen tavoitteena oli selvittää harrastuksen, omaehtoisuuden toiminnan sitoutumista, motiiveja toiminnan alussa ja lopussa. Hän tuli johtopäätökseen, että oppiminen harrastuksen yhteydessä on tehokasta, sillä oppija haluaa hankkia tietoja ja taitoja. Oppiminen on omaehtoista ja perustuu harrastajan omaan mielenkiintoon asiaa kohtaan. (Metsämuuronen 1995, 265–267)

Kulttuuriharrastusten vaikutuksia terveyden säilymiseen selvitti Johanssonin, Konlaan & Bygrenin (2001) pitkittäistutkimus. Tutkimuksen kohteena oli, miten muutokset kulttuuriharrastuksien määrässä vaikuttavat yksilön hyvinvointiin. Ruotsissa 12 vuoden seurannassa kuolleisuus oli suurempaa harvoin kulttuuritilaisuuksissa käyvillä verrattuna eniten kulttuuritilaisuuksissa käyneisiin henkilöihin (Konlaan et al. 1996, 1577-1580). Kun seuranta jatkettiin, vähiten elokuvissa, konserteissa, museoissa ja taidenäyttelyissä käyvillä kuolleisuus oli suurempaa kuin eniten kyseisissä kulttuuritilaisuuksissa käynneillä. Teatterissa, uskonnollisissa tilaisuuksissa tai urheilutapahtumissa käynneillä, lukemisella, jonkin soittimen soittamisella tai kuorolaululla ei ollut yhteyttä

kuolleisuuteen (Konlaan, Bygren, & Johansson, 2000, 174- 178). Kun samoja henkilöitä haastateltiin uudestaan kahdeksan vuoden kuluttua, ne henkilöt, jotka eivät kumpanakaan haastatteluaikana osallistuneet kulttuuritapahtumiin tai joilla niissä käynti väheni, oli 65 %:n riski koetun terveyden huononemiseen verrattuna niihin, jotka osallistuivat runsaasti kulttuuriharrastuksiin koko ajan (Johansson, Konlaan & Bygren 2001, 229-234.)

Lea Pulkkinen johtaman Lapsesta aikuiseksi - pitkittäistutkimuksen tulokset Suomesta kertovat, että koulutetut naiset ja korkeassa ammattiasemassa olevat harrastavat eniten kulttuuria (Minkkinen, Pääkkönen & Liikkanen, 2001). Samoilla ryhmillä on myös korkeimmat elinajan ennusteet. (Tilastokeskus, 2001). Pulkkinen (1982, 1998) johtamassa tutkimuksessa ilmeni sukupuoli- ja koulutuseroja kulttuurin harrastamisessa. Varsinkin lukion käymättömien ja taiteen erittäin merkitseväksi kokevien miesten väheneminen kulttuurin harrastaminen herätti mielenkiinnon. Kenties kulttuuriharrastukset eivät ole vähän koulutettujen miesten mielestä riittävän miehinen harrastus. On myös mahdollista, että vaikka taide koetaan merkitseväksi, ei miehillä jää aikaa harrastamiseen. Sukupuolen, koulutuksen, sosiaalisen aseman ja aikaisemman terveyden merkitys on muistettava tutkittaessa kulttuuriharrasteiden yhteyttä terveyteen. Lea Pulkkinen (1989) toteaa, että kulttuurin harrastaminen näyttäisi olevan hyväksi terveydelle, mutta lisätutkimukset ovat edelleen tarpeellisia asian selvittämiseksi. (Pulkkinen 1982, 63-105; 1989, 161- 184.)

Nykyisen tiedon mukaan ikäihmisten opiskelu ja harrastukset lisäävät toimintakykyä tai ainakin hidastavat ikääntymiseen liittyvää toimintakyvyn heikkenemistä. (Ruoppila 2002, 119–145; Tikkanen 2003, 409–410.) Harrastus- tai opiskelumahdollisuudet kansalais- tai työväenopistossa tai kolmannen iän yliopistossa mahdollistavat pitkäjänteisen ja vuosia kestävän opiskelun. Opiskelua voi tapahtua myös järjestöjen tai jonkin harrastusryhmän parissa. Tärkeintä on, että ikääntyvä voi harjoittaa taitojaan häntä kiinnostavassa uudessa asiassa. Yli 65–vuotiaan väestön opiskelusta, sen tavoitteista ja esteistä on saatu tutkimustietoa viime vuosina. (Pitkänen ja Ruth 1992, 1993; Ruoppila 2002, 132–143, 2004, 478.)

4 IKÄÄNTYVÄ OPPILAANA

4.1 Ikääntyminen ja oppiminen

Ihmisen oppimisessa keskeisimmät psykologiset prosessit ovat informaation tallentaminen muistiin, sen säilyttäminen muistissa ja informaation hakeminen esiin tarvittaessa. Nämä toiminnat tapahtuvat useiden aivoalueiden ja järjestelmien vuorovaikutuksessa. Ihmisen tiedonkäsittelyjärjestelmä koostuu kolmesta osasta: havaintojärjestelmästä, kognitiivisesta järjestelmästä ja suoritejärjestelmästä. Havaintojärjestelmän avulla ihminen vastaanottaa ympäristöstä tietoa, kognitiivinen järjestelmä hoitaa tiedon taltioinnin ja prosessoinnin ja suoritejärjestelmä vastaa toteutuksesta (esim. motorinen reaktio). Ikääntyminen aiheuttaa muutoksia pääasiassa kognitiiviseen järjestelmään, johon kuuluvat eri muistijärjestelmät - sensoriset muistit eli aistimuistit, työmuisti ja pitkäkestoinen muisti (Hervonen, 1994; Stuart-Hamilton 2003, 24–41.)

Aistimuistit ovat lyhytkestoisia aistitiedon varastoja, joissa aistielinten välittämä signaali säilyy sellaisenaan noin sekunnin. Kullakin aistilla on oma varastonsa, esimerkiksi näköjärjestelmällä ikonimuisti ja kuulojärjestelmällä kaikumuisti. Aistimuistin toiminta on suurelta osin valikoivaa tarkkaavaisuutta. Ihmisen tietoinen kokemus ympäristöstään kunakin hetkenä muodostuu jatkuvan informaatiotulvan siitä osasta, joka saavuttaa aivot ja sensorisen puskurimuistin. Kaikki tieto, jota ei siirretä aistimuistista työmuistiin, katoaa.

Työmuisti käsittää kaiken tietoisin, aivoissa tässä ja nyt tapahtuvan informaation prosessoinnin. Työmuisti saa siis tietoa ympäristöstä sensoristen muistien välityksellä, minkä lisäksi se ammentaa muistitietoa pitkäkestoisesta muistista. Pitkäkestoinen muisti taas on käytännössä rajaton muistivarasto, joka sisältää kaiken ihmisen elämänsä aikana hankkiman kokemus- ja tietovarannon. Ihminen ei kykene missään olosuhteissa lastaa-

maan säilömuistiinsa niin paljon informaatiota, että se osoittaisi täyttymisen merkkejä. (Hervonen, 1994; Suutama 2004, 86–87.) Esimerkiksi lapsena opittu laulu säilyy muistissa läpi elämän.

Aistimuistien toiminnassa ei tapahdu merkittäviä muutoksia, mutta valikoiva tarkkaavaisuus heikkenee. Tästä seuraa se, että ikäihmisen on vaikeampaa keskittää tarkkaavaisuutensa olennaiseen, esimerkiksi taustamelu häiritsee ikääntynyttä enemmän kuin nuorempaa. Työmuistin kapasiteetti heikentyy ja monen asian samanaikainen käsittely käy vaikeaksi. Myös tietojen valikointi säilömuistiin painamista varten vaikeutuu. Pitkäkestoisien muistin kapasiteetti on rajaton, mutta muistamisen pullonkaulan muodostavatkin muistiin painaminen ja muistista haku, jotka vaikeutuvat vanhetessa. Tietojen selkeä jäsentyminen säilömuistiin ja tehokkaat muistihakuvihjeet tulevat vanhuudessa yhä tärkeämmiksi, kun tietoa on pitkäkestoiseen muistiin kertynyt jo valtavat määrät. (Hervonen, 1994; Lahn 2000, 41–65; Suutama 2004, 84–87.)

Yhteistä kaikille tiedonkäsittelyssä tapahtuville ikääntymismuutoksille on kognitiivisten prosessien hidastuminen. Tiedonkäsittelyn hitaus korostuu sitä enemmän, mitä monimutkaisempaa tehtävää ikäihminen suorittaa. Kun keskushermoston tiedonkäsittely kussakin osaoperaatiossa on hidastunut, kertautuu tämä myös lopputuloksessa. Saman oppimistuloksen saavuttaminen kuin nuorempana vaatii ikäihmiseltä moninkertaisen panostuksen. Oppimiskyky säilyy kuitenkin useimmilla läpi elämän. Henkinen vanheneminen ei aiheuta toimintakykyä ratkaisevasti rajoittavia muutoksia. Tietoisuus näistä muutoksista on tärkeää, koska muuten pienet ja täysin normaalit muistitoiminnan häiriöt voidaan tulkita vakaviksi oireiksi. Tällöin voi käydä niin, että odotus väistämättömästä dementoitumisesta muuttuu pikkuhiljaa todeksi. (Hervonen, 1994; Suutama 2004, 87.)

Ihmisen toiminnan säätelyssä on motivaatiolla keskeinen osuus. Nykytutkimuksen näkökulmasta motivaation yleisroolia oppimisessa voisi tiivistäen kuvata seuraavasti. Motivaatio kuvastuu toiminnan tietoisissa ja tiedostamattomissa tavoitteissa. Tavoite säätelee sitä, mitä yksilö pyrkii tekemään. Sen sijaan oppimista säätelevät yksilön teot ja hänen saamansa palaute sellaisena kuin hän palautteen tulkitsee tai kokee. Oppimisen

kannalta tärkeitä eivät ole näin ollen vain toiminnan tavoitteet vaan myös keinot, joilla tavoitteisiin pyritään. (Rauste-von Wright & von Wright 2003; Soini 2003, 56–57.) Opiskelijan sisäinen motivaatio on kaikista motivaation tasoista parhain. Sisäinen motivaatio näkyy siinä, että tiedolla on ikäihmiselle henkilökohtainen merkitys. Sisäinen motivaatio on merkki itseohjautuvuudesta. Henkilö käyttää oppimiseen kapasiteettiaan ja tarttuu uusiin ja outoihin asioihin, jolloin elinikäisen oppimisen valmiudet kasvavat. (Kauppila 2003, 45.)

Oppimisen tahti on senioriopiskelijalla verkkaisempi kuin nuoremmilla. Tämän vuoksi yleisille kursseille esimerkiksi työväenopistoon meneminen saattaa pelottaa ikääntynyttä opiskelijaa. Senioreille olisi hyvä olla omia ryhmiä, joissa opettaja ottaa huomioon ikäihmisten vaatimukset opetukselle ja joissa edetään heille sopivaa vauhtia. Vertaisryhmän tuki auttaa opiskelussa eteenpäin ja näin myös normaalin koulutuksen ulkopuolella olevalle oppijalle tarjoutuu mahdollisuus yhteistoiminnallisuuteen ja vuorovaikutukseen muiden kanssa. Iän myötä oppimisen painopiste siirtyy ulkoa oppimisesta kokemusten, aikaisemman osaamisen ja tietämyksen hyväksikäyttöön. Opittavat asiat voidaan sitoa elämän aikana karttuneeseen tietopohjaan, ja ymmärtävä oppiminen nousee myöhemmissä elämänvaiheissa tärkeäksi. Ikäihmisen opiskelussa luonnostaan keskeisessä roolissa ovat laadukkaan oppimisen tärkeät piirteet: Asioiden reflektointi eli pohdinta ja opittavan aineksen omakohtainen konstruointi. Senioriopiskelijan laajaa kokemus- ja tietopohjaa onkin hyödynnettävä sekä opetuksen suunnittelussa, tavoitteiden asettelussa että itse opetustapahtumassa. (Hervonen & Pohjolainen 1993, 185; Suutama 2004, 86–87.)

Opiskelu ylläpitää henkistä vireyttä ja sen tuomaa hyvinvointia. Oppiminen tehostuu, kun oppilaalle suodaan mahdollisuus päättää, mitä hän opiskelee. Tutkimukset ovat osoittaneet, että opiskelussa varsin vaatimattomatkin mahdollisuudet itse vaikuttaa opetuksen sisältöön lisäävät sisäistä motivaatiota. (Uusikylä & Piirto 1999; Byman 2002, 25–41, Kansanen & Uusikylä 2002.) Väestön vanheneminen, elintason ja koulutustason kohoaminen, elinikäisen opiskelun tavoitteet ja ikääntyvien koulutusmahdollisuudet ovat lisänneet ikäihmisten opiskelun tutkimusta. Ruthin ja Pitkäsen (1993, 19–30) tutkimukset kohdistuivat 65- 84 – vuotiaisiin. Vastaaajien mielestä tärkein opiskelun tavoite

te oli, että opiskeluharrastus pitää yllä henkistä vireyttä. Muita tärkeitä syitä opiskeluun olivat terveyden ja kunnon säilyminen, muistin säilyttäminen, arkihuolien unohtaminen sekä ystävien ja tuttavien tapaaminen. Opiskelun vaikeuksina ikäihmiset pitivät seuraavia asioita: He tunsivat itsensä liian vanhoiksi ja hyödyttömiksi, kokivat pohjakoulutuksensa vähäiseksi ja arvioivat aistitoiminnoissaan tapahtuneen heikentymistä.

Ikääntymiseen liittyvää tutkimusta on runsaasti eri tieteiden alueelta sekä kotimaasta että ulkomaista. Väestön ikääntyminen ja siihen liittyvät yhteiskunnalliset kysymykset nousivat 1990-luvun lopulla aikaisempaa vahvemmin tutkimuksen kohteiksi. Eino Heikkinen (2002, 7) toteaa, että vanhuuden voimavaroja ei ole Suomessa laajemmin voimavaranäkökulmasta lähtien vielä tutkittu. Eri tieteiden alueelta on tehty tutkimuksia, joiden tuloksia voidaan soveltaa, analysoida ja tulkita ikääntyvien voimavarojen kannalta. Hänen ja Marjatta Marinin toimittamassa kirjassa vanhuuden voimavaroja tarkastellaan eri tieteiden asiantuntijoiden valossa (Heikkinen & Marin 2002). Tärkein kansallinen hanke oli Suomen Akatemian monitieteinen Ikääntymisen tutkimusohjelma vuosille 2000–2003. Ohjelman päätavoitteena oli tuottaa uutta tietoa, joka auttaa ymmärtämään ikääntymiseen liittyviä haasteita sekä yksilöiden että yhteisöjen tasolla. (Sallila 2000, 10–11.)

4.2 Ikäihmisten opetuksen haasteet

Opettajan ammatti on ihmissuhdetyötä. Opettajan tulee hallita opetettava asia ja sen vaatimat taidot. Tämän lisäksi hänen olisi pystyttävä ymmärtämään ja tukemaan oppilaiden erilaisiin lähtökohtiin perustuvia ja eri lailla eteneviä oppimisprosesseja. Opetustyössä tarvitaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ymmärtämisen ja taitojen osaamista. Opettajan on hallittava oppimisen ohjaamisen taidot. Hänen on esimerkiksi pystyttävä toimimaan oppimisprosessin tukijana ja luomaan hyvä ja turvallinen ilmapiiri oppimisympäristöön. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 227- 230.)

Ikäihmiset eivät ole homogeeninen ryhmä. Taustat, elämäkokemukset ja oppimishistoria ovat kullakin yksilöllä ainutkertaiset. Toisilla saattaa olla takana pitempiaikainen koulutus kuin toisilla ja oppimiskokemukset voivat olla hyvin erilaisia. Lähtötaidot ja rutiini oppimiseen saattavat ikääntyneiden kesken erota suurestikin. Opetuksessa olisi-kin yksilölliset lähtökohdat otettava huomioon. Seniorioppijan voi olla vaikea motivoitua opiskeluun, koska oppiminen vaatii häneltä enemmän panostusta kuin aikaisemmin. Oppimisen tulisi olla opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden ohjaamaa, mikä pitää motivaatiota yllä. Esimerkiksi suunnitelmissa oleva ulkomaanmatka voi motivoida kieltenopiskeluun, vaikka senioriopiskelijalla ei olisi aikaisempaa kokemusta vieraiden kielten opiskelusta. Parhaimmillaan opiskelutilanne muodostaa kuitenkin itsessään haasteen opiskelijalle ja pitää yllä motivaatiota kun ihminen on vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja käyttää henkistä kapasiteettiaan. (Hervonen & Pohjolainen & Kuurre 1998, 103–109; Suutama 2004, 76–105.)

Opettajan tulee korostaa Amabilen (1989,1998) mukaan seuraavia asioita, jos hän haluaa edistää oppilaittensa luovuutta: Oppiminen on tärkeää ja hauskaa. Oppilaat ovat yksilöitä ja opetustilanne on turvallinen. Jokainen ryhmän jäsen kunnioittaa toinen toistaan. Opetus mitoitetaan oppilaan kykyjen mukaan. (Amabile 1989,1998; Uusikylä & Atjonen 2005, 136.)

Laes (2001) pitää oppimisessa keskeisenä epävarmuuden sietoa, kykyä sietää monimutkaisuutta ja ennakoimattomuutta. Oppimiseen liittyy ponnistelua, pitkäjänteisyyttä ja myös hauskoja hetkiä. Hän korostaa tunteiden ja ajattelun merkitystä, josta muodostuu oppimisprosessin kokonaisuus. (Laes 2001, 256.)

Opetustilanteissa tulee ottaa huomioon ikäihmisten fyysiset rajoitukset, kuten liikunta- rajoitteisuus tai näön ja kuulon huononeminen. Kuulo- ja näköhaitat vaikuttavat ikään- tyneen elämänlaatua heikentävästi. Kuulon ja näön heikkeneminen ovat erittäin yleisiä ikä-ihmisillä. Yli 75-vuotiailla esiintyy kuulo-ongelmia 40- 60 %:lla ja näköongelmia 10- 20 %:lla. Kuulo-ongelmat ovat yleisimpiä miehillä kuin naisilla. Heikko kuulo ja näkövammaisuus lisääntyvät iän myötä. Monien ennusteiden mukaan aistiongelmat lisääntyvät tulevaisuudessa. (Lupsakko 2002, 154) Oppimisen edellytykset muuttuvat jatkuvasti, koska oppiminen rakentuu aina aiemmin opitun perusteella. Ikääntyvien kouluttajien ja ryhmien vetäjien tulee tuntea ja ymmärtää ikääntymisen ja oppimisen erityispiirteet. Kouluttajan rooli ei ole opettajan, vaan oppimisen tukijan rooli. Ikääntyvät tarvitsevat omia oppimisstrategioita, oppimisolosuhteita, oppimismenetelmiä ja heille sopivan opiskelutahdin. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 227–230; Suu- tama 2004, 77; Sallila 2000, 38.)

Koulutusprosessin suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon jokaisen osal- listujan oma elämän kokonaisuus. Ryhmään osallistuja ei ole ainoastaan henkilöhistori- ansa muovaama ja tulevaisuuteen orientoituva, vaan elää parhaillaan monissa vuorovai- kutusprosesseissa, esimerkiksi läheisessä ihmissuhteessa. Sosiaalisella vuorovaikutuk- sella on keskeinen rooli oppimisessa, jolloin rakentuu merkitysten maailma. Vuorovai- kutusprosessi on toki ikivanha periaate opetuksessa, mutta konstruktivisessa oppimis- käsityksessä se nousee keskeiseen asemaan. Siinä korostuu jaettu vastuu ja sosiaalinen tuki. (Rauste- von Wright ym. 2003, 170; Ruoppila 2004, 476–479). Opettajan rooliin ja ohjaukseen liittyy sosiaalisia merkityksiä totumuksina ja käytäntöinä, jotka siirtyvät opettajalta oppilaalle mestari-oppipoika -periaatteella (Kosonen 2001, 107).

Uusikylä & Atjonen (2005) korostavat opettajan tärkeää roolia empaattisena ymmärtä- jänä, että opettaja pystyy asettumaan oppilaan asemaan. Silloin oppilaalla on mahdoli-

suus oppia jotain tärkeää. Empaattinen ymmärtäminen poikkeaa jyrkästi tavallisesta arvioivasta ymmärtämisestä, jossa opettaja on ymmärtävinään, mikä oppilaassa on viikana. Empaattinen ymmärtäminen rohkaisee oppimaan, kun ihminen oivaltaa, että joku luottaa häneen aidosti ja vilpittömästi. Hyvä opettaja on johdonmukainen, selkeä ja joustava. Hän kohtelee oppilaitaan kannustavasti, hienotunteisesti ja oikeudenmukaisesti. (Uusikylä & Atjonen 2005, 7-14.)

4.3 Yhteisön tuki ja harjoittelumahdollisuudet

Useimmat harrastukset sopivat kotona asuville suhteellisen terveille ikäihmisille. Myös heikommassa kunnossa oleva henkilö voi harrastaa monipuolisesti. Iäkkäitä henkilöitä voidaan kuitenkin syrjiä heidän harrastuksissaan, mikä näkyy muun muassa harrastusten tarjonnassa. Suuri merkitys on vapaaehtoisilla ohjaajilla, jotka antavat aikaansa ikäihmisten harrastuksen ohjaamiseen. (Heikkinen & Marin 2002, 132–143.) Erityisen tärkeää on myös läheisten tuki ja kannustus harrastusten pariin. Soittoharrastus voi onnistua helpommin, jos soitin on käytettävissä vapaasti ilman rajoitusta. (Kesonen 2002, 108.)

Erilaiset harrastusryhmät voivat mahdollistaa soittoharrastuksen ikäihmisille. Soittamisen ilo, yhteiset musiikkielämykset ja yhdessä soittaminen lisäävät yhteenkuuluvuutta, tukevat oppimista. Ikääntyneiden ihmisten parissa työskentelevien henkilöiden tulisi rohkaistua käyttämään musiikkia työvälineenään, sillä musiikki antaa monia mahdollisuuksia ikäihmisten hoitoon ja heidän elämänlaatunsa ja hyvinvointinsa edistämiseen. Musiikkiryhmissä voidaan soittaa, laulaa ja kuunnella musiikkia. Tärkeää on, että ikäihmiset voivat itse vaikuttaa omaan musiikin käyttöönsä ja sen muotoihin. (Koskinen 1995, 172.)

Ikääntyneiden ryhmätoiminnassa voidaan ja kannattaa hyödyntää paikkakunnalla olevaa valmista palvelutarjontaa kuten taide-, kulttuuri- ja liikuntamahdollisuuksia. Erilaisilla ryhmätoiminnoilla voidaan rohkaista ja tukea ikääntyneitä hyödyntämään oman

lähialueen palveluja. Monissa ihmisten yksinäisyyttä koskevissa tutkimuksissa on todettu, että yksinäisyys vaikuttaa ikäihmisten toimintakykyyn. Yksinäisyyttä lievittävässä tutkimuksissa on löydetty positiivisia tuloksia, kun ryhmätoiminnalla voidaan edistää sosiaalisia suhteita ja auttaa löytämään uusia harrastusmahdollisuuksia (Marjovuori, Pitkälä & Routasalo (toim.) 2005, 24–26).

Monet tutkijat korostavat itseohjautuvien opiskeluryhmien olevan uudenaikainen tapa oppia. Itseohjautuvat ryhmät ovat erityisen tärkeitä ikääntyneille, vaikka samanlaista pyrkimystä esiintyy kaikenikäisillä. Suosittuja eläkeikäisten keskuudessa ovat kansalais- ja työväenopistopiirit, eläkeläisjärjestöjen kokoontuminen, seurakuntien tarjoamat kerhot ja retket jne. Opiskelun muodot nousevat luontevasti opiskelijoiden omasta elämästä. Opiskelukiinnostuksen voidaan odottaa tulevaisuudessa kasvavan, kun uudet sukupolvet saavuttavat eläkeiän. (Ruth & Pitkänen 1994, 156- 159; Hohenthal-Antin 2006, 123- 127).

4.4 Yhteiskunnallinen näkökulma elinikäiseen oppimiseen

Yhteiskunnan muutos on ollut yllättävän nopeaa. Koulutusjärjestelmä ei ole kyennyt reagoimaan tarpeeksi nopeasti yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Informaatioteknologian vallankumous on johtanut globalisaatioon. Kulttuuri, tuotanto, kauppa ja rahoitus ovat kansainvälistyneet. Muutokset jossain päin maailmaa heijastavat vaikutuksensa kaikkialle. Muutoksessa on opittava tulemaan toimeen. Enää ei voida ongelmanratkaisussa turvata rutiineihin tai valmiisiin malleihin, vaan vaaditaan uudenlaista lähestymistapaa avointen ja huonosti määriteltyjen ongelmien ratkaisuun. Raivolalla mukaan vaaditaan tilannetajua ja sen hyväksikäyttöä sekä täsmäoppimista (Raivola 1999, 202–203).

Kaikissa teollistuneissa maissa väestö ikääntyy, koska syntyvyys alenee samalla, kun elinikä pitenee. Muuttuva yhteiskunta tarvitsee uusia innovaatiota, joita syntyy vain jatkuvan oppimisen ja luovuuden edistämisen seurauksena mm, musiikin käyttö, kulttuuripalvelujen tarjoaminen. Määräaikainen vuorottelu työn ja koulutuksen välillä ei riitä, vaan tarvitaan aikaisemman tiedon tarkentamista ja korvaamista uudella. Elinikäisessä oppimisessä on kyse siirtymisestä instituutiosta yksilöön ja opettamisesta oppimi-

seen. Koska työhön käytetty aika on vähentynyt, ei työssä oppiminen voi olla ainoa oppimisen ympäristön laajentuma, vaan myös vapaa-aika, harrastukset ja erilaiset kansalais- ja vapaaehtoistoiminnat ovat oppimisympäristöjä. Elinikäinen oppiminen on sopeutumista ja vaikuttamista elinpiirissämme ja yhteiskunnassa laajemminkin tapahtuvaan jatkuvaan muutokseen. Oppiminen on tavoitteellista ja tietoista niin, että oppija tietää, mitä hän on oppinut ja mitä hänen pitäisi oppia. (Tuomisto 2003, 49–78; Suutama 2004, 86–87.)

Uusien asioiden oppimisella voi olla nyky-yhteiskunnassa pitkällä tähtäimellä myönteinen vaikutus ikääntyneiden toimintakykyyn. Opiskelu parantaa esimerkiksi muistia. Aikuiskasvatuksella on myös tasa-arvoon tähtäviä tavoitteita. Ikäihmisillä tulisi olla suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa omiin asioihinsa, paikallisiin palveluihinsa sekä sukupolveaan koskevaan päätöksentekoon. Ikäihmisten tulisi saada paremmat mahdollisuudet kehittää luovuuttaan, tuntea itsensä tarpeellisiksi ja olla vuorovaikutuksessa eri-ikäisten kanssa. Yhteiskuntaelämässä tulisi pyrkiä kohti ikääntyneiden demokraattista osallistumismahdollisuutta. (Ruth & Pitkänen 1994, 154- 155; Marin 2002,89- 115.)

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Tutkimustehtävä

Tämän etnografisen tutkimuksen keskeisin taustafilosofia ja tutkijan orientaatioperusta on symbolinen interaktionismin suuntaus. Symbolisen interaktionismin perustana on ajatus, että kulttuuri muovaa ihmisen käyttäytymistä. Inhimillinen käyttäytyminen on luovaa, tietoisena ja tiedostamattoman päätöksenteon seurausta. Käyttäytymisen päätöksenteko perustuu tulkinnoille, jotka syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ja tulkita ikäihmisten kokemuksia soitonoppimisen vaiheista ja salasoittajien ryhmästä. Tavoitteena on saada tietoa ikäihmisten kokemuksista musiikkiharrastuksesta, pianon soitossa. Tutkimusta varten asetettiin alkuvaiheessa seuraavat väljät teemat, jotka tarkentuivat työn aikana. Miten soittoharrastus ikäihmisten parissa alkoi? Mitkä tekijät tukivat pianonsoiton harjoittelua? Mitä soittoharrastus on merkinnyt ja antanut vuosien kuluessa? Miten soittoryhmä on tukenut soittamista? Millainen merkitys opettajalla on ikäihmisten pianonsoiton ohjauksessa? Millaisia esteitä ikäihmiset ovat kokeneet pianonsoiton oppimisessa? Miten musiikki on vaikuttanut yksilön elämänlaatuun?

Seuraavan sivun kuviossa esitetään tutkimusprosessin eri vaiheet, tutkimustehtävä ja aikataulu.

Taulukko 1. Tutkimusprosessin vaiheet, tutkimustehtävät, aineiston keruu ja analyysi

	Tutkimustehtävät	Tutkimukseen osallistujat ja aineistot	Aineistojen analyysi
I vaihe Kevät 2003	Ikäihminen oppijana Aineiston keruu Tutkimusmenetelmiin perehtyminen	63–83-vuotiaita (n=8)	Etnografinen tutkimusprosessi
II vaihe Syksy 2003	Ikääntyvä soitto-oppilaana	Haastattelut ja nauhoitus	Aineiston kuuntelu ja litterointi Aineiston jäsentäminen
III vaihe Joulukuu 2003	Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus	Osallistuminen sala-soittajien soittajaisiin	Havainnot ja kirjaaminen
IV vaihe Kevät 2004	Opettajan merkitys	Opettajan haastattelu- ja opetusaineiston tutkiminen	Aineiston jäsentäminen
V vaihe Syksy 2004 Kevät 2005	Musiikin merkitys elämänlaatuun	Tutkimustulosten kirjoittaminen	Sisällönanalyysi. abduktiivinen päättely
VI vaihe 2005- 2006 Kevät 2007	Tutkimusprosessin päättäminen Tutkimuksen esittäminen	Koko aineiston käsittely	Tutkimustulokset

Tutkimusprosessin kulku hahmottui vähitellen ja eteni teemoittain. Tutkimustehtävät muodostivat tutkimuksen päälinjat, jotka tukivat työn etenemistä.

5.2 Etnografia, sisällönanalyysi ja abduktiivinen päättely tutkimusmenetelminä

Tutkin yli 63-vuotiaiden ikäihmisten soitonoppimista ja ryhmässä soittamista tulkitsevan etnografian (interpretive ethnography) avulla. Tässä menetelmässä keskeisellä sijalla ovat sekä kokemukset, merkitykset ja kertomukset että tutkijan tulkinta ja kirjoittamista (Denzin & Lincoln 1994, 1-18). Tavoitteeni on etnografian avulla selvittää tutkimuksessa mukana olevien ikäihmisten kokemuksia soittamisesta ja soittoryhmästä. Tavoitteena ei ole luoda yhtä ainoaa, kaiken kattavaa tai yhdistävää näkökulmaa todellisuuteen, vaan kirjoittaa erilaisista näkökulmista. Etnografia kehittyi perinteisen antropologian vieraiden kulttuurien tutkimusten yhteydessä. (Boas 1920.) Tämä etnografisen tutkimuksen taustafilosofia, symbolinen interaktionismi kehitettiin sosiologian piirissä Chicagossa 1920-1930-luvulla. (Charon 1998.)

Tulkitsevan etnografian avulla on mahdollista tutkia ja kirjoittaa elämän kokemuksista ja merkityksistä. Etnografian avulla tutkija voi kirjoittaa elämän tapahtumista, ilmiöistä ja kertomuksista, joilla ihmiset yrittävät kuvata omaa elämäänsä. Etnografia mahdollistaa ikäihmisen subjektiivisen tuntemuksen, arvojen ja ajatusten tarkastelun katkaisematta kokemusten yhteyttä siihen kontekstiin, jossa ne syntyvät. (Gubrium & Holsten 1994, 352–361; Nikkonen 1998, 136–139.)

Tutkimusaineiston analysoinnissa käytetään tukena sisällön analyysiä. Sisällön analyysiä on paljon käytetty tutkimusaineiston analyysimenetelmänä hoitotieteellisissä tutkimuksissa. Sitä käytetään kuitenkin monella eri tavalla ja sitä koskeva tieto on hajanaisista. Sisällön analyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sen avulla voidaan järjestellä, kuvailla ja kvantifioida tutkittavaa ilmiötä, jolloin sitä kutsutaan myös dokumenttien analyysimenetelmäksi. Sisällön analyysissä pyritään rakentamaan sellaisia malleja, jotka esittävät tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa ja joiden avulla tutkittava ilmiö voidaan käsitteellistää. Sisällön

analyysimenetelmää on kehitetty jo 1800-luvulta saakka. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4-12; Weber 1985; Pietilä 1973.)

Menetelmä soveltuu myös yksilöllisten kokemusten ja merkitysrakenteiden kuvaamiseen (Syrjäläinen 1994, 67–112). Sisällön analyysin tekemisessä ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä, vaan tiettyjä ohjeita analyysiprosessin etenemisestä. Sisällön analyysissä voidaan edetä lähtien aineistosta (induktiivisesti) tai jostain käsitejärjestelmästä (deduktiivisesti). Tässä tutkimuksessa käytetään abduktiivista päättelyn logiikkaa, joka kytkee käytännön ajattelun ja toiminnan päättelyprosesseihin. (Kyngäs & Vanhanen 1999,5; Krippendorff 1980; Sandelowski 1993, 213- 216,1995, 371- 375). Analyysiyksikköinä ovat haastateltavien sanat, sanayhdistelmät, lausumat ja ajatuskokonaisuus. Ajatuskokonaisuus voi muodostaa useamman kuin yhden lauseen ja se voi sisältää useamman kuin yhden merkityksen. Analyysiyksiköitä ovat myös kirjalliset tuotokset, henkilöiden valokuvat, havainnot ja päiväkirjat.

Abduktiivisen päättelyn ensimmäinen nykyajan kehittäjä oli amerikkalainen filosofi Charles Peirce (1839-1914), mutta itse asiassa se tunnetaan jo Aristoteleen ajattelussa. Abduktiivinen päättely perustuu siihen, että uuden teorian muodostus on mahdollista vain silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus (guiding principle). Uusi teoria ei siis synny pelkästään havaintojen pohjalta, kuten induktiivisessa päättelyssä oletetaan. Johtoajatus voi olla luonteeltaan epämääräinen intuitiivinen käsitys tai se voi olla hyvinkin pitkälle muotoiltu hypoteesi. Sen avulla havainnot voidaan keskittää joihinkin seikkoihin tai olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uusia näkemyksiä ja ideoita, uutta teoriaa kyseisestä ilmiöstä. (Peirce1958, 96-97.)

Abduktiivinen päättely oli Peircen mukaan läheisesti yhteydessä monenlaisiin kognitiivisiin prosesseihin, kuten vaistoihin, havaitsemiseen, käytäntöihin ja yleensä merkittäviin toimintaan. Päättely voi rakentua intuitiivisen olettamuksen varaan, mutta se voi rakentua myös varsinaisista tosiasioista, koetuista kokemuksista, jotka siis joka tapauksessa ovat loogisia. (Alvesson & Sköldbberg2000,45).

Abduktiivisen päättelyn keskeinen elementti on ajattelu. Logiikka on ajatteluprosessin

systematisointia, jonka perustana ovat tieteelliset normit siitä, mikä on tieteellistä, mikä ei. Tieteen tehtävänä on siis päästä kiinni siihen logiikkaan, joka esiintyy käytännön tasolla (Grönfors 1985, 34). Tähän päästään tehokkaimmin, jos tutkija käyttää apunaan jotakin johtolankaa, johdattelevaa ajatusta, jonka avulla hän tarkastelee empiiristä maailmaa ja analysoi keräämäänsä materiaalia.

Aineistosta lähtevä analyysiprosessi kuvataan aineiston pelkistämisenä, ryhmittelynä ja abstrahointina. Pelkistämällä tarkoitetaan, että aineistosta koodataan ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimustehtävään. Ryhmitellessä pyritään kokoamaan pelkistetyistä ilmaisuista ne asiat, jotka kuuluvat yhteen. Abstrahoinnissa muodostetaan yleiskäsitteiden avulla kuvaus tutkimuskohteesta. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5; Polit & Hunger 1995; Burnard 1996, 278- 281; Pietilä 1973.) Seuraavassa vaiheessa aineistosta ryhmitellään samansuuntaiset ilmaisut kategorioiksi ja edelleen yläkategorioiksi eli käsitteellistetään. Tavoitteena on pelkistää ja muodostaa kategoriat niin, että ne kuvaavat mahdollisimman luontevasti tutkittavaa ilmiötä. (Hickey & Kipping 1996.)

Erilaisten tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä käytetään termiä, triangulaatio. Triangulaatiossa voidaan yhdistellä määrällisiä tai laadullisia tutkimusmenetelmiä, se voidaan tyypittää eri tavoin. Triangulaatio voi olla tutkimusaineistoon, tutkijaan, teoreettisiin lähtökohtiin liittyvä, metodologinen, analyysiin liittyvä tai tieteiden välinen triangulaatio. Tässä tutkimuksessa yhdistetään tieteidenvälinen triangulaatio, jossa kasvatus-tiede, musiikkikasvatuksen tutkimus ja gerontologia kohtaavat. Triangulaatio syntyy menetelmän välillä, jossa etnografia ja sisällönanalyysi tukevat toisiaan ja myös triangulaatiota esiintyy useiden erilaisten tutkimusaineistojen välillä saman ongelman ratkaisemiseksi. (Leino-Kilpi 1997, 224- 225)

Triangulaatio edellyttää, että tutkijan ja tutkittavan suhde on selkeä ja tutkija sietää myös ristiriitoja. Keskeisin edellytys triangulaatiolle on kuitenkin tutkijan tietoisuus tutkimuksen tarkoituksesta. Erilaisten menetelmien yhdistäminen voi olla myös riskialtis tavoitteeseen pääsemiseksi. (Dentz 1989; Leino-Kilpi 1990, 199–204; 1998, 222–230; Boyd 1993, 454–475.)

5.3 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksen metodologia tulee valita lähtökohtana tutkittava ilmiö ja kysymykset, joihin etsitään vastauksia. Metodologian valintaa ohjaavat tieteessä hyväksytyt keinot tavoittaa tutkimuksen avulla tietoa ja totuutta. Tutkimuksen metodologia on siten pitkälti sidoksissa käsityksiin tiedosta ja totuudesta, jotka ohjaavat puolestaan tutkimusta. Tutkimusmenetelmien valinnassa tulee ottaa huomioon, millaisilla tavoilla aineistoa analysoiden voidaan tuottaa validia tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 160–163.)

Tässä tutkimuksessa tietoa ja totuutta etsitään ikäihmisten soittoharrastukseen liittyvistä kokemuksista, soittoharrastusryhmän toiminnasta ja soittoharrastuksen merkityksestä ikäihmiselle. Tutkittavana olevan ikäihmisten ryhmän jäsenet kertovat oppimiskokemuksistaan ja käsityksistään. Etnografian avulla tutkittavista saatua tietoa voidaan pitää käytännöllisenä ja kontekstuaalisena. Tutkimuksessa saatu tieto lisää ikäihmisten mahdollisuuksia jakaa kokemuksia ikääntyvänä soittoharrastajana ja tuoda esiin näkökulmia omaan elämään ja harrastustoimintaan. Etnografian avulla on mahdollista tavoittaa myös jotain tutkimuskohteen sisäisestä logiikasta ja nostaa esiin tutkimuskohteen arkitodellisuutta. (Taylor & Bogdan 1984; Guba 1990; Dentzin 1997; Nikkonen 1997.) Morleyn (1997) mukaan etnografia antaa tutkijalle luvan kaivautua käytäntöön ja mahdollisuuden löytää uusia näkökulmia ikäihmisten kokemusmaailmasta. Tässä tutkimuksessa ikäihmiset tuovat esille omaa osaamistaan ja ajatuksiaan. Minulle tutkijana jää tarjotun tiedon ja ilmiöiden yksityiskohtainen analysointi ja tulosten kirjoittaminen. Tämä tehtävä on eettisesti vaativa. (Eräsaari 1994, 362- 372.)

Tutkimuksen metodologinen valinta on tutkijan kannanotto tutkimuksen tekoon ja keinoihin valaista tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Metodologinen valinta kertoo

myös tutkijasta, tavasta elää ja hahmottaa omaa elämänhistoriaa. Tässä tutkimuksessa käsitykseni tiedosta, ihmisistä ja todellisuudesta perustuvat tulkinnalliseen paradigmaan. Paradigmaan katsotaan kuuluvan metodologiset, ontologiset ja epistemologiset peruskysymykset, jotka ohjaavat tieteellistä tutkimusta ja sen toteuttamista. (Metsämuuronen 2000, 10; Guba & Lincoln 1994, 107–108; Kuhn 1994; Nikkonen 1997.)

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jota käytetään ihmistieteissä määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen lisäksi. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Tällä tarkoitetaan ilmiön merkityksen tai tarkoituksen selvittämistä sekä kokonaisvaltaisen ja syvemmän käsityksen saamista ilmiöstä. Käytännössä tämä tarkoittaa usein tilan antamista tutkittavien henkilöiden näkökulmille ja kokemuksille sekä perehtymistä tutkittavaan ilmiöön liittyviin ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. Laadullinen tutkimus on saanut vaikutteita monelta suunnalta, kuten hermeneutiikasta, fenomenologiasta ja analyyttisestä kielifilosofiasta. Laadullisia menetelmiä alettiin laajemmin käyttää sosiaalitieteissä 1970-luvulla ja kasvatustieteissä 1980-luvulla. Hermeneutiikka ja fenomenologia voidaan luokitella myös laadullisen tutkimuksen osaksi. (Eskola & Suoranta 2000.)

Tässä tutkimuksessa painottuu näkemys, että ihmiset itse rakentavat ja muokkaavat arkitodellisuutta. Tietoa tuotetaan keskinäisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien ja tutkijan kesken. (Dentzin 1997; Gubrium & Holstein 1994.) Rauhalan (1986) mukaan tällainen tieto on luonteeltaan subjektiivisesti painottunutta. Tällöin hyväksytään se, että tutkittavat ja tutkija tulkitsevat todellisuutta omasta tilanteestaan käsin. (Rauhala 1986, 28–41.) Peruslähtökohdan metodivalinnalle antoi sekä tutkimuksen tarkoitus että ikäihmisten soittoharrastuksen luonne. Menetelmän piti soveltua ennen kaikkea näihin seikkoihin. Toinen tärkeä asia oli se, että menetelmä sallisi tutkimuskohteen pysyvän mahdollisimman aitona, sellaisenaan kuin tutkittavat omassa arjessaan ovat. Tällöin menetelmä antaisi tutkimukseen osallistuville mahdollisuuden vapaasti ilmaista itseään.

Menetelmän valintakriteerinä olivat myös tutkimuskysymyksissä esiin nousseet asiat. Niistä käy ilmi, että tavoitteenani oli saada tutkimuskohteesta, ikäihmisten soittoryhmästä, mahdollisimman monipuolinen kuva. Ikäihmisten toimintakykyyn ja elämänlaa-

tuun vaikuttavat tekijät ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde. Etnografinen metodi tarjosi luontevan ja luovan tavan tutkia soittoryhmää ja nostaa esiin uusia kysymyksiä. (Anderson 1992; Hammersley & Atkinson 1995; Alasuutari 1996; Massey 1998.)

5.4 Etnografisen menetelmän käyttö

Etnografiaa voidaan ensinnäkin luonnehtia yhdeksi laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi (Anderson 1991; Alasuutari 1996; Massey 1998). Etnografiaa voidaan nimittää myös holistiseksi eli kokonaisvaltaiseksi etnografiaksi, jolloin huomioidaan tutkimuskohdetta ympäröiviä ja siihen vaikuttavia kausaliitteja (Leininger 1987, 1991; Syrjäläinen 1994; Tesch 1992). Atkinson ja Hammersley (1994) määrittelevät etnografian melko vapaasti ja katsovat sen edustavan erityistä metodologiaa tai joukkoa erilaisia metodeja, vaikka ero muihin kvalitatiivisiin tutkimuksiin ei ole ehdoton. Etnografian tyypillisenä piirteenä he pitävät tutkijan osallistumista tutkittavien päivittäiseen elämään riittävän ajanjakson aikana. Tämä osallistuminen voi olla julkista tai peiteltyä (Atkinson ja Hammersley 1994, 248–261).

Etnografiaa voidaan lähestyä omalajisena tutkimuksena, genrenä, jolloin korostetaan etnografian kenttätöön ja lajityypillisen kirjoittamisen keskeistä asemaa. Tällöin etnografian tavoitteena on tiedostaa ja paljastaa yhteiskunnalliseen asemaan, luokkaan, rotuun, kansallisuuteen, sukupuoleen ja ikään liittyvää eriarvoisuutta (Anderson 1991; Van Maanen 1995; Dentzin 1997). Etnografisen tutkimuksen tavoitteena on ”toisen” tutkimista, jolloin tavoitteena on kuvata toisen kokemuksia, kulttuuria ja sosiaalista todellisuutta sellaisina kuin hän ne kokee ja näkee. (Van Maanen 1995; Goetz & Le Gomte 1993; Hammersley & Atkinson 1995; Tesch 1992; Alasuutari 1996; Metsämuuronen 2000.)

Etnografisen menetelmän pääasiallinen tavoite on yleensä yhteisöjen kulttuuristen järjestelmien kuvailu. Metsämuuronen (2000, 19) mukaan kulttuuri on jotain, mikä koostuu tietyistä arvoista, käytännöistä, suhteista ja määritelmistä. Tutkittaviin asioihin kuu-

luvut muun muassa ryhmän ja sen jäsenten väliset suhteet ja vuorovaikutus, kulttuurin sisäiset toimintatavat ja normit sekä ryhmän jäsenten tietämys ja taidot. Tutkimusmuotona etnografiaa käytetään tuottamaan yksityiskohtaisia kuvauksia sosiaalisten toimijoiden kokemuksista ja toiminnasta rajatussa kontekstissa. Etnografia yrittää selvittää, mitä tietoa ihmiset käyttävät kuvatessaan kokemuksiaan ja mikä muokkaa heidän käytöstään. (Spardley 1979; Taylor & Bogdan 1984).

Eskolan & Suorannan (2000) mukaan etnografisessa menetelmässä ihmisten toimintaa tutkitaan pääosin jokapäiväisissä tilanteissa ja tutkimusaineistoja kerätään monista eri lähteistä. Pääasiallisimmat tiedonlähteet ovat havainnoinnin eri muodot, keskustelut ja haastattelut. Tietojen keräys on ennalta suhteellisen määräämätöntä ja strukturoimatonta eikä tietojen analysoinnissa käytetä valmiita luokituksia. Tutkimusta ohjaavat tutkijan tiedostetut ja tiedostamattomat ennakkokäsitykset. Tutkimuskohteena on usein jokin tilanne tai jonkin ryhmän toiminta. Aineiston analyysissa tarkastellaan aineiston sisältämiä merkityksiä ja ihmisten toiminnan mieltä tai tavoitteita. Raportissa tulokset esitetään pääasiassa kirjallisina kuvauksina ja selityksinä. (Eskola & Suoranta 2000, 103–110.)

Modernissa etnografiassa on nostettu keskeiseksi kysymykseksi, miten suhtautua kulttuuriin kuuluviin yksilöiden omiin elämäkuvauksiin (Marcus & Fiher 1986; Geertz 1988; Van Maanen 1995, 1-35; Atkinson & Hammersley 1994, 248–261). Myös näkemys tutkijan roolista on muuttunut. Ulkopuolisen tarkkailijan ja yksityiskohtaisen tiedonkerääjän asemasta etnografista on tullut tutkimukseen osallistuja, joka tiedostaa oman kulttuuritaustansa, roolinsa ja persoonansa merkityksen tutkimuksessa (Lipson 1994; Hammersley & Atkinson 1994; Eskola & Suoranta 2000, 103–110).

Ihminen kykenee ilmaisemaan hänelle tärkeitä ja merkittäviä kokemuksia ajatuksina ja tunteina, puhutaan luonnollisesta ajattelusta. (Rauhala 1986; Husserl 1995; Alasuutari 1996.) Luonnollisessa ajattelussa tiedotuksen mahdollisuus on itsestään selvää, jolloin inhimillisen tiedostamisen avulla on mahdollista löytää ihmisen toiminnan ja kokemusten perusmerkityksiä: Mikä merkitys toiminnalla on toimijalle (ekstensio) ja mitä merkitykseen liittyviä sivumerkityksiä (intensio) toiminnalla on toimijoille. Kokemuksen

ekstensio on siinä, mitä varsinaisesti tapahtuu ja kokemukseen liittyvä intensio sitä, mitä tapahtuma merkitsee ikääntyvälle soitonharrastajalle ja soiton opettajalle. (Niiniluoto 1980; Husserl 1995.)

Tässä tutkimuksessa käytän etnografiaa systemaattisena tieteellisenä menetelmänä, jonka avulla on mahdollista kerätä tietoa ihmisten kokemuksista, käsityksistä ja tavoista tietyissä konteksteissa. Tavoitteenani on etnografian avulla saada esille ikäihmisten omia kokemuksia ja tulkintoja soittoharrastuksesta ja antaa heille mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään ikääntyvänä oppilaana. Lisäksi pyrin etnografisen tutkimuksen avulla kuvailemaan tutkimaani ilmiötä uudella tavalla ja tekemään piilossa olevaa näkyväksi. Pyrkimysteni taustalla on ajatus, että ikääntyvät soitonharrastajat kertoessaan opiskeluprosessistaan tutkijalle rakentavat kokemuksiansa kautta omaa elämäänsä ja rohkaisevat ikäisiään soittoharrastuksen pariin, jolloin he ovat myös tapahtumien ja sosiaalisen todellisuuden havainnoijia. (Hammersley & Atkinson 1995; Gubrium & Holstein 1995; Denzin 1995; 1997; Lipson 1994.)

5.4.1 Etnografinen kirjoittaminen

Etnografiaa voidaan pitää esteettisenä ja retorisenä esityksenä. (Atkinson 1991; Hammersley & Atkinson 1995; Denzin 1997). Kirjoitustyylini valintaan on vaikuttanut pyrkimys tuoda esille ikääntyvien omia kokemuksia ja heidän todellisuuttaan. Ikääntyvien puheenvuoroilla on omat rajoituksensa, koska haastattelutilanteet ohjaavat kertomaan vain yhdestä harrastuksesta. Myös erään soittajan oma kirjallinen kuvaus soittoharrastuksesta kuvaa soittajan kokemusta yksityiskohtaisesti. Kirjoitustyylini, jota voi luonnehtia lähinnä realismiksi, pyrkii jäljittämään ikäihmisten puhetta ja esitystapaa murreilmaisuuksiin. Kirjoitustyylin valintaa tukee myös näkemykseni, että etnografiassa ei ole tarkoitus kulkea kohti abstraktiota, pois todellisesta elämästä, vaan palata kokemukseen ja merkityksiin (Syrjäläinen 1994, 69–112; Harper 1994, 403–412).

Realistinen kirjoittaminen tukeutuu myös yksityiskohtiin, sillä ne herättävät tunteita ja vahvistavat tunnetta läsnäolosta (Richardson 1990, 116–135). Tutkimuksessani olenkin pyrkinyt säilyttämään runsaasti yksityiskohtia, jotka tarjoavat lukijalle erilaisia totuuksia ja näkökulmia. Tässä tutkimuksessa kertomukset rakentuvat ikäihmisten soiton harrastajien, erilaisten dokumenttien ja kertomusteni pohjalta. Realistisen kirjoitustyylin avulla tarjoan lukijalle välittömän ja todellisuutta kuvaavan lukukokemuksen (ks. Van Maanen 1995; Richardson 1990) ja yritän luoda ikäihmisten soittoharrastuksesta mahdollisimman realistisen kuvan.

5.4.2 Tutkija etnografina

Etnografiaa käyttävänä tutkijana olen pyrkinyt tietoisesti käyttämään myös reflektiota tutkimuksen teon eri vaiheissa. Hammersley ja Atkinson (1995, 248–261) ja Denzin (1997) korostavat etnografisen tutkimuksen yhteydessä kykyä reflektioon, joka lähtee ajatuksesta, että tutkija on osa sitä yhteisöä, jota tutkii ja jonka elämään hän osallistuu tietyn ajanjakson. Tällöin tutkijan tulee huomioida oma osuutensa kohdatessaan tutkittavat. Millainen tutkijan vaikutus on aineiston keruuseen, koko tutkimusprosessiin ja tulkintaan? Reflektiivisessä ja tulkinnallisessa etnografiassa tutkija tuo julki myös sosiaalishistoriallisen paikkansa arvoineen, kiinnostuksen kohteineen ja tähän paikkaan liittyvine keskusteluineen. Tulkinnallinen etnografia korostaakin tutkijan tietoista otetta tutkimuksellisen tiedon tuottamisessa, tutkijaa tutkimuksen instrumenttina sekä sitä, että tutkimusta ei voida tuottaa erillään ympäröivästä yhteiskunnasta. Sosiaalisilla prosesseilla ja tutkijan persoonalla on oma merkityksensä. (Hammersley & Atkinson 1995; Silverman 1993).

Etnografisessa tutkimuksessa itse tutkijalla on merkittävä rooli. Yleisimmin käytetyt tutkimustavat ovat osallistuva havainnointi sekä haastattelut. Tutkimusaineisto perustuu yleensä ensikäden kokemukseen luonnollisessa toimintaympäristössä sekä ihmistoimijoiden havainnointiin. Tutkittavista ihmisistä käytetään myös nimitystä informantti, joka merkitsee sananmukaisesti tiedon antajaa tai välittäjää. Käytettävyystudkimuksessa

sanoja etnografia, kenttätutkimus ja etnografinen tutkimus käytetään usein toistensa synonyymeinä. Etnografia ei kuitenkaan koskaan koostu yksinomaan kenttätyöstä. Pelkkä osallistuvan havainnoinnin käyttö tutkimuksessa ei myöskään tee siitä etnografiaa - myös tulosten analysointi on olennainen osa etnografista tutkimusta (Anderson 1991).

Etnografisen tutkimuksen tulokset ovat aina monella tapaa välittyneitä. Tutkijan vastuu ja tehtävä on määrätä, mitä on relevanttia havaita ja mitä ei. Tutkimukselle on tyypillistä se, että tutkija omaksuu aloitusvaiheessa mahdollisimman vähän ennako-odotuksia tutkittavasta kohteesta. Analyysi lähtee siitä, mitä sen kohteet eli ihmiset oikeasti tekevät jokapäiväisesti luonnollisessa ympäristössään. Tiedon keruuta ja analyysiä tehdään koko ajan kenttätyön aikana, analyysin ohjatessa koko ajan myös tiedonkeruun kulkua ja suuntaa (Hughes 1992, 439–450). Etnografiassa on luonnollista, että aineistoa tulkitaan jo sen keruuvaiheessa.

Etnografisia tutkimuksia suunniteltaessa ei yleensä pyritä löytämään kohteeksi keskivertokäyttäjää, vaan ihmisiä laidasta laitaan. Omintakeisia käyttäjiä ja rajatapauksia pidetään kiinnostavina, koska he usein pystyvät tarjoamaan erilaista tietoa (Gilmore 2002). Vaikka tällöin tiedon soveltaminen yleistettävänä tutkimustuloksena voi olla ongelmallista, erilaiset informantit voivat tuoda esiin yllättäviä asioita tai erikoisia tarpeita. Varsinaista “keskivertokäyttäjää” ei pyritä löytämään siksikään, että todellisuudessa sellaista ei ole olemassa, vaan kaikilla on yksilölliset tarpeensa. Toisin kuin esimerkiksi psykologisissa tutkimuksissa, osallistujien suurta määrää ei välttämättä pidetä tärkeänä (Hammersley & Atkinson 1995) Etnografiassa tutkitaan mieluummin pientä määrää henkilöitä huolellisesti kuin suurta joukkoa pinnallisesti, näin pyritään laadulliseen kattavuuteen.

Aineiston kerääminen ei perustu tutkittavien kohteiden tai informanttien lukumäärään, vaan tutkimuksen syvällisyyteen ja monipuolisuuteen. Tutkijan täytyy kuitenkin pystyä välittämään lukijalle, millaisesta kulttuurisesta todellisuudesta tutkittavassa ympäristössä on kyse. Siksipä informanttien lukumäärä, demografinen profiili sekä haastattelujen ja havainnoinnin kesto kuvaillaan seuraavassa luvussa. Liiallista subjektiivisuutta pyrin

välttämään antamalla etnografisen tutkimuksen lukijalle runsaasti mahdollisimman tarkkoja ja eläviä kuvauksia kohteesta (Pyörälä 1994, 4-14).

5.4.3 Kenttävaihe, aineiston keruu ja analyysi

Tämän tutkimuksen aineisto muodostuu salasoittajien nauhoitetuista haastatteluista, kenttäpäiväkirjan muistiinpanoista, havainnoista salasoittajien ryhmässä, valokuvista ja opettajan kirjallisista dokumenteista vuosilta 1987- 2004 sekä yhden salasoittajan antamasta kirjallisesta dokumentista. Keskeisenä tutkimuksen aineistona ovat myös opetusmateriaali ja omat kokemukset salasoittajaoppilaana. Kirjallista tutkimusaineistoa kertyi yhteensä 255 sivua. (Haastattelut, päiväkirja, opettajan kirjallinen aineisto)

Tutkimuksen haastattelu- ja havainnointiaineisto kerättiin Varsinais-Suomessa eräässä maaseutukunnassa salasoittajien kotona. Aineiston keruu tapahtui aikavälillä marraskuu 2003 - toukokuu 2004. Kirjallisen ja kuva-aineiston sain salasoittajien opettajalta tutkimuksen alkuvaiheessa. Tutkimusluvat sain salasoittajilta ja heidän opettajaltaan. Soitin puhelimitse jokaiselle henkilökohtaisesti ja kysyin lupaa saada osallistua heidän ryhmänsä soittajaisiin ja samalla kysyin heiltä suostumusta haastatteluihin. Salasoittajien kokoontumisen yhteydessä informoin vielä tutkimuksen kulusta ja sen vaiheista. Tämä tiedotustilaisuus oli tärkeä, koska siinä voin kertoa tutkimukseni tavoitteesta ja tarkoituksesta. Salasoittajat olivat innostuneita siitä, että olen kiinnostunut heidän harrastuksestaan.

Salasoittajat hyväksyivät, että olen havainnoijana heidän ryhmässään. Kaikki lupautuivat haastatteluun. Yksi salasoittaja oli sairaana, eikä voinut osallistua tutkimukseen. Kenttätöitä tehdessään tutkijan tehtävä on päästä sisälle yhteisöön ja hankkia siitä mahdollisimman paljon tietoa. Etnografi on tutkimuksessaan kiinnostunut muun muassa yhteisön sosiaalisista käytännöistä, tietämyksistä, uskomuksista, asenteista ja toimintamalleista. Ennen kenttätöiden aloittamista pohdin tutkimukseen liittyviä monia käytännön kysymyksiä, teoreettisia kysymyksiä ja myös omia ennakkokäsityksiäni. Tutkimusvai-

heen alussa liityin salasoittajiin. En ollut soittanut ohjauksessa mitään instrumenttia. Tutkijana minun oli helpompi päästä ryhmään, kun olin itsekin salasoittaja.

Keskeisin tapa kerätä aineistoa etnografisessa tutkimuksessa on kenttätyö. Blomberg ym. (1993) määrittelevät etnografisen kenttätyön seuraavasti: Tutkija tutkii toimintaa luonnollisissa olosuhteissa, omaksuu kokonaisvaltaisen näkökulman siitä, että toiminta voidaan ymmärtää vain siinä kontekstissa jossa se tapahtuu, omaksuu osanottajiensa näkökulman. Kenttätyön toteuttamiseksi tutkijan tulee pyrkiä pääsemään sisälle sopiviin tilanteisiin ja havainnoida toimintoja, ihmisiä ja fyysistä ympäristöä kokonaisvaltaisesti, mikä saattaa vaatia valmistelua tai erityisjärjestelyjä. Mikäli mahdollista, tutkijan tulisi pyrkiä tutustumaan kohteeseen etukäteen helpottaakseen havainnointia. Yhteisöön sisälle pääseminen saattaa tilanteesta riippuen vaatia erityisiä ponnisteluja tai valmisteluja. Tutustuminen kohteeseen ja avoimuus tutkijan roolista lisäävät luottamusta tutkijan ja kohteiden välille, mikä on usein tärkeää tutkimuksen onnistumisen kannalta. Mitä intensiivisempi ja monipuolisempi vuorovaikutussuhde tutkijan ja tutkittavan välille syntyy, sen parempia tulkintoja tutkija voi tehdä. (Blomberg, J. & Giacomi, J. & Mosher, A. & Swenton-Wall, P. 1993, 123–155.)

Vuorovaikutusta edistää se, että etnografi itse kokeilee työtehtävien tekemistä. Se auttaa työntekijöitä huomaamaan, että tutkija on aidosti kiinnostunut heidän työstään ja antaa tutkijalle mahdollisuuden havainnoida myös omaa työskentelyään. Tästä vaiheesta on käytetty termiä ”virkaanastuminen”, millä tarkoitetaan sitä hetkeä, jolloin työympäristön jäsenet hyväksyvät etnografian osaksi työympäristöä ja alkavat kohdella tätä yhtenä omistaan ulkopuolisen sijasta (Agar 1981; Leininger 1985; Syrjäläinen 1994, 67–112).

Kentälle pääsy ei aina ole yhtä helppoa riippuen tutkimuksen luonteesta ja muista rajoitteista, joita tutkijalle asetetaan (Syrjäläinen 1990; Eräsaari 1995). Toiset tutkijat taas ovat kokeneet kentälle pääsyn ja siellä olon helpoksi. Tämän helppouden he ovat oletaneen johtuvan ammattipätevyydestään ja kyvystään käyttää samaa kieltä tutkittavien kanssa (ks. Nikkonen 1996; Forsberg 1998). Tässä tutkimuksessa kentälle pääsy oli helppoa, koska minut tunnettiin ja hyväksyttiin salasoittajien ryhmänjäseneksi. Etnografit luonnehtivat tutkimusprosessia sisältörikkaana ”matkana”. Tutkimusmenetelmänä

etnografia on monipuolinen ja moniulotteinen, mikä mielestäni sopii tähän tutkimukseen.

5.4.4 Taustatiedot

Salasoittajien ryhmä sai alkunsa seurakunnan Fermaatti-kuorosta, joka oli seniorien oma kuoro. Kuorotoiminnan päätyttyä yksi laulajista sai kotiinsa väliaikaisesti säilytykseen urkuharmonin. Ensimmäinen salasoittaja aloitti alkeista 65-vuotiaana Fermaatti-kuoron johtajan ohjauksessa. Vähitellen tieto soittoharrastuksesta levisi muille kuorolaisille, jolloin syntyi soittajien ryhmä. Ryhmä otti nimekseen ”Salasoittajat”, koska tarkoitus oli aluksi vain soittaa oman ryhmän keskuudessa.

Ryhmä ei kuulu mihinkään organisaatioon, vaan toimii vapaamuotoisena kerhona. Soittajien ikä on 63–83 vuotta. Tutkimusryhmässä on mukana kaksi miestä ja viisi naista. Heistä vanhin soittaja on ammatiltaan ompelija ja yksi miehistä on tehnyt elämäntyönsä malmin etsinnän parissa. Toinen miessoittajista on 63-vuotias maanviljelijä. Kolme naissoittajista on toiminut talon emäntänä. Kaikki soittajat ovat elämänsä aikana osallistuneet kuorotoimintaan. Yksi soittajista on pitänyt lasten päiväkerhoa useita vuosia. Myös toiset soittajat ovat olleet mukana mm. maatalousnaisten toiminnassa.

Taulukko 2. Tutkimusaineisto: Haastateltujen henkilöiden taustatiedot

Haastateltujen henkilöiden taustatiedot			
Henkilö	Sukupuoli	Ammatti	Ikä
1.	mies	maanviljelijä	63
2.	mies	malminetsijä	74
3.	nainen	ompelija	83
4.	nainen	emäntä	79
5.	nainen	emäntä	80
6.	nainen	emäntä	63
7.	nainen	Kanttori/ opettaja	74

Kaikki tutkimukseen osallistuvat ovat eläkeläisiä, myös ryhmän opettaja on eläkkeellä oleva kanttori, joka on tehnyt mittavan päivätyön kolmen eri seurakunnan kirkkomuusikkona. Ryhmä on toiminut saman opettajan johdolla jo kahdeksantoista vuotta. Kennelläkään soittajista ei ole ollut mahdollisuutta soittaa lapsena mitään soitinta eikä opiskella nuotteja. Salasoittajat kokoontuvat kaksi kertaa vuoden aikana yhteissoittoon, soittamaan toisilleen (liite 1). Yhteissoitto pidetään soittajien kotona. Opettaja käy lukukauden aikana jokaisen kotona sovittuna aikana, jolloin hän antaa opetusta yksilöllisesti ja harjoitustehtävät. Jokaisella salasoittajalla on henkilökohtainen opetussuunnitelma. Jokaisen soittajan oppimisprosessi etenee omassa tahdissaan. Soitonopetuksessa on käytettävänä opettajan tekemiä monisteita ja pianonsoiton alkeisoppikirjoja.

Tutkimusaineistoa täydentävät salasoittajien ryhmän havainnointi ja kirjalliset dokumentit salasoittajien vaiheista sekä omat päiväkirjamerkinnot. Etnografisen tutkimuksen tarkoituksena onkin kerätä monipuolista ja monitasoista aineistoa, joka antaa monipuolisen kuvan tutkimuskohteena olevasta sosiaalisesta todellisuudesta sekä mahdollistaa myös tutkittavien näkökulman tutkimuksissa (Syrjälä & Numminen 1988; Goetz Le Gompte 1993; Hammersley & Atkinson 1995; Nikkonen 1998).

Haastattelin alustavasti soitonopettajan jo keväällä 2002 kertoen samalla tutkimuksestani. Opettaja kertoi, että hänellä on kirjallista materiaalia soittoryhmän vaiheista, jota hän lupasi käyttööni. Keväällä 2003 tein esityötä tutkimuskohteesta haasteltuani salasoittajien opettajaa ja tehdäkseni valmisteluja tutkimusta varten tutustumalla kirjallisiin dokumentteihin. Tämä alkuvaihe auttoi jäsentämään tutkimuksen teon käytännön kysymyksiä, kuten ajankohtaa ja tutkimuksen haastattelu- ja havainnointimahdollisuutta..

Haastatteluissa kysyin samoista teemoista. Äänitteet litteroitiin kahden henkilön toimesta tammi-helmikuussa 2004. Keväällä 2004 luin ja kuuntelin useaan kertaan aineiston, josta analysoin keskeiset teemat. Tutkimusprosessin edetessä luin ikäihmisiin liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia kasvatustieteen, psykologian ja musiikkitieteiden alalta. Saamani tutkimustulokset auttoivat aiheiden rajauksessa, jolloin kirjoitin auki teoriaosan. Tutkimusmenetelmä aukeni vähitellen tutustuessani eri metodeihin. Etnografinen tutkimusmetodi tuntui soveltuvan tähän tutkimusprosessiin, jossa etsitään uusia näköaloja ikäihmisten soiton opettamiseen.

5.4.5 Salasoittajien ja opettajan haastattelut

Tutkimuksessa keskeinen tiedonlähde olivat haastattelut. Opettajan kanssa käydyt alkukeskustelut ohjasivat teemahaastattelujen aloittamista. Eri tavoin kootut aineistot täydensivät toisiaan. Haastattelut ulottuvat etnografisessa tutkimuksessa spontaaneista keskusteluista sovittuihin muodollisiin haastattelutilanteisiin. Sillä, kenen maaperällä haastattelu tapahtuu, on merkitystä sekä haastattelun etenemisen että sen sisällön kannalta (Lyman & Scott 1970; Alasuutari 1999).

Tutkimuksen haastattelut tehtiin ja äänitettiin salasoittajien kodeissa heidän kanssaan sovittuina ajankohtina. Kahden henkilön haastattelu tapahtui joulusoittajaisten jälkeen siinä kodissa, jossa yhteissoittajaisia pidettiin. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin. Vanhimman henkilön haastattelu suoritin aamupäivällä, jotta hän jaksaisi

vastata parhaiten kysymyksiini. Muut haastattelut olivat iltapäivällä ja kahden henkilön haastattelut illalla.

Teemojen etenemisjärjestys ja käsittelyn laajuus vaihtelivat jonkin verran riippuen soit-tajan kunnosta. Yritinkin intuitiivisesti ymmärtää millaisista asioista ja kokemuksista tutkittavat kertovat, kun he puhuvat harrastuksestaan (ks. Spradley 1979; Leininger 1985). Haastattelu eteni luontevasti. Haastattelun aikana oli pidettävä huolta, että etno-grafinen haastattelu ei muutu vain yleiseksi ”keskusteluksi” (Hammersley & Atkinson 1995). Haastattelun nauhoittaminen toi paineita, koska olin hiukan epävarma siitä, mi-ten nauhoitus onnistuu teknisesti ja aiheuttako se torjuntaa haastateltavissa. Pelkoni tässä asiassa osoittautui turhaksi.

Haastatteluteemojen muotoutuminen oli oma prosessinsa. Teemojen muodostumiseen vaikuttivat opettajan haastattelut, kirjalliset dokumentit, aikaisemmat tutkimukset ja teorian tiedot. Hammersley & Atkinson (1995) ja Roos (1987) korostavat, että haastatte-luissa on hyvä lähteä alkuun niin, että aihealueiden kontrolli on vähäistä, jolloin haastat-telutilanteet muodostuvat luonnollisemmiksi.

Aloitin keskustelut hyvin tavanomaisilla ja yleisillä kysymyksillä, vaikka teemat olivat jo muotoutuneet, jotta haasteltavat pääsivät kertomisen alkuun. Tavoitteenani oli luoda turvallinen ja rauhallinen vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava voi puhua vapaasti ja avoimesti. Opettajan haastatteluja on ollut useita koko tutkimusprosessin ajan, koska olemme tavanneet useita kertoja soittotuntien merkeissä. Haastatteluteemat ovat olleet täydentäviä tai tarkennuksia. Etnografisessa tutkimuksessa informantit, joilla on laa-jempi koulutus, voivatkin toimia ikään kuin avustajina tutkimuksen aikana, ja nostaa esille tutkimuksen kannalta keskeisiä tietoja ja taitoja, joista tutkija muuten jäisi osat-tomaksi (Hammersley & Atkinson 1995; Nikkonen 1998).

Haastatteluaineiston kuuntelin useampaan kertaan. Haastatteluaineiston litteroinnissa käytin avustajaa, joka tuntee myös alueen murteen. Avustaja ei tiennyt kenenkään haas-teltavan henkilöllisyyttä. Hän toimi puhtaasti tekstin kirjoittajana. Haastatteluaineisto litteroitiin sanasta sanaan ja luokiteltiin teemojen mukaan. Äänitykset kuunneltiin yh-

dessä kirjoittajan kanssa ja tarkastettiin kirjoitetut tekstit. Haastatteluaineisto on ollut tarkastelun kohteena useita kertoja. Erityisen tarkasti olen käynyt sen läpi tutkimustulosten kirjoitusvaiheessa. Olen tavannut tutkimusryhmän jäseniä lokakuussa 2005, tällöin olen tehnyt joitakin täsmennyksiä esimerkiksi kysynyt lupaa käyttää kuva-aineistoa tarvittaessa, mihin jokainen antoi suostumuksensa.

5.4.6 Havainnot salasoittajien ryhmästä

Tutkimuksen havaintoaineistoa keräsin joulukuussa 2003, jolloin olin mukana salasoittajien joulusoittajaisissa. Soittajaisten havainnoinnissa käytin James P. Spradleyn (1980) kehittämää sosiaalisen tilanteen ulottuvuuden mallia, joka käsittää tilan, tavoitteet, toimijat, teot, esineet, tapahtumat, ajan, päämäärät ja tunteet. Nämä ulottuvuudet ohjasivat havaintojani ryhmän soittajaisissa (liite 4). Havaintojani tarkensin haastattelu-tilanteissa tarvittaessa. Tämä kehikko antoi pääsuunnat, joka auttoi kokonaisuuden muovaamiseen ja vähitellen tunnistamaan myös yksityiskohtia (Hughes 1992).

Peplau (1991) korostaa, että vuorovaikutustilanteissa tulisi havainnoida kokonaisuuksia, ilmiötä, jotta pystyy sen jälkeen havainnoimaan yksityiskohtia. Ryhmän havainnoinnissa minulla oli eräs häiritsevä tekijä, koska toimin myös yhden laulun säestäjänä. Onneksi säestystehtävä oli tilaisuuden lopussa, joten siihen saakka voin tehdä kirjallisia muistiinpanojani keskeytyksettä. Salasoittajat kokoontuivat joulusoittajaisiin yhden soittajan kotiin. Ryhmän yhteissoitto on vuorollaan jokaisen soittajan kotona. Kaikilla soittajilla on kosketukseltaan ja soinniltaan erilainen piano. Vieras soitin tekee omalta osaltaan soittamisesta vaikeamman kuin omalla soittimella soitettaessa. Mielenkiintoista oli myös havaita, miten tärkeää oli kokeilla vierasta soitinta ennen esitystä. Soittajat ihmettelivät ääneen, mikä esiintymisessä aina jännittää ja pelottaakin. Havaintojani häiritsti

ajoittain se, että kyseenalaistin omaa toimintaani. Miten valikoivasti kirjaan? Jääkö jokin merkittävä asia huomaamatta? Itsehän olin samanaikaisesti sekä salasoittaja että tutkija. Onko minulla sittenkin rooliristiriitä? Mitä kirjaan ja havainnoin? Työskentelyni kentällä olikin jatkuvaa kysymysten ja vastausten vuoropuhelua, kyseenalaistamista ja pohtimista. (Ks. Leininger 1985; Syrjälä & Numminen 1995; Peplau 1991.)

Tein tutkijana ratkaisun, jonka mukaan pyrin huomioimaan kaikki asiat uusina havainnoina. En ole ollut aikaisemmin ikääntyneiden soittoryhmässä, joten tilanne oli minulle mielenkiintoinen ja uusi. Omia merkintöjäni katsellessa huomaan olleeni jopa asiasta liian innostunut, jolloin kriittisyys voi jäädä puutteelliseksi.. Pohdin myös sitä, häiritseekö muistiinpanojen tekeminen soittajia. Valitsin istumapaikan huoneen kulmasta, josta oli hyvä näköyhteys, mutta en ollut häiritsevän lähellä soittajia.

Etnografisen tutkimuksen kenttätutkimusta on kuvattu havainnointi- ja osallistumisprosessiksi, jonka kuluessa tutkijan osallistumisen aste vaihtelee. Aluksi etnografi pyrkii tutkitavan ilmiön kontekstuaaliseen ymmärtämiseen oleskelemalla yhteisön jäsenten parissa, havainnoimalla ja kuuntelemalla. Vähitellen hän alkaa osallistua yhteisön jäsenten elämään tarkkaillen samalla heidän toimintojaan. Hän lisää osallistumistaan päivittäisiin toimintoihin oppiakseen sekä yhteisön jäseniltä että oman kokemuksensa kautta. Tutkija vähentää asteittain osallistumistaan ja reflektoi kenttätutkimuksen aikana tapahtunutta: miten hänen havainnointinsa muutti kenttää ja miten kenttä puolestaan muutti häntä itseään. (Agar 1981; Leininger 1985; Syrjaläinen 1994.)

Etnografian eriasteisen osallistumisen yhteisön toimintaan voidaan katsoa kuvaavan samalla tutkijan kenttätutkimuksessa omaksumia erilaisia sosiaalisia rooleja (ks. Junker 1960; Rosenhahn 1973, 250–258; Jules-Rosette 1978, 549–570). Todellisuudessa tutkijan eteneminen kentällä ja hänen omaksumansa roolit ovat riippuvaisia tutkimuksen tarkoituksesta, tutkitavan yhteisön luonteesta ja tutkijan suhteesta yhteisön jäseniin. Tehdessään etnografista tutkimusta vieraassa kulttuurissa, tutkija on "noviisi" mutta kun hän tutkii omaa yhteisöään, hänen ei ehkä anneta omaksua noviisin roolia (Hammersley & Atkinson 1995). Etnografian tuleekin kysyä itseltään, kuka minä olen tiedonantajilleni ja yhteisön jäsenille? Tutkijalle annetulla roolilla on merkitystä hänen saamansa tiedon suhteen. Omassa

tutkimuksessani salasoittajat olivat tuttuja kahdenkymmenenviiden vuoden takaa. Siitä miten minua puhuteltiin ja mistä keskustelimme, päättelen, että olin joillekuille entinen oman pitäjän asukas ja lasten entinen opettaja ja naapuri. Tällä kertaa minä olin heille uudessa roolissa – tutkijana. Minulle jäi tilanteesta sellainen kokemus, että ryhmää ei häirinnyt se, että olin tutkija. Päälimmäisenä oli tunne, että olin heidän ryhmäänsä kuuluva, aloitteleva salasoittaja.

5.4.7 Päiväkirja

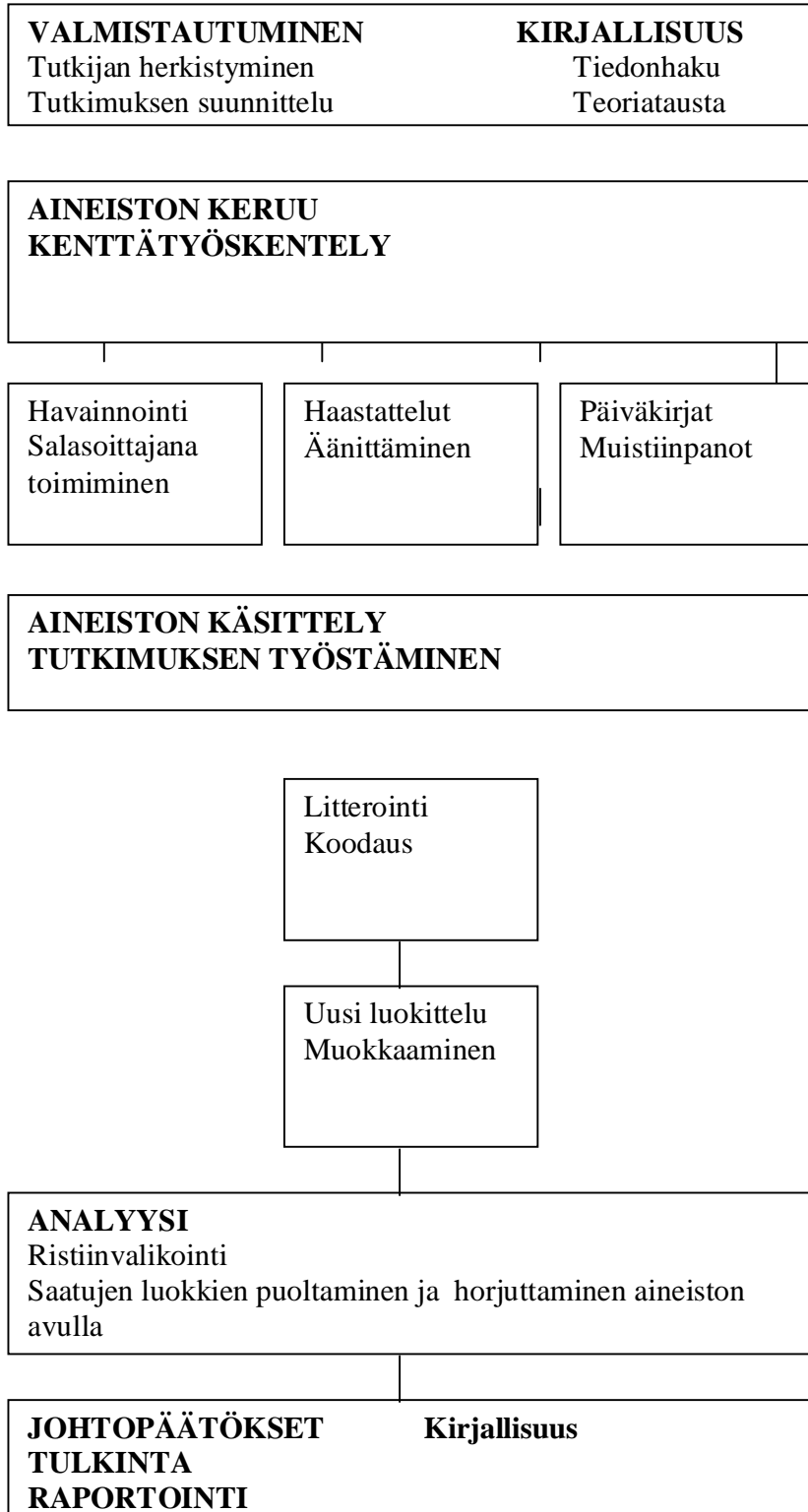
Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan päiväkirjalla on keskeinen merkitys. Muistiinpanot pitävät tutkijan tavallaan ajan tasalla. Päiväkirjassa tutkija voi esittää itselleen kysymyksiä ja tehdä erilaisia luonnoksia tutkimukseen liittyvistä aiheista. Siihen on mahdollista tallentaa ajatuksia, kokemuksia ja keskusteluja. Kenttämuistiinpanojen tarkoituksena onkin viedä tutkimusta eteenpäin ja pitää tutkimusprosessia koossa (Hammersley & Atkinson 1995; Burke & Kirk 2004). Päiväkirjani on persoonallisia omaleimaisia kokoelmia, kysymyksiä ja lehtileikkeitä ja aiheeseen liittäviä kirjoituksia. Se on ikään kuin ”karttateos” jossa on erilaisia teitä merkitty, miten toimin ja keskityn asioiden kulkuun.

Von Wright (1987) toteaa päiväkirjasta, että ajattelun ammattilaisena tutkijan on yritettävä kerätä tähän kokoelmaan kaikki, mitä hän älyllisesti harjoittaa ja mitä ihmisenä kokee, pelkäämättä kokemansa käyttämistä ja sen välitöntä liittämistä menneillään oleviin töihin. Olen päiväkirjaa pitäessäni yrittänyt yhdistää siihen myös omia henkilökohtaisia kokemuksiani, jotka liittyvät tutkimaani aiheeseen. Kirjallisuuden tutkimisen ja keskustelut aiheesta olen tiivistänyt välillä tai kirjoittanut pohdintojani muistiin. Millsin (1982) mukaan, olen rakentanut pientä maailmaa, osasia yhteen, mistä koostuvat tutkimukseni keskeiset ainekset. Tutkimuksen tukena ovat olleet kenttäpäiväkirjani merkinnot jotka ovat osaltaan jäsentäneet ja tukeneet tutkimusprosessiani. Kenttäpäiväkirjaan olen merkinnyt myös lähdeaineistojen viittauksia ja kommentteja.

5.4.8 Tukiaineistot

Opettajalta saatu aineisto tuki haastatteluja, koska hänellä oli laaja lähdeaineisto salasoittajista, heidän ohjelmistaan ja salasoittajien tapaamisista. Lisäksi käytössäni on ollut kuvamateriaalia soittajaisista ja esimerkkejä opettajan laatimista opetusmateriaaleista (liite 8). Opettajalta saatu kuva-aineisto oli mielenkiintoinen ja tarkka dokumentti salasoittajien vaiheista. Kuvaa voidaan analysoida visuaalisena ilmaisuna, kokemuskohteenä, kommunikaatiovälineenä, kulttuurihistoriallisena tuotteena jne. (Anttila 1998, 260–261). Kuva-analyysin peruslähtökohtana Pirkko Anttila tuo esiin, että kuva tutkimuksessa vahvistaa kommunikaatioprosessia (Anttila 2000, 257). Tässä työssä rajaan kuva-aineiston ainoastaan kansikuvaan, yhteissoittokuvaan ja yhteen esiintymiskuvaan (liite 11). Kansikuvan henkilö antoi luvan kuvan esittämiseen, samoin kuvassa olevat henkilöt. Eri tavalla hankitut aineistot on ollut mahdollista käyttää tarkemman kokonaiskuvan hahmottamiseen ja myös tarkentamaan löydettyjen näkökulmien yhtäpitävyyttä ja arvioidessa tutkimuksen luotettavuutta (Alasuutari 1996,1999; ks. Syrjälä & Numminen 1988; Hammersley & Atkinson 1995). Kuva-aineiston avulla olen voinut ”kulkea” salasoittajien mukana nykyhetkeen.

Tutkimuksessa käytin tukena myös kenttätöiden vaiheista kirjaamiani ja kokoamiani muistiinpanoja. Kenttätöiden aikana olen pyrkinyt tekemään muistiinpanoja, jotka pitävät tavallaan tutkimusprosessia koossa. Erityisen tärkeänä tukiaineistona minulle on ollut oppilaitokseni kirjasto, josta olen pystynyt seuraamaan uusimpia tutkimuksia, aineistoon liittyvää kirjallisuutta ja ajankohtaisia artikkeleja. Omat kokemukset salasoittajana on antanut konkreettista kokemusta soiton oppimisesta ja lisännyt mielenkiintoa ikääntyvien oppimisprosesseihin. Tämän tutkimuksen kulku on tiivistettynä seuraavaan kuvioon.

KUVIO 1. Tutkimuksen kulku (Metsämuuronen 2000; Syrjäläinen 1994)

Tutkimuksen eri vaiheet ovat olleet mielenkiintoinen prosessi, jossa on ollut myös monia kriittisiä kohtia. Aluksi koko prosessin hahmottaminen oli vaikeaa. Aihepiiriä koskeva kirjallisuus ja tutkimukset tukivat jäsentämistä. Tutkimusaineiston kokoamisen jälkeen analyysivaihe on ollut pitkäkestoisin ja haasteellisin vaihe.

5.5 Aineistojen analysointi

Aineiston laadullisen analyysin keskeinen tavoite on ilmiön käsitteellistäminen ja teorian muodostaminen. Valittu tutkimusmetodi edellytti jatkuvaa vuoropuhelua aineiston keruuvaiheessa ja havainnoinnin ja haastattelujen tuloksien vertailua aikaisemmin kerättyyn tietoon. Näiden tietojen avulla voin nostaa esille uusia teemoja ja näkökulmia. (Goetz 1993; Hammersley & Atkinson 1995). Siksi oli luettava tarkasti ja yksityiskohdaisesti litteroitua aineistoa yhä uudelleen pilkkoen se osasiksi ja muodostaen käsitteitä ja uusia teemoja. Aineistoa tutkimalla pystyin hakemaan yhteyksiä teorian ja tutkimusaineiston välillä. (Denzin 1997.)

Aineiston uudelleen lukeminen ja päiväkirjojen merkinnät alkoivat muotoutua kokonaiskuvaksi ja aineiston ominaislaatu alkoi hahmottua. Aineistoa ja siten myös alustavia teemoja jäsensin kysymyksiin, joita nostin aineistosta (Strauss 1987; Strauss & Corbin 1994; Syrjäläinen 1991, 32–42). Monet metodioppaat korostavat, että aineiston analyysin tulee alkaa heti, kun tutkija saapuu kentälle (Grönfors 1982; Strauss 1987; Hammersley & Atkinson 1995; Metsämuuronen 2000). Teemojen muotoutuminen aktivoi teoreettisen tiedon etsintään ja pohdintaan. Aihetta lähellä olevaa tutkimustietoa on esimerkiksi ikääntymisestä runsaasti. Ikääntyvistä soittajista tutkimustiedon etsintä on jatkunut koko prosessin ajan. Aineistoa olen käsitellyt myös vaiheittain useampaan kertaan, jotta olisin osannut löytää siitä tähän tutkimukseen liittyvät asiat. Dialoginen keskustelu teorian ja tutkimusaineiston välillä on ollut haasteellinen tehtävä. Olen pyrkinyt pysymään niiden teemojen ympärillä, jotka asetin tutkimustehtäviksi.

Heideggerin (1993) mukaan tutkimuksessa tulisikin aina esiymmärtää jotakin vastauksesta, jotta voimme esittää uusia kysymyksiä. Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan tulee operoida kahdella tasolla samanaikaisesti. Hänen tulee esittää sekä tutkimaansa todellisuutta että niitä merkityksiä, joita tutkittavat ovat antaneet tälle todellisuudelle. (Hammersley 1992.) Tutkijana perehdyinkin koko tutkimusprosessin ajan myös aikaisempaan tietoon ja siihen kuuluvaan aineistoon. Etnografisen aineiston analyysin eri vaiheissa on toisinaan luotettava myös omaan intuitioon, omiin kokemuksiin kentällä, aineistosta saatuihin tietoihin ja ideoihin, jotka perustuvat aineistoon perehtymiseen. (Leininger 1985; Syrjäläinen 1994; Hammersley & Atkinson 1995; Alasuutari 1994.) Myös tutkijat poikkeavat toisistaan siten, että heidän tapansa reflektoida tapahtumia ja tietoa ovat erilaisia. Tutkijana jouduin myös etsimään omaa tapaa toimia laadullisen tutkimuksen toteuttajana. Tietoni, ymmärrykseni ja taitoni tutkia ja tulkita aineistoa ovat kehittyneet tutkimuksen aikana. Usein on joutunut myös arvioimaan omaa työtään ja sen tuloksellisuutta.

5.5.1 Haastatteluaineiston analysointi

Haastatteluaineiston analyysivaiheiden seuraamista vaikeuttaa se, että haastattelu-teemojen muotoutuminen alkoi jo kenttävaiheessa (ks. Syrjäläinen 1994). Olen koonnut haastatteluaineiston analyysin eri vaiheet auttaakseni lukijaa seuraamaan vaihe vaiheelta etenevää analyysiä (kuvio 2, sivu 71).

Analyysissä esiin nousevat perusluokitukset ovat tutkimusraportin perusosia. Aineiston analyysin kautta lopulta syntyvät tutkimuksen johtopäätökset ja tulkinta, joka siirretään laajempaan käsitteelliseen tieteelliseen tarkastelukehikkoon. Analyysin ensimmäinen vaihe edellytti jo kootun aineiston jatkuvaa lukemista ja vertailua uuteen aineistoon. Nostin aineistosta jatkuvan lukemisen ja vertailun tuloksena uusia teemoja, jotka siirsin haastattelu-teemoiksi. Jouduin tutkimaan ja lukemaan yhä uudestaan haastatteluja, jolloin voin kysymysten avulla tiivistää tekstiäni.

Tässä vaiheessa säilytin jokaisen salasoittajan ja opettajan aineiston omina kokonaisuuksina, jotka olivat perustana seuraavalle analyysin vaiheelle. (Syrjäläinen 1994, Vrt. Glaser & Strauss 1967; Hammersley & Atkinson 1995.) Yllätykseksi huomasin, että teemat johtivat laajaan ja monialaiseen tarkasteluun ikääntymisestä, jolloin aineistoa kertyi runsaasti. Analyysin toisessa vaiheessa säilytin edelleen salasoittajien ja opettajan aineiston omina kokonaisuuksina. Analyysi eteni siten, että koodasin jokaisen salasoittajan aineiston myös analyysiyksikköinä olevien haastatteluteemojen alle. Koodauksen analyysiyksikkönä käytin informanttien ajatuskokonaisuuksia, lausumia, tapahtumia ja avainsanoja.

Tässä koodauksessa sovelsin Syrjäläisen (1994) laatimaa sisällönanalyysi -menetelmää. Analyysin kolmannessa vaiheessa yhdistin koodatut eli luokitellut aineistot. Koodaamisen tarkoituksena oli etsiä eri asioiden välisiä merkityksiä. Tässä vaiheessa koodasin vielä yhteen edelliset vaiheet tukeutuen mainitsemiini dokumentteihin. Näistä tein useita sanallisia ja tiivistettyjä versioita, joista muodostuivat keskenään loogiset teemat. Syrjäläinen kutsuu kenttäaineiston analyysimenetelmää kvalitatiiviseksi sisällön analyysiksi. (Syrjäläinen 1994, 90; Kyngäs & Vanhanen 1999, 4-12; Metsämuuronen 2000, 53.)

5.5.2 Havainnointiaineiston analysointi

Myös joulusoittajaisten analyysi alkoi kenttävaiheen aikana. Kirjoitin muistiin havaintojani heti haastattelujen ja yhteissoitto tapahtuman jälkeen. Tilaisuudesta ensimmäisessä vaiheessa sain esille yhteissoiton keskeisemmät merkitykset, puheenaiheet ja ilmiöt. Laskeminen ja asioiden esille nostaminen auttoi muodostamaan sisältöluokkia, jotka keskittivät huomioni toistuviin keskeisiin toimintoihin. (Syrjäläinen 1994, 30.) Tämä aineisto toi esille ryhmän keskeiset vuorovaikutusmekanismit ja opettajan roolin merkityksen. Tässä vaiheessa analyysiä alkoi selvittää salasoittajien yhteissoittotilanteesta keskeinen juonne: Miten tämä ryhmä toimii, mikä voima sen pitää yhdessä. Tätä vaihetta selvittääkseni kehitin tuekseni koodit, joilla voin purkaa yhteissoittotilanteen toi-

minnoiksi ja puheen sisällöksi. Koodauksessa sovelsin James P. Spradleyn (1980) kehittämää havainnointimallia (Liite 2.)

5.6 Tulosten eettisyys ja aitous

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tiesin ottavani melkoisen riskin sen suhteen, miten ikäihmiset hyväksyvät minut ryhmäänsä tai suostuvat haastateltaviksi. Minua auttoi aikaisempi paikkakunnalla asuminen ja tutkimukseen osallistuvat tiesivät koulutustasutani ja kiinnostukseni ikäihmisten oppimisprosesseihin.

Tutkimusluvan pyysin jokaiselta henkilökohtaisesti puhelimesta, jossa kerroin tutkimuksestani ja vielä tarkemmin palattiin aiheeseen tutkimuksen haastattelujen alussa. Soittajaryhmän opettajan olen tuntenut vuodesta 1981. Salasoittajien ryhmässä kerroin vielä yhteisesti tutkimuksen vaiheista ja sovittiin, että heidän henkilöllisyytensä jää tutkimuksen tekijän tietoon. Kaikki haastateltavat olivat hyvin avuliaita ja yhteistyöhaluisia. Opettajalta saadut kuvat ja kirjallinen aineisto olivat tukemassa kenttätöitä. Valokuvien käyttöä pohdin monesta näkökulmasta. Miten ne soveltuvat tieteelliseen työhön. Tässä työssä käytän salasoittajan kuvaa vain kansilehdellä ja liitteenä kolmea valokuvaa. Kuvassa olevat henkilöt ovat antaneet siihen luvan.

Vehviläinen- Julkunen (1997) toteaa että, tiedonantajien on saatava tietää, mitä tutkimukseen osallistuminen heille kaiken kaikkiaan merkitsee. Haastateltaville on selvitettävä tutkimuksen ajoittuminen ja siihen liittyvät riskit ja hyödyt siinä määrin kuin ne ovat ennakoitavissa. Heille on myös selvitettävä osallistumisen vapaaehtoisuus ja mahdollisuudet lopettaa yhteistyö milloin tahansa. Tutkimuksen tekijän on selvitettävä haastateltaville tutkimuksen yleisen mielenkiinnon kohde ja käytännön toteutus. (Vehviläinen- Julkunen 1997, 28–31.)

Haastattelutilanteet pyrin tekemään turvallisiksi ja rauhallisiksi, jotta haastateltava voi vapaasti kertoa kokemuksiaan. Yksi henkilöistä totesi haastattelun alussa, että osaako-

han hän vastata kysymyksiin. Pian hän unohti jännityksensä. Tässä tutkimuksessa nauhoitetut haastattelut kirjoitettiin auki kahden kirjoittajan toimesta. Osan nauhoista litteroin itse sanasta sanaan. Haastattelussa ja kirjoittaessa pyrin suojelemaan henkilöllisyyden koodi- ja peitemerkinnöin. Tutkimusaineiston nauhojen litterointiin osallistunut on tietoinen vaihtoehtoisuudesta. Haastattelunauhat säilytetään tutkijan arkistossa. Tutkimuseettisesti on tärkeää taata tietojen luottamuksellisuus.

Etnografi pääsee tutkimusta tehdessään lähelle tutkittaviensa elämää ja saa todennäköisesti myös heidän henkilökohtaiseen elämäänsä kuuluvaa, yksityisluonteista tietoa. Siksi lainauksia ja kuvailuja käytettäessä on syytä tarvittaessa muistaa tutkimuksen kohteen oikeus anonymiteettiin ja noudattaa muutenkin vastuullisuutta ja luottamuksellisuutta tiedon keruussa ja sen käsittelyssä. Vaikka etnografinen tutkimus ei lähtökohdaltaan sisällä muita oletuksia kuin että tutkimuksen kohteena oleva ympäristö on sosiaalisesti järjestynyt, painopiste tarkennetaan tutkimuksen kuluessa vastauksena sen aikana ilmeviin tapahtumiin.

Etnografisessa analyysissä täytyy myös pitää mielessä itse tutkijan herkkyys virheille. Tutkija voi joutua harhaan ainakin kolmesta syystä. Kohteet eivät välttämättä puhu totta tai voivat olla itse tietämättömiä tai harhaanjohdettuja tutkittavan ympäristön tai ammattialansa asioiden suhteen. Ihmiset voivat olla taipuvaisia muuntelemaan totuutta henkilökohtaisista syistä tai tabujen ja kollektiivisten salaisuuksien varjelemiseksi. Lisäksi on aina riski oletuksille, jotka ”otetaan annettuina”. Haastateltavat eivät ehkä osaa pukea sanoiksi tyypillisiä käytäntöjään. Toisaalta tutkijalla voi olla myös omia valmiita oletuksiaan, joita hän ei itse pysty huomaamaan (Van Maanen, 1988, Järvinen & Järvinen, 2000). Tutkija voi myös sekoittaa asioita ja huomioda vain itseään kiinnostavat aiheet.

Syrjäläinen (1991) toteaa, että etnografisen tutkimuksen puutteena on sen tulosten heikko yleistettävyyden, joka on ongelmallista kaikkien kvalitatiivisten tutkimusten suhteen. Tätä yleistettävyyden ongelmaa voidaan vähentää sitomalla tutkimustulokset laajempaan tutkimustietoon ja perehtymällä alan kirjallisuuteen. (Syrjäläinen 1991, 41–44; Metsämuuronen 2000, 22.)

5.7 Tutkimuksen luotettavuus

Etnografisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää yleisiä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa soveltuvia menetelmiä. Etnografiselle tutkimukselle soveltuvia kriteereitä ovat mm. uskottavuus, todeksi vahvistaminen, toistuvuus, siirrettävyys ja kyllästeisyys (Lincoln & Guba 1985, Guba 1990, Syrjäläinen 1994). Käytän niitä tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa. Etnografisen tutkimuksen luotettavuuden yksi kriteeri on tutkijan oma kenttätyöskentely.. Tutkimustulosten luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkittavat tietävät tutkimuksen tarkoituksen ja mitä se merkitsee heille ryhmänä ja yksilöinä. Tutkijan ja tutkittavien toimiva yhteistyö tukee tulosten luotettavuutta, jolloin tutkija hyväksytään yhteisöön ja yhteistyökumppaniksi. Osallistuva havainnointi on tärkeä osa tutkimusta. Kenttävaiheen kokemusten pitkäaikainen kirjaaminen ja säännöllinen muistiin tallentaminen lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Etnografisessa tutkimuksessa ns. taustakirjoittamisella on tärkeä merkitys asioiden tulkinnassa ja pohdinnassa (Greetz 1973; Eräsaari 1995, 52).

Tässä tutkimuksessa tutkijan päiväkirjat ovat tärkeä tietolähde arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta ja tietojen paikkansapitävyyttä. Tutkimuksen uskottavuutta pohdittaessa on huomioitava ennen kaikkea tutkimustyön aineistonkeruun ja kenttävaiheen ajanjakson pituus (2002- 2004). Kiinnostukseni aihetta kohtaan alkoi jo ennen kenttätyön vaihetta. Tapasin opettajaa useita kertoja ja pohdin hänen kanssaan ikääntyvien innostusta soittoharrastukseen. Ikäihmisten elämänlaadun ja hyvinvoinnin edistämiseen olen voinut tutustua käytännössä sosiaali- ja terveysalan kouluttajana ja työnohjaajana. Tulosten todeksi vahvistamisen pyrin osoittamaan raportissani selostamalla yksityiskohtaisesti ja eritellen tutkimuksen aineistona käyttämiäni lähteitä, aineistojen alkuperän ja keruumuodon, analysoinnin ja siitä saadun tiedon ja merkityksen. Myös valokuvat ovat dokumentteja, jotka vahvistavat ja tukevat tulosten luotettavuutta.

Tulosten merkityksellisyyden arviointia tukevat myös ne kokemukset, joita olen saanut ikäihmisten parissa työskentelystä aikaisemmin. Aineiston kyllästeisyyteen vaikuttivat havainnointiaineisto, haastattelut ja eri dokumenteista koottu tieto. Tarpeellista on kysyä, miten siirrettävissä tulokset olisivat toiselle vastaavalle ikäihmisten soittajien ryhmälle.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen tulokset nousevat salasoittajien kontekstista ja kokemuksista. Tutkimustehtävä tarkentui tutkimuksen kuluessa. Tutkimuksessa pyrittiin saamaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin. Mistä soittoinnostus ikääntyvien parissa alkoi ja miten harrastajaryhmä muodostui? Mitä soittoharrastus soittoryhmässä on merkinnyt? Mitkä tekijät ovat auttaneet soitonopiskelussa.? Millaisia esteitä ikä-ihmiset ovat kokeneet soitonopiskelussa? Miten ikäihmisten soitonoppimista tulisi kehittää?

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa olen usein myös tutkinut salasoittajien opettajalta saatua aineistoa, joka on tukenut aineistoni jäsentämistä. Erityisesti valokuvista ja kirjallisesta materiaalista sai paljon tietoa, jotka kuvasivat hyvin salasoittajien toimintaympäristöä, opetusmateriaalia ja vuorovaikutusprosesseja. Laadullinen salasoittajien etnografinen kuvaus on vain pieni kuvaus yksilöistä, merkityksistä ja siitä arjen todellisuudesta, jossa salasoittajat kotonaan soittoa harrastavat. Siksi käytän paljon suoria lainauksia soittajien haastatteluista, jotta myös kielen rikkaus voisi välittää salasoittajien kokemuksia. Tutkimuksen keskeisiä teemoja tarkastelen teorian ja empirian dialogina, vuoropuheluna.

Kansainvälisistä tutkimuksista tärkeimpänä vertailuaineistona pidän laajaa Kogan ja Tims`n (2005) tutkimusta ”Making Music, and Wellness Project”. Oman tutkimukseni otos on tähän tutkimukseen verrattuna suppea, mutta antaa samansuuntaisia tuloksia. Myös Glassin (1999) tutkimukset sosiaalisten ja ”hyötyharrastusten” merkityksestä ikäihmisten hyvinvoinnille ovat tuloksiltaan samassa linjassa. Samoin Hyypän ja Mäen (2001) suomenruotsalaisten parissa tehty tutkimus antaa viitteitä siitä, että sosiaalinen toiminta ja verkostot edistävät hyvinvointia. Johanssonin & Konlaan & Bygren (2001) pitkittäistutkimus nostaa esiin, miten kulttuuriharrastukset vaikuttavat terveyden säilymiseen. Tässä tutkimustulososassa pyrin kuvaamaan salasoittajien kokemuksia yli kymmenen vuoden ajalta. Tuloksia pyrin käymään vuoropuheluna teorian kanssa, nostoen esiin tutkimustehtävään liittyvät kysymykset.

6.1 Soittoharrastuksen aloittaminen

6.1.1 Ensimmäinen salasoittaja

Soittoryhmän syntyminen oli tavallaan sattuma. Salasoittajat aloittivat vuonna 1987. Soittoryhmän aloitti 65vuotias henkilö, joka oli ammatiltaan ompelija. Hän oli ollut useita vuosia mukana seurakunnan kirkkokuorossa ja viime vuodet laulanut ikäihmisten Fermaatti-kuorossa.

”Otin seurakunnan harmonin säilytykseen, kun seurakuntataloa remontoitiin. Kanttori sanos, et rupee soittamaa. Mää sanoin et mites mää soita ku mä en ossaa nuotteikaa. Kanttori sanos, et hä voi opettaa No mää opettelin sit niin ku hää laitto mul nää palaset, ni mää niist opettelin soittamaa. (H I)

Palasilla tarkoitetaan nuotteja, jotka oli kirjoitettu pahvipalasilta ja teipattu soittimeen, jotta olisi helpompi päästä alkuun. Suomessa on käytetty tästä soittotavasta nimitystä kuvionuoteista soittaminen (Laitinen- Pataila 2001). Soittaja kertoi:

”Aluksi tuntui, ettei tästä tule yhtään mittää. Enhän mä tuntenut nuotin nuottii, vaikka osasin laulaa. Enkä mä puhunut kellkään, että mä oo ruvennut soittamaan.” (H1)

Ikäihmisenä uuden harrastuksen aloittaminen ei ole helppoa, vaikka kiinnostusta olisi-kin. Siksi alkuvaiheessa oppimisympäristöllä ja opettajan ohjauksella on suuri merkitys. Soitonopetus alkoi omassa kodissa tutun opettajan johdolla. Kiinnostus soittamiseen oli suuri. Erittäin merkittävää oli, että opettaja oppilaansa kanssa eteni rauhallisesti ja opetti yhden asian kerrallaan. *”Soittokappaleet olivat hyvin tuttuja, helppoja lauluja, joka innosti soittamaan.”(H2).* Vanhin salasoittaja totesikin heti haastattelun aluksi: *”Tie-räks, mun pitää saada laulaa aina samas kun soitan.”* *”Aluksi mä soitin tuolla laina-*

soittimella, mut sittä...” Soittoharrastus sai uuden käänteen, kun opettaja oli saanut hankituksi liikkeestä käytetyn pienen sähkösoittimen.

”Se mikä on nyt tossa, hää tuo tämmöse, ja sil rupesin soittamaan ja hää anto ain, jonkun läksyn, jonku, virsihän mä vallon soitinkin.” (H1)

Soittonnostus kasvoi, kun oli oma soitin ja vähitellen nuotit alkoivat tulla tutuiksi.. Sisäinen motivaatio näkyi myös siinä, että uuden oppimisella oli henkilökohtainen merkitys (Kauppila 2003, 45).

”No... Sitte oltii kerran kuoroharjoituksis. Ja mee laulu-harjoteltii pyhän päivän virsiä tota, siellä. Ja kun mää tulin kottii, ja se jäi minu mielee se virs nii hyvi ja tiesin numeronkin ja muutenki. Ja tiedäks, mä rupesi soittamaa ja kello oli yli kakstoist *naurahtaa* ku mää soitii sen vanhas tuvas, ja tiedäks ku se rupes menemää nii siitä se läks.” (H1)

Erityisen merkittävää on, että voi soittaa mihin aikaan päivästä tahansa, kun on oma soitin ja asuu omassa kodissaan.

”Sitte sain, mä seuraavan aamun soitin kanttoril, kuule, tieräks sää, nyt mää osasin saaha oikean äänen, oikean virren nuotist. Hää tulee kuuntelemmaa ja hää tulee kuuntelemmaa ja sen jälkeen hän rupes antamaa kaks virttä ja kolme virttä ja neljä virttä ja, aina kävi kuuntelema ja sitte. Ja mikä meni huonommin sitte, se pyys sen seuraaval kerral uudestaa sitte. Mä on soittanu läpi virsikirjan. Mä harjoittelin aluksi joka päivä, taikka ilta taik mite ny sattu.” (H1)

Virsikirjan jokaisen virren soittaminen on kunnioitettava urakka. Haastateltava kertoi onnellisena ottaneensa vastaan kunniakirjan, jonka hän sai muistoksi, kun kaikki virret oli soitettu. Kuorolaisena hänelle oli tuttujen virsien soittaminen motivoiva oppimiskokemus. Myös ikääntyvien oppimista käsittelevissä tutkimuksissa todetaan, että opetelta-

van aineksen tulee liittyä mielekkäällä tavalla opiskelijan elämäntilanteisiin. (Hervonen, Pohjalainen & Kuurre 1998, 109; Schaie & Wills 1996.)

Soittoryhmän aloittamisesta ei ole ollut mitään muuta ilmoitusta kuin kuorossa olevat kertoivat vähitellen asiasta toisilleen. *”Jokaisen kohal se alkas siitä et ain ku ostivat pianon, määki ruppee yrittämmää ja mää ruppee yrittämmää ja loppujen lopuks meit jo oli ykstoist soittajaa.”* (H1) Mielenkiintoista oli kuulla, miten soittajat olivat kertoneet harrastuksestaan. Ensimmäinen soittaja kertoi hyvälle ystävälleen, että hän on alkanut opetella soittamaan ja siitä vähitellen tuli toinen ja kolmas ja niin muodostui ryhmä. *”Kyllä meitä aluksi vähä ihmeteltii, että mitä se semmone on, Salasoittajat.”* (H1)

6.1.2 Salasoittajien ryhmä muotoutuu ja kasvaa

Tämän harrastajaryhmän syntyyn vaikuttivat monet positiiviset tekijät. Harrastajia yhdistivät yhteinen lähihistoria, kuorossa mukanaolo ja toistensa tunteminen. Erittäin ratkaiseva osuus oli ryhmän opettajalla. Hän oli asunut paikkakunnalla jo useamman vuoden. Opettaja tunsu kuorolaiset henkilökohtaisesti. Hän alkoi rohkaista ikäihmisiä soittamaan pianoa ja alkoi kokeilla uusia tapoja opettamiseen. Hän oli opettanut lapsia, mutta aikuisten, ikäihmisten soitonopettaminen oli hänelle myös mielenkiintoinen haaste. Hän alkoi ohjata oppilaitaan vapaan säestyksen metodilla, joka oli hänelle uusi tapa opettaa. (Päiväkirja, 2005, 79) Yksi soittajista oli kirjoittanut alkuvaiheesta seuraavasti:

”Kaikki alkoi oikeastaan minun nimipäivilläni vuonna -88, jolloin päivillä olivat äitini ja opettaja. Jossain vaiheessa äitini tuumasi, että tyttärenikin voisi opetella soittamaan ja eikö opettaja opettaisi, hän puolestaan ostaisi soittimen. Tässä vaiheessa asia pantiin kyllä leikiksi, mutta joulun lähestyessä äitini, joka silloin oli 82-vuotias, toimitti opettajan ostamaan sähkösoittimen. Jouluna minulla oli siis lahjasoitin ja opettajakin tiedossa, enkä ollut pannut itse ´ tikkua ristiin´ koko asiassa.” (Opettajan arkisto 2004.)

Merkittävää oli perheiden tuki käytännössä. Soittajille hankittiin vähitellen omat soittimet kotiin. Aluksi hankittiin edullisempi soitin, myöhemmin piano. Kahdessa perheessä oli piano jo valmiina. Myös Erja Kososen (2000, 108–109) tutkimuksessa tulee esille, että perheen läheisten merkitys on tärkeä musiikkiharrastuksen tukena esim. soittimen hankinnassa ja musiikin opiskelun kannustamisessa. Jokainen soittaja totesi, ettei aluksi puhuttu soittoharrastuksesta ulkopuolisille henkilöille. Tutkijana pohdin tätä kysymystä, oliko esteenä mahdollisesti se, että pelättiin ulkopuolisten arviointia ja epäiltiin omia valmiuksia soitonoppimisessa. Salasoittajat muistelivat soittoharrastuksen alkuvaiheita:

”Meille ostettiin piano, täällä oli ryhmä, joka soitti.” (H3) ”Äiti ehdotti, että alkaisit sääki soittaa. Hän osti minulle pianon. Olin silloin jo yli 60 vuotta.” (H2) ”Se alkas Fermaatti-kuorost.” (H2) ”Se lähti ko siel oli noit toisii soittajii ku olivähä alottaneet. Nii vaimo rupes puhuu kanttorill, et määki nyt vois in tulla. Ja siitä se sit lähti ja mää olen mu- kana ollu nyt kym- mene vuotta koht’ soittanu.” (H3)

Kuorosta oli tavallaan helppo siirtyä uuden harrastuksen pariin. Nuoremmat soittajat osallistuvat edelleen kirkkokuoroon. Usein lapsena soittanut palaa aikuisena soittoharrastuksen pariin, mutta aikuisena soittoharrastuksen aloittamiseen täytyy kerätä jo paljon rohkeutta. Soittimen kunto oli vastaajien mielestä myös tärkeä, samoin soiton alkeet, mistä aloittaa.

”Meill oli soitin, sellainen pilipali. Meill ostettiin piano. Aloitin soittamisen yli kuuskymment’ vuotiaana.” (H5) ”Soittoharjoituksina oli helpoja pieniä kappaleita ja Aaronia sitte tää Thompson mul oli ensiks ja sitte paljon noita monisteita.” (H3)

Missään vaiheessa ryhmän toiminnasta ei ollut yleistä ilmoitusta, vaan tieto on mennyt vähitellen soittajalta toiselle. *”Kun halukkaita soittajia oli lisää, aloitimme pian yhteis- soittoharjoitukset, jossa esiinnyimme toisillemme.” (H7)*

Soittoryhmän yhteiset tapaamiset tukivat soiton opiskelua. Mielenkiintoista oli verrata esimerkiksi amerikkalaisten ja suomalaisten OASIS-tutkimusta (Older Service and Information System). Se on tehty samanikäisistä henkilöistä, jotka opiskelevat ikäihmisten yliopistoissa. Molemmissa maissa erityisesti taideaineet olivat suosittuja. Opiskelun kulmakivenä oli, että ikäihmiset tarvitsevat vain sopivat oppimismahdollisuudet ja motivaation osallistua toimintaan. Myös omaan oppimiskykyyn luottaminen oli ensiarvoisen tärkeää. (Yenerall 1997, 44–61; Sallila 2000, 64–198.)

Salasoittajat olivat erityisen tyytyväisiä siihen, että heillä ovat opetusajat ja ryhmän kokoontumisajat valmiina vuodeksi eteenpäin, jotta voi sovittaa henkilökohtaiset menonsa sen mukaan ”Opettaja käy helmikuus ja huhtikuus ja huhtikuus on näyttö.” Näytöllä tarkoitetaan sitä, että oppilas on valmistautunut yhteissoittotilaisuuteen. Opettaja tarkistaa, että annettu tehtävä on harjoiteltu esiintymistä varten. Yksi salasoittaja oli kirjoittanut kokemuksiaan:

”Alusta oli aloitettava, hämmentyneenä piti vastata ei, kysymykseen, tiedätkö keski- C:n paikan. Uutta oli siis opittava ja ilman kärsivällistä ja innostavaa opettajaa oppiminen olisi ollut mahdotonta.” (Opettajan arkisto 2004.)

Monissa ikääntyvien oppimista koskevissa tutkimuksissa todetaan, että oppimisen tahti on ikäihmisellä verkkaisempi kuin nuoremmilla. mutta oppimismotivaatio voi olla sitäkin parempi. (Rauste von Wrigh & Soini 2003, 56–67; Ruoppila ym. 2003.)

Siksi motivaatio merkitys soittoharrastukseen on hyvin ratkaiseva uuden oppimiselle. Erityisesti toimintamotiiivi, motivoitunut asenne, uteliaisuus ja luomistarve korostuvat eniten. (vrt. Madsen 1974; Metsämuuronen 1995, 44–46.)

Onnistuneet olosuhteet ja hyvät vuorovaikutustaidot opettajan ja oppilaiden välillä olivat hyvä lähtökohta soittoharrastuksen syntymiseen. Vanhin soittajista totesi:

”Sit, ku mä oivalsin, et miten ne nuotit menee, en tahtonu, mennä edes nukkuu, ku niin mukava ol soittaa. Välil unohtus kaikki muu, ruuanlait-

tokin jäi kesken. Opettaja on tarkistanut kaikk' en mä mittää ol aikasemmin soittan kyl tä ol mul oll ku taivaan lahja.” (H1)

Salasoittajat kertovat omasta ryhmästään jokainen vuorollaan myös huumorilla: ”Kyllä meitä ihmetellään, mitä me ollaan. Meillä on yhdessä mukavaa ja me jännitetään yhdessä toisten puolesta,” kiteyttää miessoittaja. Jokainen soittaja otti haastatteluissa esille myös luopumisen, kun joillakin soittajilla ikä on korkea.

”Salasoittajat kokoontuvat myös toistensa syntymäpäiville ja tietysti suru on suuri, kun joku sairastuu ja kuolee. Ei siitä oo jääny oikeestaan ketään muuta pois muutakun sit on kuollu. Me ollaan saattamas ja lauletaan aina jokasen hautajaisis ja kyl siit semmosii persoonii on kuollu.” (H5).

Mukanaolo ilossa ja surussa vahvistaa ryhmän jäsenten yhteenkuuluvuutta ja rohkaisee jakamaan tunteita. Monet ikääntyneiden ryhmät tarjoavat toimintakyvyn ylläpitävää ryhmätoimintaa. Vireyttä vuosiin – projektissa ryhmämuotoiset pitkäkestoiset interventiot osoittautuivat tehokkaammaksi toimintakyvyn tukemisessa. Suljetulla ryhmällä eli ryhmällä, jonka osallistujat säilyvät samana koko ryhmätoiminnan ajan, on paljon etuja verrattaessa avoimiin ryhmiin. Suljetussa ryhmässä syntyy ”ryhmäilmiöitä”, omia kokemuksia, omaa yhteistä toimintaa. Ryhmän jäsenten välillä syntyy luottamusta, tunteita ja yhteisiä elämyksiä. (Blomqvist & Hovila 2005, 10- 23.)

Nämä edellä mainitut piirteet nousevat esille myös salasoittajien ryhmässä. Myös McGulloch (1981) ja Koskinen (1995) toteavat, että musiikin kautta saatavat kokemukset näyttivät tulevan sitä merkityksellisemmiksi, mitä enemmän ikääntyneen henkilön sosiaaliset suhteet harvenivat. Havainto tukee myös ajatusta, että musiikin sosiaalinen merkitys on ikääntyneille harrastajille keskeinen. Edelleen musiikin koettiin antavan uutta voimaa ja musiikin merkitys terapeuttisena elementtinä koettiin tärkeänä. Musiikki toimi lisäksi keskustelujen virittäjänä, joka antoi ikäihmisille yhteisyyden tunteen. (McGullough 1981; Koskinen 1995, 169.)

”Kyl sil on et tietyst nää ihmiset nyt jotka tämmöst harrastaa nii tietenkki niil on niiku semmone, et see laulamine ja musiikki on ain ollu niinku elämäs jotenki... et ei kukkaa varmaan ihan semmone, joka ei ikinä laulanu, eikä oo kuunnellu mittä mussiikkii nii tuskin se tämmöse lähtee..et et kyl mä luulen, et kaik on ainaki nuorena nii jottai musiikia harjottanu. (H5)

Vanhustyön keskusliiton järjestämässä laajassa toimintatutkimuksessa oli tavoitteena kehittää uusia toimintamalleja ja työvälineitä ikääntyneiden toimintakyvyn ja itsenäisen selviytymisen tukemiseen. Vaikka tutkimus kohdistui pääasiassa ikääntyvien palveluyksiköihin, antaa se suuntaa ikäihmisten toiminnankyvyn tukemiseen. Tässäkin tutkimusraportissa erityisesti korostetaan, että taide- ja kulttuuritoiminnoista erityisen suositua oli musiikin käyttö eri muodoissaan. (Blomqvist & Hoviala 2005, 51; Leijala 1997.)

6.1.3 Esiintymisjännitys

Kaikki salasoittajat puhuivat avoimesti siitä, miten heille oli vaikeaa esiintyminen ryhmän edessä. Vaikka he tuntevat toisensa ja soittoläksy sujuu kotona, kuitenkin esiintymistilanne on aina erilainen. Jokainen vuorollaan aluksi on todennut, että ” *kyl mä tän kotona hyvin osasin, soitin virheettömästi*”. Jännitystä lisääviä tekijöitä oli myös jokaisen soittimen erilaisuus ja oman harjoittelun vähäisyys. Soittajista on yksi esiintynyt jo julkisesti useita kertoja, säestänyt laulajaa ja yhteislaulua. (Päiväkirja 2004, 56.)

”Kato ain sitte ku yhteen päästään nii vaik ei ne soittamiset nii ihmeelisen pääl menekään nii kuitenkin jokainen ymmärtää sen et siel, et vaik kotona ossais sen just, ja si ku tulee yhteen nii ei millään tahdo osata.”
(H4)

Soittajat ihmettelivät toistamiseen, mikä ihme saa jännityksen aikaan, vaikka he tuntevat toisensa eikä kukaan arvostele. Yksi soittajista totesi, että ”soittaminen on aivan eri asia kuin esimerkiksi ison ryhmän edessä puhuminen.” (H3) Oma kokemukseni vahvistaa salasoittajien näkemykset. Esiintyminen säestäjänä ei onnistu helposti ja soittojännitys altistaa virheille nuottien seurannassa. Kaikki vastaajat ottivat tämän asian puheeksi, vaikka jokainen heistä oli ollut esiintyjänä kuorossa, se ei ole vienyt pois esiintymisjännitystä.

*”Ei opi niin äkkiä kuitenkaan sit vanhana...juu, juu tuo just toi väärin soittaminen, se on merkillistä... vaik aamulla meni ku , meni yhtä mittaa kaikki nii sitte van on simmone...muuten mut hirmusen mukavaa muuten on Mut sitä kuvitteli ja varmasti muutki ku ne ol soittaneet, et sitä op-
piikin ihan helposti vaa.(3)*

Uusien taitojen oppiminen ja vanhojen ylläpitäminen voi olla haasteellista ikääntyneille musiikin harrastajille. Harrastus vaatii fyysisiä taitoja ja tekniikkaa, joiden oppiminen edellyttää työtä kaiken ikäisiltä ihmisiltä. Taitojen ylläpitäminen puolestaan tuottaa hallinnan tunteen, mikä on eräs keskeinen ikääntyneiden ihmisten musiikkiharrastuksen jatkamiseen kannustavista tekijöistä. Siten musiikkiharrastuksessa tarvittavien taitojen ylläpitämisen avulla voidaan osaltaan yllä ikääntyvän toimintakykyä. (Jukkola 2003, 173.) Yksi soittajista ilmaisi esiintymisjännitystä:

”Se vaatii kuule rohkeut mennä ton flyygelin taa esiintymää ja seki kevääl oli kahdest seurakunnast vieraita nii sali oli ihan täynnä nii mennä sinne esiintymään... Käret tärisee. *naurahtaa* Iha varmaan juu. Et kyl mää, kyl mää tota noin mää annan suuren arvon kuka on opiskellu kanttoriks esimerkiks. Mä tänää just olen yrittäny nyt semmosest koraalikirjast, et kyl se on sit taas aivan eri kun soittais soittoja.” (H4)

Ryhmä on kokoontunut jo kahdeksantoista vuotta, joten edistymistä on heidän mielestään tapahtunut. Jännittäminen on heidän mukaansa jonkin verran vähentynyt. Yksi

soittajista totesi: ”kukaan ei pilkkaa eikä naura, jos ei osaa. Kaikki me jännitetään niin kauhiast.” (H6)

Jos salasoittajat harjoittelisivat vain yksin kotonaan, jäisivät esiintymisharjoitukset vähäisiksi. Opettajan idea oli heti alkuvaiheessa, että perustetaan yhteissoittoryhmiä, jolloin esiintymisvarmuutta voi jokainen saada ja kokea yhteisen soittamisen iloa. Opettajan taito lievittää esiintymisjännitystä oli, että hän antoi hyvissä ajoin esiintymiskappaleen, joka sovitetaan juuri soittajan taitoihin. (Opettajan haastattelu 2003)

” Hää (Opettaja) osaa ohjata, niiku ei tunnu silt, et mää en ossaa mitää. Et vaikk menee vähä huonommiki niin hä sanoo.. hän sanoo et kyl se siit lähtee... soittotunnin jälkeen ei oo koskaan sellane olo, et on huono. Hää ain sanoo, et se on melkein valmis. Ens Kerrall se varmaan on sit jo on valmis” (H5)

Myös Kogan ja Timsin (1995–2000) johtamassa tutkimusprojektissa käytettiin yksilöopetuksen lisäksi ryhmäopetusta. Esiintymisjännitys tulisi ottaa huomioon, kun pyydämme ikäihmisiä esiintymään. Harjoituskappaleet tulee olla helppoja ja hyvin ohjattuja, jotta esiintymispelko ei saa liian suurta valtaa oppijassa. Salasoittajien ryhmässä opettaja ottaa tämän asian hyvin huomioon, kun hän suunnittelee yhteiset soittotilaisuudet. (Päiväkirja 2004, 63.) ”Opettaja ymmärtää, ettei opi nii äkkiä kuitenkaa sit vanhana ”. (H3) Luovuuden edellytys on psykologinen turvallisuus, tämä Uusikylän ja Atjosen (2005, 136) toteamus pitää hyvin tässä ryhmässä paikkansa.

6.2 Soittoharrastuksen merkitys yksilölle

6.2.1 Yksilöllinen opetus

Itsetunto rakentuu myönteisistä kokemuksista ja haasteista, joista ihminen on selviytynyt. Itsetuntoon kuuluvat keskeisesti itseluottamus ja itsearvostus. Itseluottamus antaa rohkeutta ja avaa energiavirroille väylän kohti tavoitetta. Erikson (1982) kuvaa sosiaalisen kehityksen teoriassa hyvin, miten luottamus ja epäluottamus vaihtelevat ihmisen elämässä hänen kokemuksensa ja kohtalonsa mukaan. Elämän aikana saadulla rohkaisulla on merkitystä itsetunnon kehittymisessä. Opettajilla ja kouluttajilla on erittäin tärkeä merkitys itsetunnon kehittämiseen (Kauppila 2003, 94).

Erityisesti ikäihmiset tarvitsevat rohkaisua, aikaa ja tukea uuden asian oppimisessa. Soitonopettamisessa alkuun pääseminen vie aikaa. Jo salasoittajien nimi kertoo siitä, että ei oikein voi sanoa, että minä vasta nyt aloitan pianonsoittoa. Ikäihmiset ovat kaikki yksilöitä. Siksi opetuksen eteneminen on hyvin yksilöllinen asia. Jo ikääntymisen tuomat muutokset vaikuttavat siihen, että kouluttajan tulee ottaa huomioon myös fyysiset rajoitteet esimerkiksi, motoriikka, näkö ja oppilaan aikaisemmat oppimiskokemukset.

Antti Hervonen painottaa, että aistimuistin toiminnassa ei tapahdu merkittäviä muutoksia, mutta valikoiva tarkkaavaisuus heikkenee. Tästä seuraa, että ikäihmisen on vaikeampaa keskittää tarkkaavaisuutensa olennaiseen – esimerkiksi taustamelu häiritsee ikääntynyttä enemmän kuin nuorempaa. Siksi opetustilan tulee olla rauhallinen. Työmuistin kapasiteetti heikentyy ja monen asian samanaikainen käsittely käy vaikeaksi. Siksi opetukseen olisi varattava paljon aikaa ja harjoittelua on lisättävä. (Hervonen, 1994; Lahn 2000, 41–65; Suutama 2004, 84–87.) Soittajat huvittuneena kertoivat, että meillä ei ole kiirettä. ”*Menihän siinä aikaa, kun oppi nuotit ja oppi jotakin.*” (H2) Elinikäisen oppimisen yhteyteen on liitetty myös usein leikin merkitys oppimisessa. Leikki kuuluu kaikenikäisille ja se voi olla erittäin hyvänä apuna oppimisessa. (Kalliala & Tahkokallio 2001, 33.) Tässä ryhmässä on havaittavissa luovuutta ja leikin riemua, joka ilmenee esimerkiksi ryhmän huumorin käytössä ja musiikkivalinnoissa. (Liite 4 ja 6.)

Yhteistä kaikille tiedonkäsittelyssä tapahtuville ikääntymismuutoksille on kognitiivisten prosessien hidastuminen. Olisiko tämä selityksenä esimerkiksi seuraavaan kommenttiin: ”*aluksi tuntui, ettei tästä tule mitään*” (H2, H3, H4) Tiedonkäsittelyn hitaus korostuu sitä enemmän, mitä monimutkaisempaa tehtävää ikäihminen suorittaa. Kun keskusher-

moston tiedonkäsittelyn nopeus kussakin osaoperaatiossa on hidastunut, kertautuu se lopputuloksessa. Saman oppimistuloksen saavuttaminen kuin nuorempana vaatii ikäihmiseltä moninkertaisen panostuksen. Oppimiskyky säilyy kuitenkin useimmilla läpi elämän. Henkinen vanheneminen ei aiheuta toimintakykyä ratkaisevasti rajoittavia muutoksia. (Hervonen, 1994; Suutama 2004, 87.)

Yksi soittajista totesi, että pienenkin puheen pitäminen on antanut varmuutta esiintymiseen ja rohkeutta.

”Erityisesti uuden oppiminen on ollut myönteinen kokemus. Soittaminen on antanut muuhunkin esiintymiseen rohkeutta.” (H5)

Vastaajat tuovat esille oman kokemuksensa siitä, kuinka jännittävää soittaminen on, ja välillä vaikeakin. Harjoitellessa aika kuluu nopeasti. He toteavat, että heille on merkinnyt hyvin paljon, kun on voinut oppia sellaista, joka lapsesta lähtien on ollut toiveena ja haaveena. Jokaisen salasoihtajan vastauksessa välittyi innostus soitonopiskeluun. Erityisen myönteinen asia on, että jokainen etenee omalla tavallaan ja omassa tahdisaan. Yksilöllisen opetuksen lähtökohtana on opiskelutilanteen turvallisuus, myönteisyys ja avoin vuorovaikutus.

”Koskaan ei niinku oot tos ryhmäs, sit ku ollaan yhdes, niin semmost, et joku muu on niinku paremp. Kylhän me sen tajuu et joku soittaa vaikeamman kappaleen mut et koskaan kilpailla et, tota koskan kukkaa sano et määki ole tota soittanu, viis vuot sit soittanu et tuntis et niinku kauhees olis jäljes. Se on kauhian mukava ryhmä” (H5).

Ikääntyneiden asenteita koskevissa tutkimuksissa Ruoppila (2004,478) on todennut, että suomalaisilla ikäihmisillä on ikääntymiseen kaksijakoinen asenne. Toinen puoli näkee ikääntymisen suhteellisen kielteisenä ja toinen osa näkee ikääntymisessä monia mahdollisuuksia, esimerkiksi ikääntyvä voi oppia uusia asioita ja elää henkisesti ja sosiaalisesti rikasta elämää. (Hervonen & Pohjolainen & Kuurre 1998, 118.) Antti Hervonen (1999, 204) sanoo, että henkisen vireyden säilymisen perusedellytys on elinikäisen op-

pimisen ylläpitäminen. Hervosen mukaan oppimistilanne sinällään on tärkeä ja se voi muodostaa ikääntyneelle älyllisen haasteen, vaikka asiasisällön merkitys jäisikin toissijaiseksi. Soittajista yksi valitteli:

”Aikaa harjoitteluun jää liian vähän, kun on vielä paljon ulkotöitä ja kaikkea puuhaa, korvaan asian laulamalla ja kuitenkin vähän soittelee”
(H6.)

Kysymykseni ei koskenut terapiaa, vaan sitä mitä soittaminen haastateltaville merkitsee. Viisi soittajaa ilmaisi asian lähes samoin sanoin: *”Simmmost terapiaa se on mulle, kun on paljon kotona, saa soittaa ja unohtaa välillä kaiken muun. Kyllä se on rikastuttanut elämää tosi paljon.”* (H5) Soittajat toivat esille myös hyvin konkreettisia kokemuksia, mitä soittaminen on merkinnyt:

”Aika menee nopeasti, kun alkaa soittaa. Antaa rikkautta elämään. Aikaisemmin oli iltauninen, mutta kun alkaa soittaa, virkistyy. Saa itselle paljon. Kunnioitan soittajia entistä enemmän. Kyl vaa pit pal harjotell, ei se vaa oo ni helppoo, ku luulis.” (H3)

Pianonsoiton harjoittelun soittajat pitivät tärkeänä ja välistä työläänäkin, kun ei tahdo oppia. Yksi soittajista totesi, että kyllä hän on alkanut arvostaa soittajia yhä enemmän, kun ymmärtää, miten paljon pitää harjoitella. Pianonsoiton ”rikkaudella” tarkoitettiin ikiomaa oppimisprosessia, joka antaa harrastajalleen haasteita, mutta samalla hoitaa soittajaa musiikin välityksellä.

”Lauluharrastus on elämän varrella antanut paljon, mutta nyt siihen on saanut uusia sävyjä, kun tuntee nuotit. On se ny ihan ihmeellist. Saa soittaa, mistä lauluista pitää. Musiikilla on iso merkitys omaan elämään. Heti kun avaan laulukirjan, kattoo, pystysinks ton soittaa. Oppii uutta tällä iällä. Saa edetä omaan tahtiin.” (H5)

Näön heikkeneminen ei ole esteenä soittoharrastukselle, vaikka kuulo- ja näkövammat ovat erittäin yleisiä ikäihmisillä. (Lupsakko 2002, 154) ”*Soittaminen on minulle merkinnyt niin paljon, että sitä on vaikea selittää. Vaikka näkökin on heikentynyt, silti olen vain soittanut.*” (H1) Yksi soittajista toteaa:

”Ihmeellinen maailma on avautunut, kun oppii tuntemaan nuotit. Se on joka tavalla täs, se on ihan simmost terapiaa mulle, mä olen aika kiinni et mul on aina päivät ja yät niinku jatkuvasti kiinni oman miehen sairauden jälkeen, niin kyllä vuosikausiin olleet, et ei ol niinku simmost omaa vapautta paljonkaan.” (H4)

Haastatteluissa ilmenee, että soittoharrastus on oma henkilökohtainen asia. Se vahvistaa itsetuntoa ja antaa mielelle iloa. Myös ryhmässä jaetut kokemukset yhdistävät ja antavat voimaa arkeen. Erityisen merkittävää on, että soittajat voivat käyttää tuttuja lauluja soitonoppimisessa. Jokainen luettelee myönteisiä asioita soittamisessa. Erityisen kiinnostavaa on, että on auennut uusi maailma. (vrt. Koskinen1995, 172.) Opettaja kertoo, miten palkitsevaa on ollut toimia tämän ryhmän vetäjänä.

”Olen oppinut aikuisten opettamisesta paljon. Olen jokaisen soittajan kanssa lähtenyt aivan alusta. Tämä harrastusryhmä on niin mainio, josta on oppinut myös itse.” (H7)

Opettaja tekee tätä opetustyötä harrastuksenaan, joten hän ei saa opetuksesta mitään palkkaa. Yksilöllinen opetus toteutuu tässä ryhmässä, kun opettaja käy säännöllisesti ja sovitusti opiskelijoiden kotona pitämässä soittotunnit.

”Mukava kun tommonenkin on keksitty yleensä. Toi opettajahan se kaik on orkanisoinnu. Nii kyl tää kai Suomes on ihan ainutlaatuinen.” (H3)

Soittoharrastus toimii voimavarana, jota yksilö voi hyödyntää monipuolisesti. Myös Fauren raportti vuodelta 1972 korostaa elinikäisen oppimisen merkitystä. Siinä elinikäisellä oppimisella ymmärrettiin läpi yksilön elämänajan jatkuvaa muodollisen, va-

paamuotoisen ja informaalisen oppimisen ja sitä edistävien kasvatuksellisten toimintojen vertikaalista ja horisontaalista integrointia. Fauren raporttiin sisältyi hyvin humanistinen ihmiskäsitys, ihmisen pyrkimys toimillaan tulla omaksi itseksensä. (Sallila 2000, 7-17; Tissari & Nurmi 2001, 126–156; Tuomisto 2003; Tikkanen 2003, 410.)

6.2.2 Opiskelumotivaatio

Opetukseen osallistuvat ikäihmiset ovat yleensä vahvasti motivoituneita, mikä on tärkeää oppimissuorituksiin pääsemisessä (Suutama 2004, 87). Tässä ryhmässä motivoituminen ja uuden harrastuksen löytäminen on ollut mielenkiintoinen kokemus. Opiskelumotivaatiota pitävät yllä selkeä ja kannustava opetus, ryhmän jäsenet ja uuden oppimisen ilo.

”Ei siit tul niinku yksinään yhtää mittää, sehän ois ihan toivotont oppii, mut ku hää sa näyttää monta kertaa...Se on kyllä sikäli, et ku onhan hirveen monenlaista harrastus mahdollisuuksia, mut tää on must sillai kyllä tosi mielenkiintoinen eri-ikäisille.”(H 4)

Ahonen (1993, 210) toteaa, että soittotaidon oppiminen voi parantaa mm. kommunikaatiokykyä ja itseluottamusta ja lisätä musiikillisia taitoja ryhmässä soittamista varten. Soittamisesta ja musiikin harjoittamisesta tulee tärkeä itsehoidon väline. Samoin salasoittaja kertoo kokemuksistaan. *”Et siin mieless, että ihan virkistää ja saa ajatukset muista asioist pois. Juu, aika menee niin nopeesti.” (H3)*

Ikääntyessä aistitoimintojen heikkeneminen voi tuoda esteitä päivittäisiin toimintoihin ja harrastuksiin. Tässä ryhmässä kahdella henkilöllä näkö heikkeni viimeisten vuosien aikana. Opettaja on auttanut heikosti näkeviä suurentamalla nuotit, jotta soittoharjoitukset voivat jatkua. (Päiväkirja 2003, 25.) Jokaisen soittajan opiskelumotivaatiota tuetaan myös sillä, että kappaleet ovat aluksi helppoja ja riittävän pieniä, jotta harjoittelu onnis-

tuisi hyvin. Tehtävät vaikeutuvat oppilaan taitojen edetessä. Soittajilla on muistissa myös tuttuja lauluja, joita on innostavaa oppia soittamaan.

”Opettaja, ei hää ei periks kuule hää ei taho antaa nyttenkään viel mullekaan periks vaik määh nyt jo niin olen huanonäkönen, nii hää ain vaan sanoo et soita vaa sellasii ku sää jaksat.” (H1)

Vaikka opettaja on ystävällinen ja lempeä, vaatii hän tekemään asiat oikein.

”Nii hän tekee kuule semmosil valtava suuril arkeil nii nuotit. Et hän pystyy soittammaa. Se on, se on nii *naurahtaa* uskomatont. Et tota jos soittaja pittää niit täs edes nii ei hänt just sielt takaa näy mut hän pystyy soittamaa kun ne on nii suuret et hän näkee ne.” (H5)

Salasoittajat ovat yksimielisiä siitä, että motivaatio kyllä säilyy, kun opetusohjelma on hyvin selkeästi laadittu. Myös Rauste - von Wright et. al näkemykset oppimisesta ja motivoinnista ovat ryhmän kanssa samansuuntaiset: Oppimisen kannalta keskeistä ovat selkeät tavoitteet ja keinot, miten tavoitteisiin pyritään. (Vrt. Rauste - von Wright, von Wright, & Soini.(2003, 22–56, 71–80, 213–232) Opettajan työ heidän hyväkseen innostaa ja kannustaa yrittämään. Myös muut yhteiset tapaamiset, retket, syntymäpäivät lisäävät ryhmän yhteenkuuluvuutta. Salasoittajista on yhdessä muodostunut tiivis ryhmä. Yksi soittajista sanoi, että *”sairaus tai kuolema heidät erottaa” (H5)* *”Myös soiton oppiminen innostaa, kun oppii uusia asioita, kun oivaltaa, on oppimisen ilo moninkertainen.” (H6)* Eräs tärkeä motivaatiotekijä oli kahdella soittajalla. He kertoivat, että heistä on mukava oppia soittamaan, kun lastenlasten kanssa voi soittaa ja laulaa yhdessä: *”Eiks oo mukava, ku mamma kans osaa.”*

Henkilökohtaisten muistojen ja merkitysten kannalta musiikin valintaan vaikuttavat, onko tavoitteena löytää keinoja helpottaa keskustelua ja vuorovaikutusta vai tukea asioiden tietoista jäsentämistä. On löydettävä musiikkia, jonka kuulijat kokevat itselleen tärkeäksi ja joka liittyy jollain tavalla heidän omaan elämäänsä. Esimerkiksi Rubinin et

al. (1998) tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, mistä elämänvaiheesta ihmiselle on jäänyt mieleen eniten merkityksellisiä asioita.

6.3 Opettajan rooli ja ohjauksen merkitys

6.3.1 Ikäihmisten opettaminen

Soiton opettajan ja oppilaan yhteiset tavoitteet ovat välttämätön yhteistyön edellytys. (Kosonen 2003, 121). Tässä tutkimuksessa opettajan ja oppilaiden arvomaailma oli yhteinen. Oppilaat arvostivat opettajaansa ja erityisesti hänen pitkäjänteistä työtään oppilaiden hyväksi. Salasoittajat ilmaisivat kokemuksensa näin:

”Opettaja ei ole koskaan vihainen, aina jaksaa kannustaa. Jos vähänkin onnistuu, on siitä niin iloinen.” (H5)

Opetustilanteissa opettaja luo sellaisen ilmapiirin, että uskaltaa olla oma itsensä ja kysyä asioita aina uudelleen.

”Opettaja luo sellaisen tunteen, että osaa ja onnistuu. Opettaja ymmärtää elämää ja sitä, ettei opi niin nopesti vanhana.” (H2)

Erityisen tärkeänä salasoittajat pitivät koko soittoharrastuksessa, että opetus etenee heidän tahdissaan ilman suuria vaatimuksia.

”Sen täytyy kyl olla tavattoman kärsivällinen ja simmonen, se siin ei siin ei saa kauhean suuriin vaatimuksiin olla musta et sen täytyy, just tomonen niinku et hän, hän osaa niin mukavasti ja sit hän kuitenkin niinku innostaa koko ajan et hän ei pane matalaksi toista. et sinust ei oo mihinkään, et aina hän löytää et, kyllä tästä varmastikin, et koeta vaan.

Opettaja on kärsivällinen ja jaksaa järjestellä opetussuunnitelmat”
(H3)

Salasoittajat kertovat edelleen opettajan ohjauksesta. ”*Opettaja on niin luonteva, rauhallinen ja kiinnostunut musiikista ja opettamisesta.*” (H6)

Opettajalla on taito luoda oppimistilanteet niin turvallisiksi, että ikääntynyt soittajakin kokee oppivansa. ”*On semmonen tuntu, että osaa kumminki ny. Opettaja ymmärtää elämää ja meidän oppimista.*” (H2) ”*Opettaja ei ikinä arvostele, eikä vertaile toisiin. Suunnitelmallisuus on tärkeää ja selkeys opetuksessa.*” (H6) Tässä ryhmässä opettajan taidot ohjata aikuista oppilasta ovat ainutlaatuiset. Hän tuo mielenkiintoisia ja riittävän helppoja harjoituskappaleita, jotka innostavat yrittämään ja harjoittelemaan. (Päiväkirja 2005,92)

Tämän tutkimusprosessin aikana osoittautui erityisen merkittäväksi se, että opettaja käy henkilökohtaisesti oppilaan kotona. Hän näkee oppimisympäristön ja tuntee soittimet ja harjoitusmahdollisuudet. Soittotunti on henkilökohtainen, eikä siinä ole muita häiriötekijöitä. Soittotunti kestää yhden tunnin. Sen aikana kerrataan edelliset tehtävät ja katsotaan uudet läksyt. Opettajan käynti tapahtuu säännöllisin, etukäteen sovituin ajoin. Opettajan tuleminen kotiin on jo merkityksellinen tapahtuma. Opettaja havaitsee myös muutokset herkemmin ja pystyy tukemaan ikääntyvää oppilasta. Opettaja pystyy auttamaan soittimen valinnassa ja osaa ohjata monissa käytännön tilanteissa esim. valaistuksen tehostamisessa ja pianon virityksen tarpeellisuudessa. Ikäihmisten opettamisessa tässä ryhmässä erityisen merkittävä piirre on, että oppilaan ei tarvitse lähteä soittotunnille, vaan hän voi valmistautua ja keskittyä kotona soittotehtäviin.

Opettajan tapa motivoida oppilasta harjoitteluun on hyvin kannustava. Hän ei torju, jos oppilas ehdottaa, mitä hän itse haluaisi opetella. Opettaja valvoo, että kappaleet soiteetaan oikein. ”*Voit harjoitella vielä, soitetaan se sitten ensi kerralla.*” (H7) Kaikki salasoittajat ottivat puheeksi, miten kauan opettaja jaksaa vielä ohjata.

”Et mä monta kertaa sanon et kuin kauan sä tämmöst kestät ku sä tämmösiä opetat. Siis oppimine on ihan eri juttu vanhana siis ku nuore na.” (H4)

Ikääntyvät tarvitsevat omia oppimisstrategioita, oppimisolosuhteita, oppimismenetelmiä ja heille sopivan opiskelutahdin. (Vrt. Rauste-von Wright & von Wright 2003, 227–230; Suutama 2004, 77; Sallila 2000, 38.) Näin kouluttajan rooli ei ole opettajan, vaan oppimisen tukijan rooli. Valitettavasti tutkimuksessa ei ole ollut mukana toista ikäihmisten ryhmää, jossa soitonopetus olisi tapahtunut esimerkiksi kansalaisopiston tiloissa, jolloin olisi voinut verrata oppimisympäristöjen merkitystä soittoharrastukseen. (Päiväkirja, 2005,96)

Tutkimuksen alkuvaiheessa pääsin salasoittajaksi tutkimusryhmän opettajalle. Samalla voin tutustua metodiin, millä opettaja sai oppilaan innostumaan. Salasoittajaksi ryhtyminen auttoi minua pääsemään ryhmään ja ymmärtämään ikääntyvän soitonoppimista. Olen iältäni kahdeksaa vuotta nuorempi kuin ryhmän nuorimmat soittajat. Tämä ikäero ei kuitenkaan ole tehnyt soittamista yhtään helpommaksi. Suurin oppimisen esteistä on, että systemaattiseen harjoitteluun ei ole ollut käytettävissä riittävästi aikaa. Olen ollut musiikin kuuntelija, innokas laulaja ja olen oppinut sävelmät ”korvakuulolta” lapsesta lähtien. Minulla ei ole ollut mahdollisuutta lapsena soitonopiskeluun, joten olen ollut samassa tilanteessa tutkimuksessa olevien kanssa. Sama epävarmuus pianonsoiton oppimisesta oli minulla kuin muillakin, voiko oppia vielä aikuisena soittamaan.

Opettajan kannustava ohjaus ja tuki ovat auttaneet musiikinopiskelussa. Soittoharrastus on ollut minulle vastapainoa arkiseen työhön. Opettajan taito käsitellä aikuista jo ikääntyntä opiskelijaa on ollut mielenkiintoinen. Motivaation ylläpidossa opettajalla on ollut erityinen taito tarjota mielenkiintoisia harjoituskappaleita. Harjoittelu on kesäisenä yönä vierähtänyt joskus aamutunneille. Havainnot ja keskustelut opettajan kanssa ovat avartaneet käsitystäni ikäihmisten opiskelumahdollisuuksista. Opettajan kunnioittava asenne ikääntyneisiin oppilaisiin ja rauhallinen ohjaustapa on tehnyt suuren vaikutuksen. Salasoittajien motivaatiota on tukenut myös opettajan kyky sovittaa tavoitteet ja vaatimukset oppilaan kulloiseenkin tilanteeseen. Opettaja on myös taitava korostamaan salasoittajien vahvuuksia ja kannustamaan oppilaitaan hyvin yksilöllisesti.

”...et ain ku on tää näyttö, nii jokasel on ain joku kappale minkä se [Salasoittaja] pystyy soittamaa, vaik ei se oo niit uusii ehtiny tai jaksanu tai niinku opetella nii hä ottaa sit sielt niit entisii jonkun ja hän voi sanoo, et sää soitit sen sillo nii hyvi et sää voisit sen nytki soittaa.” (H 5)

6.3.2 Oppimisympäristö ja opiskelumenetelmät

Opettaja voidaan määritellä ihmissuhdetyöntekijäksi, joka ammatissaan pyrkii ohjaamaan oppimisprosesseja. Tällöin pelkkä omien tietojen tai taitojen näyttäminen ei riitä. Jokainen ammatti vaatii oman erityisalan sisältöjen ja menetelmien ja ongelmaratkaisutaitojen hallintaa. Ihmissuhdeammattissa työ tapahtuu kuitenkin aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Silloin se vaatii aina ihmisen toiminnan ja sen säätelyn ymmärtämistä ja vuorovaikutustaitojen hallintaa, ihmissuhdetyön asiantuntijuutta (Raustevon Wright ym. 2003, 213- 215). Tämän ryhmän oppilaille opettaja on laatinut pianonsoiton alkeista opetusmateriaalia ja soveltanut niitä ikäihmisten opetukseen. Aaronin pianoappinen (Rautio 1955) oli aluksi ahkerassa käytössä, samoin ”Pienet sormet soittamaan”, josta opettaja laati kullekin salasoittajalle sopivat pianonsoiton alkeet. (Thompson 2003.)

Pian motivaation lisäämiseksi oli harjoiteltavana pieni tuttu laulu, joka innosti harjoitteluun. Myös Virsi ja kitara – nuottikirja (Hurme & Engström & Mäntyranta 2002) on toiminut hyvin apuna vapaan säestyksen harjoituksissa. Salasoittajien yhteistapaamisessa opettaja opettaa mielenkiilloisella tavalla teoriaa pienissä erissä, jolloin tulee kerrattua musiikin perusteita. Teorian opiskelussa on huumorin pilke silmäkulmassa: ”Kerrattaiskos vähän”. (Päiväkirja.) ”Hän laatii rastiruutuun tehtäviä.” (H5) (Liite 6)

” Et me ollaan kyl siin, tos teorias nii, niin tota, laiskoi et ku ei ei ku sitä pitäis niinku niit sointui harjoitell, ettei tarttis niit sointui mieltii ku soittaa.” (H5).

Toinen soittajista puhuu teorian opiskelusta:

”Ja sit taas kun mä siin koepaperii täytän, nehän siin sit tulee, ku niin ku saavutettu jo, täytyy. Ne oli ihan, piti mieltä. Täyty mieltä juu. Joo ei se vaan tosta tule. Et on ne tosiaan jääny niinku mieleen mulla ihan. Tää on ihan semmonen Salasoittajien koulukunta.”(H3)

Nämä edellä kuvatut vastaukset vahvistavat Suutaman (2004, 87) näkemyksen, jonka mukaan iäkkäitä ihmisiä auttavat oppimisessa esimerkiksi oppimistilanteen kiireettömyys ja rauhallisuus, opittavan asian liittäminen aiemmin opittuun ja muuhun elämään, opetusaineksen jakaminen sopivan pieniin osiin ja tehokas kertaaminen. Opetus on usein tehokkainta kun se tapahtuu pienissä ryhmissä (ks. myös Aiken, 1995 ja ScaineWills 1996). Oppimisympäristön merkitys soiton harjoittelussa on myös tärkeä. On hyvä, jos voi harjoitella omassa kodissa mihin aikaan vuorokaudesta tahansa. Opettaja käy kotona, jolloin hän henkilökohtaisesti ohjaa opetusta. Myös yhteissoitto tapahtuu kodeissa, mikä on turvallinen esiintymispaikka. Jokaisen kotona vuorollaan kokoontaan. ”Ryhmä on tärkeä, mutta siinä ei kilpailla, kuka osaa paremmin. Kannustaminen on tärkeää.” (H5) Salasoittajien palautteet tukivat myös havaintojani ja kokemuksiani vuorovaikutteisesta hyvästä yhteistyöstä opettajan kanssa. Olen täyttänyt sanaristikoida, joissa kerrataan teoriaa. Olen ihmetellyt opettajan taitoa tehdä kertaustehtäviä, joissa joutuu miettimään teorian perusasioita. Kertaustehtävissä on mukana myös huumoria ja oivaltavaa oppimista.

6.4 Soittajien vuorovaikutus ja keskinäinen kannustaminen

6.4.1 Soittamisen ilo

Hyvä vuorovaikutus tässä ryhmässä on kannustava ja hyvin esille tuleva piirre. Jokainen kuuluu hyväksyttynä joukkoon. Ryhmän merkitys ilmeni seuraavasti:

”Tuntee, kuin olisi etuoikeutettu, kun kuuluu tähän ryhmään. Paljon rikkautta tuonut elämään.” (H4) ”Olemme olleet samassa ryhmässä jo toistakymmentä vuotta. Soitamme toisillemme, meillä on mukavaa yhdessä. Salasoittajat on niinku vähä simmonen salaseura.” (H3)

Havaintoni ryhmästä tukevat vastaajien kokemuksia. Uuden oppimisessa motivaatiolla ja kannustamisella on todella suuri merkitys. Erityisesti turvallisuus oppimistilanteissa on soiton oppimista edistävä asia. Huumori kuuluu myös tärkeänä osana ryhmän toimintaan. Ryhmän jäsenet auttavat toinen toisiaan esimerkiksi kyyditsemällä autottomia soittajia. Huolenpito on havaittavissa myös siinä, miten he auttavat heikoimmin näkeviä. (Päiväkirja 2004. 47.) Musiikin hoitava merkitys tulee haastatteluissa hyvin esille. Soittajat ovat aikaisemmin laulaneet kuorossa ja heitä yhdistävät monet yhdessä koetut esiintymiset ja retket. Soittamisen ilo antaa omaan henkilökohtaiseen elämään niin paljon ja *”huomaa ettei olekkaan niin kalkkis kuin luulisi.” (H3)*

Kogan ja Timsin (2005) tutkimusprojektissa nousee keskeisesti esille ryhmän toiminta ja positiivinen opiskeluilmapiiri, joka tulee hyvin esille myös omassa tutkimuksessani. Musiikinopettaja Mirodi Koga (2005) kertoo esimerkin isoisästään, joka alkoi ottaa viulutunteja ensimmäisen kerran melkein 80-vuotiaana. Vähän ajan kuluttua häntä pyydettiin liittymään vanhemmanväen amatöörijousikvartettiin ja tänä aikana hän näytti rakastuvan musiikkiin. Japanissa 88-vuotispäivää pidetään virstanpylväänä. Kun isoisä saavutti tämän iän, hän päätti pitää ensimmäisen konsertin juhlistaakseen tätä päivää. Konsertti oli ihana, mieleenpainuva kokemus kaikille, jotka olivat paikalla ja keneltäkään eivät jääneet silmät kostumatta.

”Yleisön joukosta me, jotka syvästi rakastamme häntä, olimme liikuttuneita hänen herkkyydestään musiikkiin. Hän soitti kuin lapsi: ilolla ja sydämellä ja antaumuksella. Hän kuoli seitsemän kuukauden kuluttua tästä konsertista. Perheenä olimme kiitollisia niille, jotka olivat tuoneet musiikin isoisän elämään hänen elämänsä loppuaikoina.”

Isoisällä oli tapana sanoa: ”Tämä pitää minut nuorena. Herään joka aamu onnellisena siitä tiedosta, että tänäänkin on niin paljon uutta opittavaa.” Tämä isoisan tarina innosti myös hänet tutkimusryhmään ja etsimään vastauksia, miten aktiivinen musiikin harrastus saa aikaan emotionaalisia ja fyysisiä terveyshyötyjä. (Koga 2005.) Tämä kertomus tukee oman tutkimukseni keskeistä näkemystä, että soitonoppiminen on mahdollista myös ikäihmisenä.

6.4.2 Yhteissoitto

Ryhmätoiminnan onnistumisen kannalta suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus ovat tärkeitä myös harrastustoiminnassa. (Blomqvist & Hovila 2005, 22.) Yhteissoitto on tapahtuma, jota voidaan kutsua myös ”näytöksi” omasta oppimisesta. Yhteissoitto toimii salasoittajien ryhmässä myös ryhmäopetusmenetelmänä. Salasoittajien ryhmän alkuvaiheesta lähtien yhteissoittotapahtumasta tuli vakiintunut toimintamuoto. Salasoittajien yhteisellä kokoontumisella on myös motivoiva merkitys, koska yhteissoittotapaamiset innostavat harjoittelemaan. Se on myös sosiaalinen tapahtuma, jossa soittamisen lisäksi lauletaan ja keskustellaan. Ohjelmassa voi olla esim. opettajan ja oppilaan yhteissoittoa tai Salasoittaja säestää ja toinen Salasoittaja laulajaa. (Liite 11, kuva 2)

Yhteissoittotilaisuudet olivat hyvin suunniteltuja ja niihin jokainen harjoittelee soittamaan ja säestämään pianolla kaksi tai kolme kappaletta. Lisäksi kaikki opettelevat soittamaan myös nelikätisesti opettajan parina. Kokoontumisissa kuullaan myös yksinlaulajia. Ohjelman sisältö muotoutuu sen mukaan, onko kysymyksessä kevät- vai joulujuhla. Ohjelman juontaa opettaja, joka on laatinut soittojärjestyksen. Ohjelma kestää yleensä noin tunnin. Kodeissa tapahtuva yhteissoittotilaisuus tuo soittajille positiivista vaihtelua. Soittajien perheet ja läheiset tukevat ja kannustavat soittajia ja suhtautuvat hyvin positiivisesti soittajien toimintaan. Yksi soittajien perheenjäsen totesi, ”*että minusta on mukava, kun soittajat tulevat kotiin, saa tässä kuunnella ja järjestää. Samalla saa juhlan kotiin.*” (Päiväkirja 2004, 53.) Haastatteluissa jokainen otti esille yhteissoiton tärkeyden ja merkityksen oppimiselle. Opettajan kokoamista dokumenteista välittyä sala-

soittajien yhteinen historia, monet esiintymiset ja soittajien merkkipäivät ja retket. Opettaja totesi, että kuusi pianoa on ostettu salasoittajille ja muitakin soittimia vuosien varrella. (Päiväkirja 2004, 58.)

Koska ryhmässä on ikääntyneitä soittajia, salasoittajat ovat joutuneet myös luopumaan ryhmän jäsenistä.

”Kyl se va niin suur suru on, ku ryhmästä nukkuu joku poies, me käyrään laulamas ja saattamas ja itketään kans. voi, voi, kyl meill on niin ikävä, kun meilt poistu just nytte hiljattain niin mainio yks salasoittaja.”
(H 5)

Ryhmän turvalliset rakenteet ja jatkuvuus tukevat soittoharrastusta ja antavat mahdollisuuden erilaisten tunteiden ilmaisuun. Ryhmän jäsenten keskinäinen vuorovaikutus ja toisistaan positiivisella tavalla huolehtiminen on tälle ryhmälle ominainen piirre. Ryhmässä parhaillaan on yhdeksän soittajaa Varsinais-Suomessa. Lisäksi siihen on liittynyt kolme jäsentä Ylä-Savosta. Opettaja asuu eri paikkakunnalla kuin jäsenet, joten hän ei voi ottaa tällä hetkellä lisää soittajia.

Havaintoni mukaan tämän ryhmän toimintakulttuuri tulee hyvin esille yhteissoittotapautumassa. (Päiväkirja 2004, 69.) Spardleyn (1980) havaintomallia soveltaen ryhmän kokoontumista voidaan kuvata seuraavin havaintolinjauksin: Tila, joka on yksityinen kodikas koti joulukoristeineen. Tavoitteet kokoontumiselle on kaikkien tiedossa, soittaa soittoläksy ja olla yhdessä. Toimijat, joita ovat ikääntyvät salasoittajat ja opettaja omassa ”suljetussa ryhmässä.” Tekeminen tässä havaintomatriisissa kohdistui soittamiseen, keskusteluihin ja tarjoilusta nauttimiseen. Esineet, joita huomioin, olivat keskeisesti piano, nuotit ja huoneen viihtyisä miljö. Aika oli myös tärkeä mittari. Yhteissoitto kesti iltapäivällä yhteensä kaksi tuntia, joista ohjelman osuuteen meni aikaa yksi tunti ja viisitoista minuuttia. Päämäärä oli juhlan tekeminen, yhdessä soittaminen, laulaminen ja kokemusten jakaminen. Viimeisenä havaintokohteena olivat tunteet. Tunteiden ilmaisussa esille tulivat hyväksyminen, kannustaminen, ilo, huumori, soittojäännitys ja hyvä vuorovaikutus. (Liite 2).

Salasoittajien ryhmätapaamisesta jäi päällimmäiseksi havainnoksi ja kokemukseksi leppoisa ilmapiiri, kannustaminen, ja toinen toistensa tukeminen. Ilmapiiriin vaikuttavia tekijöitä ovat, että ryhmän jäsenet tuntevat hyvin toisensa ja heitä yhdistävät sama harrastus ja oppimiskokemukset, murre ja paikallinen kulttuuri. Musiikin oppimiseen niin kuin kaikkeen oppimiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten motivaatio, harjoittelu, sosiaaliset tekijät, ja opetusmenetelmä. Myös tutulla kulttuuriympäristöllä on tärkeä taustamerkitys. (vrt. Ahonen 2004, 3) Havaintojen huomio kiinnittyi erityisesti soittajiin ja heidän taitoihinsa. Erityisen merkittävänä oli tunneilmasto, joka oli myönteinen ja kaikin tavoin lämmin ja hyvin yhteisöllinen. Verrattaessa Kogan ja Timesin tutkimukseen (1995–2000) tutkimuksestani puuttuvat kokonaan kliiniset seurantatutkimukset. Pianonsoittamisella ja yhdessä olemisellä näyttää olevan kuitenkin hyvinvointiin samansuuntaiset positiiviset vaikutukset kuin tässä kansainvälisessä tutkimuksessa.

6.5 Soitonoppimisen esteet ja mahdollisuudet

6.5.1 ”Alku aina hankalaa ”

Soittoharrastusta pidetään taitona, joka yleensä aloitetaan lapsena tai nuorena. Siksi ikääntyneet ihmiset usein ilmaisevat asian näin, että kyllä he olisivat jo lapsena halunneet soittaa, mutta kun ei ole ollut mahdollisuutta. Toisaalta ikääntyneiden mahdollisuudet soiton opiskeluun ovat parantuneet eripuolilla Suomea, kun kansalaisopistoihin ja jopa musiikkiopistoihin on saatu aikuisille myös opetustarjontaa. Kuitenkin alkeista aloittavia ikäihmisiä on väestöön nähden vähän. Missään suomalaisessa musiikkioppilaitoksessa ei ole vielä ikääntyville alkeista aloittaville omia pianonsoittoryhmiä. Ikäihmisten soiton harrastamisen aloittamisessa tarvitaan seuraavia asioita: Oppilaan opiskelumotivaatio, soittoväline, siihen liittyvä ohjaus ja mahdollisuus harjoitella. Salasoittajat kuvasivat hyvin avoimesti tuntemuksiaan, miten omalla kohdalla soittaminen alkoi, miten kaikki tuntui vaikealta ja kuitenkin kiinnostavalta ja jännittävältäkin.

”Lähdettiin aivan alusta. Kyllä siinä meni muutama vuosi, kun oppi nuotit.” (H4) ”Tästä ei tule mitään, ei ole oikotietä soittamiseen. Harjoitusta tarvitsee paljon.” (H 6) ”Minä luulin, että se siitä lähtee ja jouluna jo säästän, vielä mitä. Hiljaa hyvää tulee.” (H 6)

Erityisen tärkeää on, että annetaan aikaa riittävästi ja edetään jokaisen soittajan omilla ehdoilla. Opetus on selkeää ja mitoitettu oikein. Ikäihmisten parissa tehdyissä tutkimuksissa todetaan, että he tarvitsevat aikaa asioiden omaksumiseen ja riittävää motivaatiota (Hervonen 1996, 12- 18). Salasoittajat kuvailivat hyvin soittoharrastuksen alkuvaiheita ja oppimisen esteitä.

”Tästä ei tule mitään, ei ole oikotietä soittamiseen. Harjoitusta tarvitsee paljon.” (H6) ”Pitäisi harjoitella enemmän” (H5) ”Puolentoista vuoden päästä tuntui, että tästä ei tuu mitään - mut sit se aukes.” (H2) ”Mull ol aina semmonen olo, et mun vasen käsi ei pysty tekemään mitään eri tavalla kuin oikea, et mä niin kuin en uskonu ollenkaan et mä pystyn mitään soittamaan” (H5)

Alkuvaiheessa kaikkein tärkeitä on, että aloittelevaa seniori soittajaa kunnioitetaan ja tehtävät annetaan selkeästi. Tavoitteet tulee mitoitaa oikein. Eräs soittajista totesi: *”Sitä kun mä pääsisin selvillä, mite se menee, kui ne nuotit si menee, niin into kasvos harjoitella.” (H6)* Soittoharrastuksen aloittamisessa opettajalla on suorastaan ratkaiseva merkitys. Varsinkin alkuvaiheen kappaleiden tulee olla helppoja. Oma soittamiseni alkoi lastenlaulusta ”Hämähämähäkki”, joka oli riittävän haasteellinen laulu aloittavalle. (Päiväkirja 2004, 92.) Ikääntyminen tuo tullessaan luonnollisia yksilöllisiä muutoksia, joita ihminen ei voi estää. Ihmisen ikääntyminen sisältää toimintakyvyn ja terveyden kannalta haasteita, jotka vaihtelevat elämänvaiheesta toiseen. Esimerkiksi ikääntyessä sormien jäykistyminen, heikentynyt koordinaatio ja hahmottaminen vaikeuttavat soittamista enemmän kuin nuorempana. Toisaalta innostus ja motivaatio korvaavat monet fyysiset puutteet. Ikäihminen ei voi jäädä tuijottamaan puutteitaan, vaan käyttää voimavarojaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Heikkinen 2002, 30.)

Oppimisen kannalta tärkeitä eivät ole näin ollen vain toiminnan tavoitteet, vaan myös keinot, joilla tavoitteisiin pyritään (Rauste-von Wright & von Wright 2003; Soini 2003, 56–57.) Myös opiskelijan sisäinen motivaatio on kaikista motivaation tasoista tärkein.. Se on merkki itseohjautuvuudesta, jolloin henkilö käyttää oppimiseen kapasiteettiaan ja tarttuu uusiin ja outoihin asioihin, jolloin elinikäisen oppimisen valmiudet kasvavat. (Kauppila 2003, 45; vrt. Koga 2005.) Tavoite säätelee sitä, mitä yksilö pyrkii tekemään. Sen sijaan oppimista säätelevät yksilön teot ja hänen saamansa palaute sellaisena kuin hän palautteen tulkitsee tai kokee. (Rauste- von Wright & von Wright 2003; Soini 2003, 56–57.) Jo Salasoittajien nimi kertoo, että pidetään vähän ihmeellisenä asiana, jos seniori alkaa pianonsoittoharrastuksen. Myös hyvin yleinen käsitys on, jonka monet salasoittajat olivat ikätovereiltaan kuulleet, että vanhana ei opi soittamaan. (Päiväkirja.2004, 58)

6.5.2 ”Oppia ikä kaikki ”

Soittoharrastus on tuonut soittajien elämään uutta sisältöä ja oppimisen iloa. Oppimiseen on annettu riittävästi aikaa ja motivaatiota on tuettu riittävän helpoilla kappaleilla. Opettaja joutuu ohjaamaan tarkasti, missä sormet pidetään ja miten tuttu laulu soitetaan. (Liite 3.)

Liisa Ollikainen (2004) toteaa sattuvasti voimavarojemme jatkumosta, että elämänhaaluun kuuluva myötäsytynäinen aktiivisuus synnyttää puhdasta iloa. Tämä elämälle ominainen aktiivinen toiminta ja ajattelu ovat se voiman lähde, jolla ihminen jatkuvasti tuottaa uutta elämää ja kokee samalla kehittymisen iloa. Tästä seuraa, että kaikki mikä tuottaa iloa, lisää jatkuvasti yksilön elinvoimaa ja aktiivisuuden kasvua. Ilon tunteet ovat myönteisiä ja kuuluvat myös ikääntyvälle. (Ollikainen 2004, 190.)

Aikaisemmin tein sanaristikoi, mutta nyt on vaikea suurennuslasin kanssa tihrustella, mutta on parempi soittaa noit isoja nuotteja. On va- paus soittaa, kun asuu omakotitalossa, vaikka soittais yöll tai päiväl lä.” (H2)

Soittaminen on pystynyt korvaamaan harrastuksen, joka on ollut aikaisemmin tärkeä. Soittoharrastus tukee myös kuorolauluharrastusta, koska kolme soittajista laulaa edelleen kirkkokuorossa.

Opiskelun vaikutukset voivat ulottua laajasti kohentamaan ikääntyneen elämänlaatua. Opiskelun vaikutukset nähdään myös vanhustyön ja gerontologian piirissä. Antti Hervonen (1999, 204) on mm. todennut, että henkisen vireyden säilymisen perusedellytys on elinikäisen oppimisen ylläpitäminen. Opiskelua harrastaneiden ikäihmisten henkisen toimintakyvyn säilyttäminen ja itsensä kehittäminen olivat tärkeämpiä syitä osallistua opiskelutoimintaan kuin sosiaalisten suhteiden ylläpito. (Pitkänen 2000, 190–195, ks. Svensson & Pitkänen & Ingebretsen & Scheel & Ruth 1998, 55.)

Salasoittajaryhmän muodostuminen oli sattumanvarainen, koska taustalla ei ole järjestöä tai organisaatiota. Ryhmän koko toiminta perustuu yksilöiden omaan aktiivisuuteen ja haluun soittaa ja toimia yhdessä. Tässä ryhmässä osataan antaa palautetta eikä paheksuta sitä, jos soittaja aloittaa esityksensä useammankin kerran. (Päiväkirja 2004, 92.)

Salasoittajat ottivat puheeksi, mitä heidän ryhmälleen tapahtuisi, jos heillä ei olisi näin loistavaa opettajaa. ”*Kyl me ollaan niin etuoikeutettuja, ku olemme päässeet tähän ryhmään.*” (H3) Huoli salasoittajaryhmän jatkosta oli kaikkien haastateltavien mielessä: Kuinka kauan opettaja jaksaa meitä opettaa? (Päiväkirja.2004, 48) Paikkakunnan lehdessä (1999) kirjoitettiin salasoittajien ryhmästä:

*”Salasoittajat ovat oppineet soittamaan eläkeikäisinä ja pitävät taitoaan yllä yhteisissä ”salaisissa” tapaamisissa. He harrastavat musiikkia piilossa sivullisten katseilta ja korvilta. ”Salassa” harjoitellut ja kokoon-
tunut ryhmä koostuu tarmokkaista etupäässä eläkeläisistä, jotka ovat päättäneet*

opetella soittamaan vanhemmalla iällä.” (Salon Seudun
12.12.1999.)

Sanomat

6.6 Soittoharrastuksen merkitys hyvinvointiin ja elämänlaatuun

6.6.1 Musiikkiharrastus voimavarana

Terveys on moniulotteinen ja dynaaminen käsite, jota tuskin pystytään määrittelemään täydellisesti. Ihmisen kokemus omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan on tärkeä tekijä hänen elämänlaadulleen. Ikäihmiset harrastavat monia asioita. Soittoharrastus voi antaa yksilölle paljon. Kysyin soittajilta, mitä soittoharrastus antaa teille ja millaista vaikutusta harrastuksella mielestänne on hyvinvointiin ja terveyteen.

Soittajat ilmaisivat soittoharrastuksen merkityksiä hyvinvointiinsa spontaanisti: ”*Antaa aivoille töitä, aivoihin antaa virkeyttä.*” (H5) ”*Estää dementiaa.*” (H3) Vastauksista ilmenee samansuuntaiset kokemukset, joita myös monet gerontologian tutkijat ovat todenneet. Yhteistä kaikille tiedonkäsittelyssä tapahtuville ikääntymismuutoksille on kognitiivisten prosessien hidastuminen. Saman oppimistuloksen saavuttaminen kuin nuorempana vaatii ikäihmiseltä moninkertaisen panostuksen. Henkinen vanheneminen ei aiheuta toimintakykyä ratkaisevasti rajoittavia muutoksia. Tietoisuus näistä muutoksista on tärkeää, koska muuten pienet ja täysin normaalit muistitoiminnan häiriöt voi-

daan tulkita vakaviksi oireiksi. (Hervonen, 1994; Suutama 2004, 87.) Soittajat kertoivat, että harrastuksesta on ollut paljon enemmän hyötyä kuin haittaa. (Päiväkirja.)

”Koko keho joutuu olemaan tarkkana. Huomaa, että kun on soittanut pitkään, väsyttää.” (H1) ”Antaa käsille töitä, sormet pysyvät vetreinä.” (H3) Soittaminen ”vaikuttaa mielialaan, silloin kun on surullinen, voi soiton avulla saada lohdutusta. Lastenlauluja on myös mukava soittaa, ne taas virkistävät.” (H4)

Ahonen (1993) tiivistää musiikin merkitystä: Musiikki stimuloi ihmistä yhtä aikaa sekä psyykkisesti että fyysisesti. Sillä on neurologisfysiologisia ja psykologisia vaikutuksia samanaikaisesti. Musiikki saa aikaan tapahtumien sarjan, jossa sekä keho että mieli aktivoituvat ja auttaa ihmistä saamaan yhteyden ja kosketuksen niihin. Musiikki voi vaikuttaa käyttäytymiseemme monin eri tavoin. Musiikki heijastaa ja herättää kuuntelijassa tai esittäjässä tunnekokemuksen tai muuttaa sitä. (Ahonen 1993, 43–62.) Musiikin on havaittu edistävän myös endorfiinisiten yhdisteiden erittymistä, hyvänolontunnetta. (Lehtonen 1986, 30,56; Koga & Tims 2005.)

”Tuttuja lauluja on kiva soittaa”. (H6) ”Aukeaa uusi maailma nuottien kautta.” (H2) ”Virkistää mieltä.” (H5) ”Soittoharrastus virkistää, mutta auttaa myös moniin fyysisiin toimintoihin, koko keho on mukana. Nukuttaa hyvin, kun on soittanut ja harjoitellut pitkään.” (H6)

Musiikki vähentää kipua, se vaikuttaa immunitteettisysteemiin. Musiikin kuuntelu on todella erityislaatuista muistitoimintaa, koska muisti vaikuttaa siihen, miten musiikin koemme ja miltä silloin tuntuu. Aivojen limbisen kerros, johon musiikki suoraan vaikuttaa, säätelee tunnetilojen lisäksi myös ihmisen muistia. Koska rytmi on toistoa ajassa ja tilassa, sen tuottaminen ja vastaanottaminen edellyttää muistin mukana oloa. Näin myös rytmisen syke saa aikaan erilaisia assosiaatioita, tuntemuksia ja mielialoja. (Ahonen 1993, 56; Lehikoinen 1986, 1208–1211 ; Lehtonen 1986.) Mielialan vaikutukset tulivat vastaajien esittäminä hyvin esille.

”Silloin, kun on surullinen, voi soittaa sellaisia lauluja, joista saa lohtua. Myös vuodenajan vaihtelut vaikuttavat. Kesällä valoisina iltoina on mukava soittaa. Myös oman perheen kesken lasten kanssa on mukava musisoida yhdessä.” (H5)

Kimmo Lehtosen mukaan musiikki toimii tunteiden tulkkina (Lehtonen 1986, 1989). Musiikin esille nostamat mielikuvat, ajatukset, fantasiat, tunteet jne. johtavat uusiin näennäisesti erilaisiin mutta sittenkin tärkeisiin muistoihin, tuntemuksiin ja kokemuksiin. Näin musiikkikokemus voi olla sysäys uudelle oivallukselle. (Ahonen 1993, 56–58; Lehikoinen 1986, 1208–1211.) Salasoittajien ryhmän toimintaa kuvaa hyvin myös leikillinen ja toiminnallinen puoli, jossa fyysisestä kunnosta voidaan pitää huolta laulaen ja voimistellen, voimisteluohtelunumero (Liite 4). Musiikki on myös leikkiä, jonka avulla voi tehdä ja käydä läpi hyvin traumaattisiakin tunteita. Musiikin leikinomaisuus on siinä, että arkisessa elämässä on mahdollista tehdä mahdottomasta mahdollinen. Usein ihminen haluaa kuunnella ja mielellään myös soittaa sellaista musiikkia, joka vastaa hänen omaa tunne- ja mielenmaailmaansa. Musiikin avulla ihminen voi suojautua liian tuskallisilta tilanteilta, tunteilta ja tapahtumilta ja tasapainottaa mielenrauhaansa. Musiikin avulla on mahdollista läpi työskennellä vaikeita ja traumaattisiakin asioita, koska musiikki etäännyttää ne nk. symbolisen etäisyyden päähän. Musiikki luo monella tavalla turvaa. Sen avulla voidaan käsitellä monia ihmiselämän vaikeita kokemuksia, kuten avoimuutta ja sulkeutuneisuutta, jännitystä, jännityksen purkamista, pelkoa ja turvaa, eksymistä ja löytymistä. (Ahonen 1993, 61,62; Jukkola 2003; Lehtonen 1986.)

Vastaajien kokemukset vahvistavat Lehtosen (1986) ajatukset musiikkiharrastuksesta. Musiikkiharrastuksen tutkimiseen tarvittaisiin eri tieteen alojen yhteistä tutkimista, jossa tulisivat esiin yksilölliset, yhteiskunnalliset ja musiikilliset tekijät. (Lehtonen 1986) Muiden harrastusten tavoin musiikkiharrastus kohentaa mielialaa, elämäntyytyväisyyttä sekä suojaa yksinäisyyden kokemiselta sosiaalisen ulottuvuuden kautta. Musiikkiharrastus voi merkitä harrastajalleen lepoa, toipumista, elpymistä, virkistymistä sekä antaa voimaa elämään. (Ruoppila 2004, 499.)

6.6.2 Pianonsoitto harrastuksena

Salasoittajat ovat Suomessa poikkeuksellinen harrastajaryhmä, koska se on toiminut saman opettajan johdolla näin pitkän ajanjakson vuodesta 1987 ja toimii edelleen. Tämä ryhmän toiminta kertoo siitä, että pitkäjänteinen työ kantaa hedelmää. Salasoittajien pianonsoittoharrastus on antanut elämään uusia merkityksiä. Tämän ryhmän toiminta on kannustava esimerkki elinikäisestä oppimisesta (ks. Lahn 2000, 41- 55. Ruth- Pitkänen 1994, 151–152, pk 6.6.2004) ”*Nii kyl tää kai Suomes on iha ainutlaatunen, joka näin pitkään toiminut samas ja saman opettajan johrol.*” (H 6)

Timsin (1995- 2000) tutkimuksessa kosketinsoitinryhmässä mukanaolevien tutkimuksen tuloksina todetaan, että soittajien ahdistuneisuus, masentuneisuus ja yksinäisyydentunne vähenivät, kun taas kontrolliryhmässä ei tapahtunut muutoksia. (Koga 2005.) Omassa tutkimuksessani vastaajat myös painottivat soittoharrastuksen monipuolisuutta ja vaikutusta omaan elämäänsä:

”Mul, nii tää soittaminen ja tää koko tää meidän yhdessäolo ja tää, ryhmä – tiedäks tää on ollu niin, et tuntuu et on etuoikeutettu kuule kun siihen ryhmään, ku siin saa olla. Meil on ollu niin tavattoman hyvä. jotenkin ihan oikku niinku ain oikein kiitollisena menee kotiin sitte ku ollaan yhdes oltu, sit se ku opettaja tulee kotiin aattelee et voi senttä et tämmonen voi olla.” (H 4)

Musiikkielämyksistä, soittamisesta, laulamisesta ja musiikin kuuntelusta syntyvä hyvänolontunne perustuu todellisiin fysiologisiin reaktioihin. Samalla esiintyy myös fyysistä aktivoitumista (Lehtonen 1986, 30, 56; Ahonen 1993, 301).

”Mieluinen musiikki hoitaa, vanhat tutut laulut on mukavia soittaa. Kyllä siitä niin paljon ittelle saa, kun osaa laulaa tai soittaa.” (H5)

Musiikkikappaleita valittaessa on hyvä löytää musiikkia, jonka soittajat kokevat itselleen tärkeäksi ja joka liittyy heidän omaan elämäänsä. Monissa tutkimuksissa on pyritty selvittämään, mistä elämänvaiheesta ihmisille on jäänyt mieleen eniten merkityksellisiä asioita. Tulokset osoittavat, että ikääntyvät muistivat elämästään eniten tapahtumia kymmenen ja kahdenkymmenen ikävuoden väliltä (Jukkola 2003,174; vrt. Rubin 1998). Merkitykselliset musiikkikappaleet herättävät muistoja ja siksi Salasoittajat soittavat mielellään esim. lasten lauluja ja tuttuja virsiä. Myös eräs soittajista totesi: *”On niin kiva soittaa lastenlasten kans, ku mammakin osaa vähän ja laulaa kans.” (H4)* *”Tässä elämänvaiheessa se on tuonut niin paljon sisältöä, ettei sitä osaa millään mitata.” (H3)*

Lawton (1994) on todennut, että sosiaalisten ja ympäristötekijöiden merkitys näkyy harrastusten valinnassa. Näitä ovat ikä, sukupuoli, sosiaalistumiskokemukset, elin- ja asuinympäristön tarjoamat harrastusmahdollisuudet. Myös psyykkis-sosiaalisilla tekijöillä on oma merkityksensä, kuten harrastusten arvostus, hyväksyntä ja fyysiset tekijät, kuten etäisyydet ja liikkumismahdollisuudet eri harrastuksiin. Taloudelliset tekijät luovat myös reunaehdot harrastuksiin. (Lawton 1993, 61–78.) Tässä ryhmässä olevat asuivat omakotitalossa ja yksi asui rivitalossa. Siksi heillä oli hyvät harjoittelumahdollisuudet pianonsoittoon. Soittajat olivat tyytyväisiä, kun heillä kaikilla oli oma soitin vapaasti käytettävissä. Myös välimatkat ryhmänjäsenten luokse olivat viiden kilometrin säteellä. Opettaja asuu noin sadan kilometrin etäisyydellä.

6.7 Ikäihmisten musiikkiharrastuksen kehittäminen

6.7.1 Ikääntyneet musiikin harrastajat

Ikäihmisten opiskelun keskeinen tunnusmerkki on vapaaehtoisuus. Elinikäisen oppimisen tavoitteissa tähdennetään, että opiskelua ja oppimista voi tapahtua toisaalta hyvin erilaisissa elämäntilanteissa toisaalta virallisesti tai epävirallisesti organisoiduissa oppimistilanteissa. (Tuomisto 991, 142- 148.) Ikäihmisten monipuoliset opiskelumahdollisuudet ovat viime vuosina lisääntyneet. Esimerkiksi vuonna 1988 jyvaskyläläisistä 65–74 vuotiaista miehistä opiskeli jossakin aikuisoppilaitoksissa 12 %, naisista 10 %, 75–84 vuotiaista miehistä opiskeli kahdeksan prosenttia ja naisista kuusi prosenttia. Vuonna 1996 vastaajista oli opiskellut eläkkeellä ollessaan kansalais- ja työväenopistossa vähintään yhden lukukauden 18 % ja ikääntyvien yliopistossa kahdeksan prosenttia (Pikkarainen & Heikkinen 1999, 199–216).

Musiikin harrastajista oli valitettavasti vaikea saada luotettavia harrastajamääriä, koska soittajia on mitä erilaisimmissa harrastajaryhmissä. Mikään yksittäinen soitin ei ole ikääntyneiden suosiossa, vaan soitetut instrumentit jakautuvat tasaisesti. Tämän aikakauden ikääntyneiden parissa soittajien määrä on vähäisempää, koska soittoharrastusmahdollisuudet ovat olleet lapsuudessa ja nuoruudessa rajallisia, vaikka lahjakkuutta ja musikaalisuutta olisi ollut. Tulevaisuudessa ikääntyvillä on luonnollisesti paremmat mahdollisuudet soittoharrastukseen, koska usein ne henkilöt, jotka soittavat lapsena palaavat vanhempana musiikkiharrastuksen pariin. Musiikkiharrastus on vain yksi monista ikääntyneiden harrastusmuodoista. Eri harrastusmahdollisuudet tukevat ja edistä-

vät ikääntyneiden psyykkistä hyvinvointia. Harrastuslajia olennaisempaa on harrastuksen merkitys yksilölle. (Koskinen 1995, 172.)

Taideharrastuksen esteenä saattaa olla, että ikäihmisten suorituksia arvioidaan muilla kuin taiteellisilla kriteereillä. Teatterin ohella iäkkäät suomalaiset harrastavat runsaasti musiikkia, erityisesti kuuntelemista mutta myös laulamista ja soittamista, yksin, kuorossa tai orkesterissa. Musiikin kaltaista taideharrastusta ei ole mielekästä jakaa aktiiviseen luomiseen ja passiiviseen vastaanottamiseen. Tämä taideharrastus sijoittuu Lehtosen (1986) mukaan vaihtelevasti luovuuden ja vastaanottamisen väliin. Hän määrittelee musiikkiharrastuksen aktiiviseksi mieltymykseksi, joka kohdistuu musiikin kuunteluun, esittämiseen ja musiikkitietoon. Lehtonen korostaa väitöskirjassaan, että musiikkiharrastus on usein taideharrastuskokonaisuus, jolle yhteistä on esteettisen nautinnon kokemus. (Lehtonen 1986.) Jo vuonna 1982 Kelly nosti esiin musiikkiharrastuksen merkityksen. hän toteaa, että musiikillisten taitojen oppiminen on mahdollista myös ikäihmisenä. (Kelly 1982, 157–159.)

Amerikkalaisessa musiikkikonferenssissa pohdittiin aikuisten ja ikääntyvien soittoharrastuksen mahdollisuuksia. Siellä todettiin, että aikuisen opiskelijan on kerättävä aluksi rohkeutta uuden harrastuksen aloittamiseen. Musiikin tekeminen on itseilmaisua, sen avulla voi purkaa stressiä. Aikuisten soittajien elämäntavoissa tapahtuu muutoksia positiiviseen suuntaan. Opiskelu voi olla ikäihmisille huvia ja hyötyä. Aikuiset soittavat omaksi ilokseen. (Ruoppila 2002, 132- 137.)

6.7.2 Pedagogisten valmiuksien kehittäminen

Koulussa ja musiikkiopistoissa saatu perusopetus on luonut pohjaa sille, että musiikin harrastajia ja soittajia riittää tulevaisuudessa. Ikääntyneille tulisi kehittää opetusmenetelmiä ja luoda oppimisympäristöjä, jotta musiikin opiskelu olisi mahdollista. Ikääntyneiden soitonopetus olisi eräs pedagoginen kehittämisen alue. Tällä hetkellä on hyvin vähän valmista ikääntyneille suunnattua opetusmateriaalia käytettävissä soitonopetukseen. Salasoittajien opetusmateriaali on koottu erilaisista osasista, jossa on käytetty eri-

tyisesti lasten pianonsoiton alkeita soveltaen. Myös musiikinopettajien koulutuksessa tulisi huomioida ikääntyvien opetuksen erityispiirteet ja opetusmenetelmät. Tulevaisuudessa ikäihmiset soitto-oppilaana voisivat omalta osaltaan luoda uusia työmahdollisuuksia musiikinopettajille.

Kysyin salasoittajilta, millaisia valmiuksia tulevaisuudessa tulisi olla uusilla musiikinopettajilla ja ikäihmisten ohjaajilla.

”Kyl. Kyl se ois aika tärkeää juu että ja muutenki ku musiikinopettaji en – se, se ei kyl koskaan saa olla liian ankara, ei lapsillekkaa, kyl sen täytyy semmmonen määrätynlainen, jotku lapset ovat lopettanu ihan ja sit se on taas kun se on saanu simmosen opettajan kato et, et siin ei saa kyl liian tiukkapiponen olla.” (H4)

Vastaaja pohti asiaa myös lapsen kannalta. Aivan samalla tavalla ikääntynyt soittaja luovuttaa harjoittelun, jos joutuu käyttämään energiaa opettajan pelkäämiseen. Tämän ryhmän opettajalla oli tavoitteena, että soittotunnin tulee olla sellainen, jossa oppilaan on hyvä olla ja hän voi kokea olonsa turvalliseksi. (Päiväkirja.2005, 70)

”Voi ku olis sellane, ku tää meidän nykyine, ei van semmosii taida missään olla” (H4) Opettajan rooli nousee vahvasti esiin. ”Opettajan on oltava hirviän kärsivällinen. Ei saisi asettaa liian suuria vaatimuksia aikuiselle.” (H 6) ”Kyl tärkeä on henkilökohtainen ohjaus.” (H3)

Salasoittajat korostivat, että kärsivällinen ja pitkäjänteinen opettaja on heille ollut opetuksen tuki ja turva. Ohjauksen saatavuus erityisesti alkuvaiheessa on kaikkien vastaajien mielestä tärkeintä. Kun opiskelutahti on verkkaista ja edistyminen hidasta, on opettajan rohkaistava ja tuettava alkuun. Rauste-von Wrigt & von Wright (2003) toteavat, että opettajan ammatti on ihmissuhdetyötä. Opettajalta ei vaadita ainoastaan sitä, että hän ymmärtää opettamansa asian ja sen vaatimat taidot, vaan hänen olisi pystyttävä ymmärtämään ja tukemaan eri oppilaiden erilaisiin lähtökohtiin perustuvia ja eri lailla eteneviä oppimisprosesseja. Opetuksen hallinta vaatii sosiaalisen vuorovaikutuksen ymmärtä-

mistä ja osaamista. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 227- 230.) Tässä Salasoittajien ryhmässä kokemukseni ja havaintojeni mukaan tärkeimpiä seikkoja ovat toimiva vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä. Myös ryhmätaitojen hallinta, hyvä oppituntien suunnittelu ja opetuksen selkeys auttavat ikääntyvää soittajaa.

Ikäihmiset eivät ole homogeeninen ryhmä. Taustat, elämäkokemukset ja oppimishistoria ovat kullakin yksilöllä ainutkertaiset. Toisilla saattaa olla takana pitempiaikainen koulutus kuin toisilla ja oppimiskokemukset voivat olla hyvin erilaisia. Lähtötaidot ja rutiini oppimiseen saattavat ikääntyneiden kesken erota suurestikin. Opetuksessa olisi-kin yksilölliset lähtökohdat otettava huomioon. Seniorioppijan voi olla vaikea motivoitua opiskeluun, koska oppiminen vaatii häneltä enemmän panostusta kuin aikaisemmin. Oppimisen tulisi olla opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden ohjaamaa, mikä pitää motivaatiota yllä. Salasoittajat pitivät erittäin hyvänä, että *”Ei liian vaikeita kappaleita.”* (H1) On *”Sellaine tuntemus, että osaa kans.”* (H5)

Suomen linjaukset EU:ssa ovat elinikäisen oppimisen komitean raportissa ”Oppimisen ilo”, tavoitteet on määritelty seuraavasti: Yksilön oppimisuran rakentuminen edellyttää myönteisiä asenteita ja kykyä hankkia omassa elämässä tarvittava osaaminen. Yhteisöjen toiminta edellyttää, että nämä tiedostavat oman roolinsa yksilöiden oppimisen edistämiseksi. Kolmanneksi, oppimisen edistämispolitiikka on suunnattava tukemaan ihmisen oppimista elämän kaikissa vaiheissa ja kaikissa ympäristöissä ja oppimisen sisällöt tulee määritellä hyvin laajasti yksilöiden, ja yhteisöjen mukaan. (Tikkanen 2003, 415–416.) Tämä salasoittajien ryhmä omalta osaltaan toteuttaa jo pienessä mittakaavassa elinikäisen oppimisen tavoitteita.

6.8 Yhteenveto tutkimustuloksista

Tämän etnografisen tutkimuksen taustafilosofiana on ollut vahvasti symbolinen interaktionismi, joka korostaa kulttuurin roolia ihmisen käyttäytymisen muokkaajana ja tekee menetelmällisesti mahdolliseksi ihmisen luovan panoksen huomioon ottamisen, koska luovuus on mukana tietoisesti ja tiedostamattomasti päätöksenteossa. Tämä päätöksenteko perustuu ihmisen tekemille tulkinnoille. Tulkinnat syntyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, joko niin, että ne syntyvät ihmisessä itsessään tai ne tapahtuvat ihmisten keskuudessa yleensä. (Charon, 1998, s. 27- 28; Blomberg et al 1993) Kulttuurin vaikutus näkyy tässä tutkimuksessa esimerkiksi murteessa ja alueen elämäntavoissa.

Symbolinen interaktionismi tulee hyvin esiin myös, miten ihmisen toimintaan vaikuttaa sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi yksilön vuorovaikutus itsensä kanssa. (results from interaction within the individual). Esimerkiksi millaisina ikääntyvät soittoharrastajat kokivat musiikin ja sen merkityksen. Ihminen ei ole välittömässä vaikutussuhteessa ympäristöönsä, vaan määrittelee itse tilannettaan sitä mukaan kun etenee toiminnassaan. Tässä tutkimuksessa tuli hyvin esille esimerkiksi tilanne, milloin soittaja on valmis esiintymään yleisön edessä. Menneisyyden tapahtumat eivät kontrolloi muovaamalla persoonallisuuden piirteitä ja ihmisen toimintaa, vaan kussakin tilanteessa ihminen määrittelee tilanteen tapahtumia. Toiminnan suunta välittyy hänen oman määrittelynsä kautta, ihmiset voivat aktiivisesti vaikuttaa kaikkeen siihen mitä tekevät ja nauttia kokemastaan. Ikä ei ole esteenä musiikin harrastamiselle. (Alvelsson et al (1994, 45.) Siksi tämän tutkimuksen abduktiivinen johtolanka on ollut elinikäinen oppiminen, joka korostaa elämänikäistä ja laajuista oppimista. (vrt. Pitkänen 2000, 182- 198; Larsson 1997,41- 53.)

Tutkimusprosessin alussa asettamani kysymykset osoittautuivat keskeisiksi ja sopiviksi tutkimuksen tarkoitukseen. Etnografisen metodin mukaisesti aineisto muodostui laajaksi kokonaisuudeksi, jossa oli myös kulttuurisia ilmiöitä ja rakenteita. Tämän tutkimuksen tekee ainutlaatuiseksi, että Suomessa ei ole aikaisemmin selvitetty ikäihmisten soi-

tonharrastus kokemuksia. Suomessa ei ole vastaavaa musiikin harrastaja ryhmää, joka olisi toiminut samoilla periaatteilla, jossa opettaja kävisi kotona ohjaamassa ikääntyvää oppilasta

Aineiston tiivistetyn analyysin perusteella tutkimustuloksina nousee esiin seuraavia näkökulmia: Ikäihmiselle soitonoppimista edistäviä tekijöitä ovat, yksilöllinen opetus, joka lähtee perusasioista ja etenee oppilaan omaksumiskyvyn ja taitojen mukaan. Opettaja antaa opetustilanteissa aikaa, toimii rauhallisesti ja kannustavasti. Opettajan merkitys ikäihmisten soitonoppimisessa on hyvin ratkaiseva. Hänen ohjaustaitonsa, motivoiminen, kannustaminen, opetuksen selkeys, säännöllisyys, oppilaan kunnioittaminen ja arvostaminen auttavat ikäihmisen soittoharrastusta.

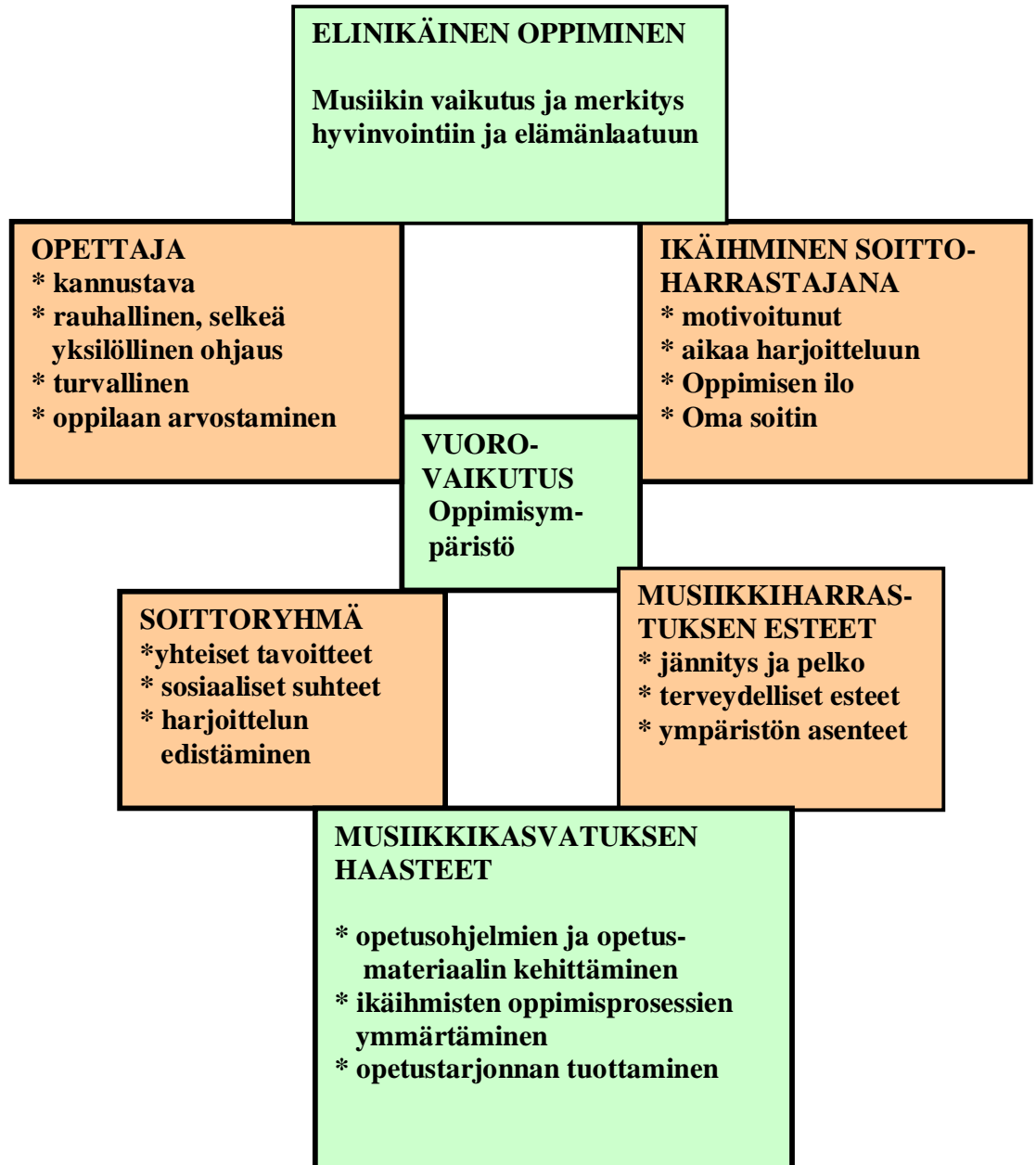
Tässä tutkimuksessa soittoryhmän merkitys oli myös hyvin tärkeä. Se innosti ja motivoi harjoittelemaan. Samalla paikkakunnalla asuvina salasoittajista on tullut omaleimainen ryhmä. Soittoryhmällä on suuri merkitys myös soittomotivaatioon. Erityisen tärkeää soittamisessa ovat ikäihmisten elämänlaatuun ja jaksamiseen vaikuttavat oppimisprosessit: Uuden oppimisen ilo, yhdessä musisointi, kannustaminen ja yhdessä tekeminen. Soittoharrastuksella on ollut vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin. He korostavat, että soittoharrastus edistää fyysistä kuntoa, antaa aivoille töitä ja sormet saavat voimistelua. Tämä tutkimus vahvistaa aikaisempia ikäihmisten voimavaroja ja aktiviteettia liittyviä tutkimustuloksia. (vrt. Koga et, al 2001; Lampinen 2004; Marjovuo et,al 2005.)

Erityisen positiivisena ikäihmiset kokivat musiikin ja soittoharrastuksen vaikutuksen mielialaan. Myös uuden oppiminen on innostavaa ja haastavaa, sillä nuottien avulla aukeaa aivan ” uusi maailma”. Oppimista tuki myös, että soittajilla oli oma soitin ja heidän läheiset tukivat harrastusta. Soitonoppimisen esteinä salasoittajat kokivat aluksi esiintymisjännityksen ja aistitoimintojen heikkenemisen. Soiton oppiminen vie paljon aikaa ja vaatii jatkuvaa harjoittelua. Ikäihmisten on opittava antamaan itselle riittävästi aikaa harjoitteluun ja hyväksyttävä se tosiasia, että eteneminen on huomattavasti hitaampaa kuin lapsena.

Musiikkikasvatuksen näkökulmasta musiikin merkitys yksilölle oli tärkeä, jota on vaikea yksiselitteisesti ja tyhjentävästi kuvata. Musiikki toimi tässä ryhmässä tunteiden tulkkina, mielialan kohottajana, yhteyden välineenä, motivaatiotekijänä. Tässä tutkimuksessa erityisen keskeisesti tulivat esiin seuraavat seikat, joita on vähän tutkittu: Ikäihminen tarvitsee aikaa paljon enemmän kuin nuorempana uuden oppimiseen. Vaikka hänellä on hyvä motivaatio, ikääntymisen tuomat muutokset on otettava huomioon. Hyvä vuorovaikutus opettajan ja ikääntyvän oppilaan välillä ja turvallinen oppimisympäristö olivat keskeinen tekijä oppimisprosessissa.

Tutkimuksen tulokset antavat suuntaa ikäihmisten musiikkiharrastuksen ja soiton opettamisen kehittämiseen Tulevaisuudessa olisi panostettava ikäihmisten opetusmenetelmien, opetusmateriaalin, musiikinopettajien koulutuksen ja opetustarjonnan tuottamiseen. Erityisen tärkeää olisi ottaa huomioon ikääntyvien oppimiseen liittyvät erityispiirteet ja voimavarat. Ikääntyneillä on elämäkokemuksen myötä kertynyttä kokemuksellista tietoa, joka tarjoaa rikkaan ja haasteellisen lähtökohdan opetus- ja harrastustoiminnalle.

KUVIO 2. Yhteenveto tutkimustuloksista

6.9 Tutkimusprosessin arviointia

Aloitin tutkimusprosessin haastatteluista. Niiden rinnalla tutustuin ikäihmisistä tehtyihin tutkimuksiin ja kirjalliseen materiaaliin. Jouduin heti alkuvaiheessa rajaamaan monia mielenkiintoisia aiheita, jotta tehtävä pysyisi selkeänä ja johdonmukaisena. Tutkimusmetodin valinta oli myös oma prosessinsa. Tutustuminen syvemmin etnografiseen metodiin ja tieteen filosofiaan antoi kehyksen tutkimuksen toteuttamiseen

Tutkimuskysymykset olivat melko laajat ja väljät. Työn edetessä kiinnostus aihepiiriin kasvoi. Tutkimusaineistoa kertyi paljon, mikä osaltaan saattoi viedä etnografisen tutkimuksen ongelmiin, jotka tuntuivat vaikeasti hallittavilta. Tutkimus eteni käsitykseni mukaan loogisesti ja tulokset rakentuivat tutkimusprosessiin nähden relevantisti.

Tutkijana toimin triangulaatiossa, yhdistäen näkökulmia eri tieteiden viitekehyksestä käsin. Triangulaatio voi olla tutkimusaineistoon, tutkijaan, teoreettisiin lähtökohtiin liittyvä, metodologinen, analyysiin liittyvä tai tieteiden välinen triangulaatio. Tässä tutkimuksessa yhdistettiin tieteidenvälinen triangulaatio, jossa kasvatustieteen, musiikkikasvatuksen ja gerontologian näkökulmat kohtasivat. Triangulaatio syntyi myös menetelmien välillä, jossa etnografia ja sisällönanalyysi tukivat toisiaan. Myös aineisto muodosti oman triangulaationsa. Triangulaatio edellyttää aina tutkijalta, että hänellä on selkeä näkemys todellisuudesta, tutkittavan suhde on selkeä ja tutkija sietää myös ristiriitaja. Tämän ristiriidan kanssa joutui elämään, koska eri tieteiden välillä joutui etsimään tasapainoa.

Erityisen selkeän päätöksen tein jo tutkimuksen alkuvaiheessa, että tässä tutkimuksessa jätän ulkopuolelle ikääntyvien palvelujärjestelmät, hoitokeinot ja lääketieteelliset näkökulmat. Pyrin keskeisesti kuvamaan vain yhden ryhmän ja yksilöiden toimintaa, jotta tutkimuksen tarkoitus ja päämäärä pysyisivät esillä. Erilaisten menetelmien yhdistämiseen liittyi riskialttius, joka näkyy myös tässä tutkimuksessa. Tasapainon löytäminen eri

tieteiden yhdistämisessä ja etnografisen menetelmän soveltamisessa soittoryhmän kuvaamiseen osoittautui varsin haasteelliseksi tehtäväksi. (Vrt. Dentz 1989; Leino-Kilpi 1990, 199–204, 1998; 222–230; Boyd 1993, 454–475.)

Tutkijana olen joutunut arvioimaan myös eri roolieni merkitystä tässä tutkimuksessa. Helpottiko minua tutkimusryhmään pääsemiseksi, että asuin paikkakunnalla pari vuosikymmentä sitten. Toimin silloin paikkakunnalla esimerkiksi ikäihmisten ryhmien vetäjänä. Miten minuun olisi suhtauduttu, jos olisin ollut ulkopuolinen tutkija. Myös työrooleistani on ollut hyötyä, koska olen jo aikaisemmin työskennellyt ikäihmisten parissa. Monista rooleista huolimatta mikään ei näyttänyt muodostavan estettä tutkimuksen etenemiselle. Tutkijana olen ollut tervetullut ryhmään ja yhteistyö on sujunut alusta saakka erittäin hyvin.

Tutkimusaineiston kokonaisuuden hallinta oli vaikeaa, koska aihetta olisi voinut tarkastella niin monista lähtökohdista käsin. Esimerkiksi ikääntymisen prosesseja olisi voinut tutkia laajemmin ja syvemmin. Päädyin kuitenkin kuvaamaan ryhmän jäsenten kokemuksia ja myös ryhmäilmiötä, joka tuli esiin soittajien ryhmässä. Myös musiikin merkitystä yksilölle olisi voinut pohtia vielä analyttisemmin. En voinut kuitenkaan luopua lähtökohdistani kuvata ryhmää, joka oli keskipisteeni ja varsinainen tutkimuskohteeni. Uusia tutkimuksia ja tietoja etsiessä harhauduin joskus liian kauaksi aiheesta Jouduin rajaamaan pois paljon mielenkiintoista ja myös tätä tutkimusta lähelle tulevia aiheita. Tutkimusprosessi eteni sykleissä.

Aiheen valinnan jälkeen en ole katunut ratkaisuani tutkia ikäihmisten soittoharrastusta. Tämä aihe osoittautui paljon monimuotoisemmaksi, kuin aluksi osasin odottaa. Jouduin rajaamaan aihetta vain pianonsoiton harrastukseen ja ainoastaan salasoittajien ryhmään. Kiinnostukseni kasvoi yhä enemmän, kun sain tutustua ryhmän jäseniin ja heidän ajatuksiinsa. Kirjoittamisen ja pohtimisen vaihe on ollut vaikein. Tutkimusprosessin aikana päiväkirjamerkinnot ovat olleet välillä myös hyvin kriittisiä itseäni kohtaan, koska en ole saanut riittävästi valmista ja olen epäillyt omia taitojani tutkijana, osaanko, saanko koskaan työtäni valmiiksi. Tutkijana olemisen ikäihmisten parissa on ollut myös hyvin

palkitsevaa. Heistä yksi totesi, ”*että se on kunnia-asia, kun meistä käyt kirjoittamaan.*”
(H2)

Tutkimuksen aikana olen perehtynyt ikäihmisten parissa tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, jota ilmestyy eri tieteiden alalta runsaasti. Koko tutkimusprosessin ajan olen hakenut eri lähteistä myös kansainvälisiä tutkimuksia. Vasta oman työni loppuvaiheessa löytyi mielenkiintoinen laaja kansainvälinen tutkimus, joka käsitteli ikäihmisten soittoharrastusta. (Koga & Tims 1999–2004.) Tämä tutkimus oli metodiltaan hyvin samantyyppinen, mutta se oli paljon laajempi ja kattavampi. Olen yrittänyt saada yhteyttä tutkimusryhmän jäseniin, mutta en ole siinä onnistunut. Suomessa vastaavaa tutkimusta ei ole löytynyt, mutta erilaisten harrastusryhmien toiminnasta löytyy jo tutkimustietoa. (Blomqvist & Hovila 2005.)

Tutkimuksen valmistumiseen on vaikuttanut myös salasoittajien opettajan kanssa tehty yhteistyö, häneltä saatu aineisto ja työskentely koko tutkimusprosessin ajan. Opettajan ansiokas työ kerätä muistiinpanoja Salasoittajien tapaamisista ja vaiheista on tukenut eri vaiheissa tutkimustyön etenemistä. Tutkimusprosessin aikana on ilmennyt myös monia kysymyksiä, joihin olisi toivonut vastauksia. Erityisenä puutteena olen kokenut, että minulla ei ole ollut toista ikäihmisten soittoryhmää, jonka toimintakulttuuria ja opetusmenetelmää olisin voinut vertailla Salasoittaja-ryhmään.

Tutkimusmatkani kohokohtia olivat, kun sain olla havainnoijana ryhmässä ja haastattelutilanteet soittajien kotona. Yllättävää oli aito innostus ja kiinnostus soittoharrastusta kohtaan ja myös yhteistyöhalukkuus tutkijan kanssa. Mielenkiintoista oli kuulla varsinkin soittoharrastuksen erilaisia vaiheita ja onnistumisen kokemuksia. Päiväkirjaani olen kirjoittanut salasoittajien haastattelujen jälkeen: Miksi meidän hoitoyksiköissä musiikilla on niin vähän tilaa. Mitkä mahdollisuudet olisivatkaan tuoda ikäihmisten arkeen iloa ja virkistystä. Kuka estää käyttämästä musiikkia työvälineenä? (Päiväkirja 15.4 2004.) Musiikkia voidaan käyttää hyvin monipuolisesti. Sen avulla pyritään edistämään terveyttä ja hyvinvointia ja se sopii ikäihmisten hoitoon.

Sisällön analyysin haasteellisuus on, että tutkija onnistuu pelkistämään aineistoaan ja muodostamaan kategoriat, jotka kuvaavat luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. Sisällön analyysin ongelmana on pidetty sitä, että tutkija ei pysty tarkastelemaan analyysiprosessia objektiivisesti, vaan tulos perustuu omaan subjektiiviseen käsitykseen. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 10.) Tämä ongelma ei ole kuitenkaan niin suuri, koska dokumentit ovat olleet keskeisenä tutkimuskohteena. Tuloksen luotettavuutta voidaan myös arvioida tarkastelemalla, miten vuoropuhelu näkyy tulosten ja aineiston välillä. (Hickey & Kipping 1996, 81- 91.) Sisällön analyysiä on pidetty vaativana menetelmänä, koska usein analyysivaihe jää puutteelliseksi. Tämän vaikeuden olen kokenut myös tässä tutkimuksessa. Ongelmana on, miten tyhjentävästi aineistoa on käsitelty ja miten kategoriat on muodostettu. Minä en ole välttynyt tulkinnalta, joka on hyvin inhimillistä, kun tutkitaan ilmiöitä ja dokumentteja, jossa keskeisenä ovat kommunikaatioprosessit. (Syrjäläinen 1991, 32–49; Pietilä 1973.)

7 PÄÄTÄNTÖ

Tulevaisuudessa ikäihmisten määrä kasvaa, vapaa-aika lisääntyy ja uusia toiminnallisia harrastusmuotoja tarvitaan. Musiikki voi antaa ikäihmisille elinvoimaa ja energiaa. Tulevaisuudessa toivon ikääntyvien soittoharrastuksen mahdollisuuksien lisääntyvän. Kiinnostusta soittoharrastukseen olisi, jos vain löytyisi ikäihmisten opettamiseen erikoistuneita soitonopettajia.

Suomessa on 65-vuotiaita tällä hetkellä yli 800 000 ja määrä nousee ennusteiden mukaan vuoteen 2030 lähes 1,3 miljoonaan. Vanhimpien ikäryhmien osuus kasvaa kaikkein nopeimmin (Tilastokeskus). Väestön keski-ään kohoaminen luo monenlaisia haasteita ikääntyvien arkipäivän kehittämiseksi. Miten hyvin päätöksentekijät ja hallintoviranomaiset pystyvät todellisuudessa ymmärtämään ja kehittämään ikääntyvien todellisia tarpeita, kun eivät ole itse vielä palvelujen käyttäjinä. Tommi Sulander (2005) muistuttaa tuoreessa väitöskirjassaan siitä, että ikääntyvien määrän kasvaessa sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö kasvaa tuntuvasti. Siksi olisi tärkeää tutkia ”aktiivista ikääntymistä” edistäviä tekijöitä.

Emeritusarkkipiispa John Vikström (2004, 16,17) pohtii ikääntyvän ihmisen arvoa yhteiskunnassamme seuraavasti: ”Ikääntyvän väestönsä ja hyvinvointiyhteiskunnan välillä vallitsee syvä kohtalonyhteys. Tämän väestönsä kannalta riippuu paljon siitä, minkälainen se uusi hyvinvointiyhteiskunta tulee olemaan, jolle näinä vuosina etsitään sisältöä ja muotoa. Yksi asia, jonka melkoisella varmuudella voi sanoa, on se, että siinä tulee yksilön ja yhteisön välinen suhde olemaan toinen kuin tähän asti on totuttu. Onhan ikääntyvällä jotain annettavana. Ikääntyvän ei tarvitse olla vain vastaanottaja. Hänen omanarvontunteensa ja itsekunnioituksensa kannalta on tärkeää, ettei hän ole vain objekti vaan myös subjekti, kun hänen tulevaisuudestaan on kysymys.”

Ikäihmiset eivät ole yhtenäinen joukko, vaan kyvyiltään ja tarpeiltaan yksilöitä kuten nuoremmatkin. Siksi heidän elämänlaatunsa kannalta olisi tärkeää myös kohdata heidät yksilöinä. Massaratkaisujen sijasta tulisi pyrkiä tukemaan omatoimisuutta ja henkilökohtaisia tavoitteita jokaisen tarpeiden mukaan (Seetula 1999, 15–19). Kysymykseksi nousee, miten ikääntyminen vaikuttaa rakenteellisiin ja myös kulttuurisiin muutoksiin. Tässä valossa tutkimustehtävää riittää ja sitä olisi laajennettava edelleen. Tutkimustarve kohdistuu myös niin sanottuun kolmanteen ikään ja sen merkitykseen uutena elämäkulun mahdollisuutena. Tarvitaan perustietoa tuottavaa ja käytännölle merkityksellistä tutkimusta, jolla voidaan vaikuttaa ikäihmisten arkielämään.

Ikäihmisten musiikkiharrastus on edelleen mielenkiintoinen tutkimuskohde ja kehittämisen haaste. Soittoharrastusmahdollisuudet paranevat jo siitäkin syystä, että senioreilla on käytettävissä taloudellisia resursseja harrastuksiin, esimerkiksi soittovälineen hankintaan. Myös musiikinopettajien koulutuksessa ikääntyvien opetusmenetelmien kehittäminen voisi avata uusia työtapoja ja lisätä työmahdollisuuksia. Tutkimuksen avulla kartoitettaisiin myös seniori-ikäisten toiveita ja tarpeita harrastuksen laajentamiseen. Musiikkialan koulutuksissa olisi toivottavaa, että lisättäisiin musiikkialan koulutusohjelmiin ikäihmisen oppimiseen ja elämäntulkun liittyviä psykologisia ja kasvatustieteellisiä opintoja ja kehitettäisiin soveltuvia musiikkipedagogisia taitoja ja valmiuksia seniorien opettamiseen.

Seniorien harrastukset, elinikäinen oppiminen ja hyvinvointiin liittyvät aiheet ovat viime vuosina nousseet tutkimuskohteiksi. Ikäihmisten lisääntyvä määrä ja gerontologian erityiskysymykset ovat eräs tekijä tähän kiinnostukseen. Erityisesti luovuus ikääntyvien voimavarana on aihe, jossa olisi vielä paljon tutkittavaa. Tämä salasoittajien parissa tehty tutkimus vahvisti näkökulmia elinikäiseen oppimiseen ja ikäihmisten kykyyn oppia uusia asioita. Tutkimustuloksissa korostuu soittajien motivaatio, innostus ja avoin vuorovaikutus. Erittäin tärkeää merkitys on opettajalla, hänen asenteellaan kannustaa, ohjata yksilöllisesti, rauhallisesti ja luoda hyväksyvä ilmapiiri. Opetuksessa on huomioitu soittajien ikä. Opetusmenetelmät olivat yksilöllisiä ja opetus aloitettiin helpoista ja tutuista aiheista. (Vrt. Rauste-von Wright ym. 2003.)

Musiikin harrastus on eräs mahdollisuus lisätä ikääntyville elämänlaatua ja sisältöä. Musiikin harrastaminen ei rajoitu ainoastaan pianonsoittoon, vaan musiikki voi olla monella tavalla rikastuttamassa elämää, esimerkiksi laulamisen, musiikin kuuntelu, musiikki-terapia, soittaminen eri instrumentein, tanssiminen jne. (Vrt. Erkkilä 2003, 291, Jukkola 2003, 173–178.)

Viime vuosina julkaistuissa ikäihmisiä koskevista tutkimuksista ja toimintaohjelmissa suositellaan musiikin käyttöä laaja-alaisesti menetelmällisenä työvälineenä ikäihmisten elämänlaadun virkistäjänä ja tukijana. Usein suositukset korostavat kuuntelua tai yhdessä laulamista. (Koga 2005; Jukkola 2003.) Ikäihmiset tulevaisuudessa osallistuvat ja vaikuttavat oman elämänsä ja lähiyhteisönsä toimintaan. Tästä antaa suuntaa myös Sit-rassa tehty tutkimus, joka kuvaa Ikääntyvän Suomen näköaloja seuraavasti: 2030-luvun seniorit ja vanhuksat ylläpitävät yhä suuremmissa määrin samoja harrastuksia ja samaa elämäntyyliä kuin nuorempina. Jotkut harrastukset yhdistävät eri sukupolvia, kun taas toiset synnyttävät erilaisia seniorikerhoja. Luonto, musiikki ja monet muut harrastukset kukoistavat. Yleinen aktiivisuus ja oman elämän hallinta on vallitsevaa. (Sonkin & Petäkoski-Hultin & Rönkä & Södergård 2000, 33.) Ikäihmisten musiikkiharrastus musiikkialan kirjallisuudessa on vielä jäänyt lähes huomiotta. Oletan, että tulevaisuudessa ikääntyvien aktiviteetti ja koulutuksen lisääntyminen koko elämänkaaren aikana tuovat positiiviset mahdollisuudet soittoharrastuksen lisäämiseen.

Salasoittajien oppimistuloksista voi todeta, että kaikki ryhmässä mukana olevat ovat oppineet soittamaan pianoa. Jokainen osallistuu vointinsa mukaan soittajaisiin ja esittää soittokappaleen. He jatkavat harrastustaan oman aikataulunsa ja ohjelmansa mukaisesti. Ryhmässä kukin voi olla ainutlaatuisena yksilönä. Erityisen tärkeää oli havaita, että soiton opettaja, joka itsekin on ikä-ihminen voi antaa paljon vapaa-ajastaan ja osaamisestaan käyttöön toisten oppimisen hyväksi. Tutkimuksen kohteena olleessa ryhmässä opettajan rooli ja merkitys on ollut ratkaiseva.

Tutkijan näkökulmasta tutkimusaihe on ollut kiehtova ja kiinnostava. Olen aikaisemmin tutustunut musiikkiterapiaan ja luovan taideterapian menetelmiin, joita olen käyttänyt kliinisessä hoitotyössä ja opetustyössä. Tämä tutkimus avasi kokonaan uuden näkökul-

man ikäihmisten omatoimisuuden ja vahvuuksien tukemiseen. Salasoittaja toteaa kirjoittaessaan muistojaan,

”että eläkeikäisen oppiminen on kuitenkin hitaampaa ja vaatii kyllä oppilaaltakin innostusta ja ahkeruutta. Hauskoja ja mielenkiintoisia nämä vuodet ovat olleet, kun vertaa alkuvuosiin, huomaa kuitenkin melkoisesti oppineensa.” (Salasoittajien opettajan arkisto 2004).

Tämä tutkimusprosessi on opettanut minulle henkilökohtaisesti hyvin paljon. Tutkimusta tehdessäni olen saanut tarkastella ikäihmisten soittoharrastusta erityisesti musiikkikasvatuksen, mutta myös poikkitieteellisestä näkökulmasta. Ikäihmisten elämään musiikki voi antaa sisältöä ja tuoda aivan uusia mahdollisuuksia sekä kohentaa elämänlaatua. Minulle salasoittajana pianonsoittoharrastus on avannut virkistävän tien musiikkiin. On hyvä yhtyä erään salasoittajan ajatukseen *”On se ny ihan ihmeellist.”*

LÄHTEET

- Agar, M. H. (1980). *The professional stranger: an informal introduction to ethnography*. San Diego: Academic Press
- Ahonen, H. (1993). *Musiikki, sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet*. Loimaa: Loimaan kirjapaino.
- Ahonen, H. (1994). *Löytöretki itseän. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ahonen, K (2004) *Johdatus musiikin oppimiseen*. Oy Finn Lectura Ab
- Ahonen-Eerikäinen, H. (toim.) (1994). *Taide psykososiaalisen työn välineenä*. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Selosteita ja opetusmateriaalia; 2. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Alanen, A. (1985). *Johdatus aikuiskasvatukseen*. Radion aikuiskasvatussarjan ensimmäisen osan oppikirja. Helsinki: Yleisradio.
- Alasuutari, P. (1994). *Laadullinen tutkimus*. (2. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino.
- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2000) *Reflexive methodology : new vistas for qualitative research*. London : Sage , 45.
- Amabile, T.M. (1989) *Growing up creative. Nurturing the lifetime of creativity*. Buffalo, Ny: the Creative Education Foundation.
- Amabile, T.M. (1998) *How to kill creativity*. Harvard Business Review, september-October, 77-87.
- Anderson, J. M. (1991). The phenomenological perspective. Teoksessa J. M. Morse (toim.) *Qualitative nursing research: A contemporary dialogue*. (Uudistettu painos). Newbury: Sage, 25-38.
- Anshel, A. & Kipper, D. A. (1988). The influence of group singing on trust and cooperation. *Journal of Music Therapy*, 25(3), 145-155.

- Antikainen, A. (1997). Elinikäisen oppimisen käytännöt ja elämänpolut. *Aikuiskasvatus* 3, 164–172.
- Anttila, P. (2000). *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta: taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet*. (3. Painos). Hamina: Akatiimi.
- Atkinson, P. & Hammersley, M. (1994). Ethnography and participant observation. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 248-261.
- Blomberg, J., Giacomi, J., Mosher, A., & Swenton-Wall, P. (1991). Ethnographic field methods and their relation to design. Teoksessa D. Schuler & A. Namioka (toim.) *Participatory design: Perspectives on systems design*. Hillsdale, MI: Lawrence Erlbaum Associates, 123-155.
- Blomqvist, L. & Hovila, E. (2005). *Ryhmätöiminnan ja koulutuksen arviointi: Yhdessä elämyksiä arkeen -projekti*. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Blomqvist, L. (2005). ”Yhdessä elämyksiä arkeen”: kartoitusraportti. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interaction: perspective and method*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Boyd, C. O. (1993). Combining qualitative and quantitative approaches. Teoksessa P. L. Munhall & C. O. Boyd. (toim.) *Nursing research: A qualitative perspective*. (2. painos). New York: National League for Nursing Press, 454-475.
- Burke, J., Kirk, A. (2001). *Ethnographic methods*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://www.otal.umd.edu/hci-rm/ethno.html>
- Byman, R. (2002). Voiko motivaatiota opettaa? Teoksessa: P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.) *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 25-41.
- Charon, J. 1998, *Symbolic Interactionism: an Introduction, an Interpretation, an Integration*, New Jersey: Prentice-Hall 27-28
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretative interactionism*. Newbury Park, CA: Sage.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1994). Introduction: Entering the field of qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1-18.
- Denzin, N. K. (1997) *Interpretive ethnography. Ethnographic practices for the 21:st century*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Dray, S., Siegel, D., Feldman, E. & Potenza, M. (2002). "Why do version 1.0 and not release it?" Conducting field trials of the tablet PC. *Interactions*, 9(2), 11-16.
- Dunderfelt, T. (1998). *Elämänkaaripsykologia*. Porvoo: WSOY.
- Eerola, T. (2003). Musiikintutkimusta edistäviä järjestöjä. Teoksessa T. Eerola, J. Louhivuori & P. Moisala *Johdatus musiikintutkimukseen*. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Eisemann, M. (1984). Leisure activities of depressive patients. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 69(1), 45–51. Elinikäisen oppimisen komitean mietintö (1997). *Oppimisen ilo. Kansallinen elinikäisen oppimisen strategia*. Komiteamietintö 14. Helsinki: Opetusministeriö.
- Elliott, D. J. (1996) Music. education in Finland: A new Philosophical. View. *Musiikkikasvatus* 1 (1), 6-20.
- Eräsaari, L. (1994). Millainen tekotuote etnografia on? *Janus*, 4, 362–372.
- Eräsaari, L. (1995). *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Erikson, E. (1982). *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Erkkilä, J. & Heinonen, Y. (toim.) (1995). *Avaa mielesi musiikille. Kohti tutkimuspohjaista musiikkiterapiaa*. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A: Tutkielmia ja raportteja 13. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Erkkilä, J. & Lehtonen, K. (toim.) (1999). *Musiikkiterapian monet kasvot*. Jyväskylä: Suomen musiikkiterapiayhdistys ry.
- Erkkilä, J. (1995). Musiikkipohjaiset tunteet ja musiikkiterapia. Teoksessa: J. Erkkilä & Y. Heinonen (toim.) *Avaa mielesi musiikille. Kohti tutkimuspohjaista musiikkiterapiaa*. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A: Tutkielmia ja raportteja 13. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 75-13.
- Erkkilä, J. (1997) *Musiikin merkitystasot, musiikkiterapian teorian ja kliinisen käytännön näkökulmista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus
- Faure, E. et al. (1972). *Learning to be. The world of education today and tomorrow*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000018/001801e.pdf>
- Forsberg, H. (1998). *Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista*. Saarijärvi: Gummerus.

- Fredrikson, M. (1999) *Virkaanastujaisesityelmä*. 20.5.1999 Oulun yliopisto, Musiikkikasvatuksen laitos. <http://musiedu.oulu.fi>
- Germain, C. P. (1993). Ethnography: The method. Teoksessa P. Munhall & C. Boyd (toim.) *Nursing research. A qualitative perspective*. New York: National league for Nursing Press, 237-267.
- Gilmore, D. (2002). Understanding and overcoming resistance to ethnographic design research. *Interactions*, 9(3), 29-35.
- Glaser, B. (1978). *Theoretical sensitivity. Advances in the Methodology of Grounded Theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B. & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine.
- Goetz, J. P. & LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando, FL: Academic Press.
- Greets, C. (1988). *Works and lives*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Grönfors, M. (1982). *Kvalitatiiviset kenttätöiden menetelmät*. Juva:WSOY.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage 105-117.
- Guba, E. G. (1990). *The paradigm dialog*. Newbury Park, CA: Sage.
- Gubrium, J. & Holstein, J. A. (1994). Uusi etnografia ja elämän sosiaalinen rakentuminen. *Janus*, 4, 352–361.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1995). *Ethnography: principles in practice*. (2. painos). London: Routledge.
- Hammersley, M. (1992). *What's wrong with ethnography? Methodological explorations*. London: Routledge.
- Harper, D. (1994). On the authority of the image: Visual methods at the crossroads. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 403–412.
- Heidegger, M. (2000) Oleminen ja aika. (Sein und Zeit. 1927.) Suomentaja Reijo Kupiainen. Tampere. Vastapaino.

- Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.) (2003). *Gerontologia*. Tampere: Duodecim.
- Heikkinen, E., Heikkinen, R-L, Kauppinen, M., Laukkanen, P., Ruoppila, I. & Suutama, T. (toim.) (1990). *Iäkkäiden henkilöiden toimintakyky*. Ikivihreät -projektin osaraportti I. Sosiaali- ja terveysministeriön suunnitteluosaston julkaisuja 1. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Heikkinen, E. (2002). Sairauksista toimintakykyyn. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 13-33.
- Heikkinen, E. (2002). Esipuhe. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 7.
- Heikkinen, E. & Kuusinen, J & Ruoppila, I. (toim.) (1995). *Preparation for aging*. New York: Plenum Press.
- Hervonen, A. & Pohjolainen, P. (1991). *Gerontologian ja geriatrian perusteet*. (2. muuttamaton painos) Tampere: Lääketieteellinen oppimateriaalikustantamo Oy.
- Hervonen, A. (1999). Muisti, oppimiskyky ja vanheneminen. Teoksessa A. Kajanto & J. Tuomisto (toim.) *Elinikäinen oppiminen*. Vapaan sivistystyön 35. vuosikirja. Jyväskylä: Gummerus, 193-217.
- Hervonen, A., Pohjolainen, P. & Kuure, K. E. (1998). *Vanhene viisaasti*. Porvoo: WSOY.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. (1995). *Teemahaastattelu*. (5.painos). Helsinki: Gaudeamus
- Hickey, G. & Kipping, E. (1996). A multi-stage approach to the coding of data from openended questions. *Nurse Researcher*, 4, 81-91.
- Hohenthal-Antin, L. (2001). *Luvan ottaminen -ikäihmiset teatterintekijöinä*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 191. Väitöskirja.
- Hohenthal-Antin, L. (2006). *Kutkuttavaa taidetta - Taidetoiminta seniori- ja vanhuustyössä*. Juva: PS-kustannus.
- Holopainen, R.O. (1995). *Musiikin henkiset ja parantavat ominaisuudet*. Helsinki: Aquarian.
- Honkasalo, M-L. (1994). Etnografia ja tutkiva subjekti - kertomuksia tiedonkeruumatkalta ja kenttätyöstä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 1, 15-23.

- Hughes, C. C. (1992). "Ethnography": What's in a Word-Process? Product? Promise? *Qualitative Health Research*, 2, 439-450.
- Hughes, J., King, V., Rodden, T & Andersen, H. (1994). Moving out of the control room: ethnography in system design, *Proceedings, CSCW'94*, 429-439.
- Hurme, H., Engström, K. & Mäntyranta, M. (toim.) (2002). *Kitaravirsiä*. Helsinki: LK-Kirjat.
- Husserl, E. (1995). *Fenomenologian idea. Viisi luentoa*. Helsinki: Loki-kirjat Oy.
- Hyypä MT & Mäki J.(2000). *Edistääkö sosiaalinen pääoma terveyttä? Pohjanmaan rannikon suomen- ja ruotsinkielisen väestön kansalaisaktiivisuuden ja terveyden vertailu*. *Suom Lääkäri*; 55: 821-826.
- Ijäs, K. (2006). *Ikääntyvän ihmissuhteet*. Helsinki: Kirjapaja.
- Immarinen, J. (1999). *Ikääntyvä työntekijä Suomessa ja Euroopan unionissa - tilannekatsaus sekä työkyvyn, työllistävyyden ja työllisyyden parantaminen*. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Immarinen, J. (2000). Väestön ikärakenteen kehitys, työelämän tarpeet ja yhteiskuntapolitiikan haasteet. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Oppiminen ja ikääntyminen*. Aikuis-kasvatuksen 41. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 182-198.
- Johansson, S. E., Konlaan, B. B. & Bygren, L. O. (2001). Sustaining habits of attending cultural events and maintenance of health: a longitudinal study. *Health promotion international*, 16, 229-234.
- Järvinen, P. & Järvinen, A. (2000). *Tutkimustyön Metodeista*. Tampere: Opinpajan Kirja.
- Jukkola, R. (2003). Musiikin käyttö. Teoksessa M. Marin & S. Hakonen (toim.) *Seniори- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 173-178.
- Jules-Rosette, B. (1978) The veil of objectivity: prophecy, divination and social inquiry. *American Anthropologist*, 80, 549-570.
- Junker, B. (1960). *Field work*. Chicago: University of Chicago Press
- Jyrkämä, J. (1990). Vanhuus, vanheneminen ja yhteiskunta. Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä (toim.) *Vanheneminen ja elämäntulkku sosiaaligerontologian perusteita*. Espoo: Weilin + Göös, 81-93.
- Kalliala, M. & Tahkokallio, L. (2001). Yhteinen leikki. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula & I. Ruokonen *Taiteen ja leikin lumous: 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus*. Helsinki: Finn lectura, 33.

- Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.) (2002). *Luovuutta, motivaatioita, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. Helsinki: Gummerus.
- Karttunen, S. (1992). *Musiikki kulttuurisessa tietoisuudessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kauppila, R. A. (2003). *Opi ja Opeta tehokkaasti: psyykinen valmennus oppimisen tukena*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kautto, M. (2005). *Väestörakenteen muutos luo haasteita ja mahdollisuuksia*. *Promo*, 1, 4-7.
- Kelly, J. R. (1982). Freedom and leisure learning. Teoksessa J. R. Kelly (toim.) *Leisure*. Englewood-Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 157-179.
- Keränen, E. (2001). Luovuus ja toiminnallisuus sosiaalialan työssä. Teoksessa E. Keränen, P. Nissinen, T. Saarnio & M. Salminen *Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet*. Helsinki: Tammi, 105-129.
- Koga, M. & Tims, F. (2001). The music making and wellness project. *American Music Teacher*, October/November, 18.
- Kokkonen, J. (1973). Ihminen ja musiikki. Teoksessa P. Lehikoinen, *Parantava Musiikki*. Helsinki: Fazer, 15.
- Konlaan, B. B., Bygren, L. O. & Johansson, S. E. (2000). Visiting the cinema, concerts, museums or art exhibitions as determinant of survival: a Swedish fourteen-year cohort follow-up. *Scandinavian Journal of Public Health*, 28, 174-178.
- Konlaan, B. B., Theobald, H. & Bygren, L. O. (2002). Leisure time activity as a determinant of survival: a 26-year follow-up of a Swedish cohort. *Public health*, 116, 227-230.
- Korkeakoski, E. (2004). Opettaja oman työnsä arvioijana. Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä. (toim.) *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*. Jyväskylä: PS-kustannus, 159-179.
- Koskinen, K. (1995). Musiikkiharrastus ikääntyneiden psyykkis-sosiaalisen hyvinvoinnin edistäjänä. Teoksessa J. Erkkilä & Y. Heinonen (toim.) *Avaa mielesi musiikille. Kohti tutkimuspohjaista musiikkiterapiaa*. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A: Tutkielmia ja raportteja 13. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 161-172.
- Koskinen, K. (1994). *Liikunnan ja musiikin harrastuksen yhteydet 75-vuotiaiden psyykkis-sosiaaliseen hyvinvointiin sekä harrastuksen merkitys*. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu.

- Kosonen, E. (2001) *Mitä mieltä on pianonsoitossa?* Jyväskylän Yliopisto. Väitöskirja. Lievestuore: Er-Paino Ky.
- Kuhn, T. S. (1994). *Tieteellisten vallankumousten rakenne* (K. Pietiläinen. Suom.). Helsinki: Art House.
- Kuusinen, J. & Palomäki, S. (2002). Kasvatusgerontologian teoriaa ja käytäntöä. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 153–171.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1999). Sisällön analyysi. *Hoitotiede*, 11(1-99), 4-12.
- Laes, T. (2001) *Psykologi opettajana- psykologin näkökulmaa oppimiseen ja opettamiseen*. Teoksessa Anttila, M & Laes, T & Suomela J. Opettaja oppimassa. Tutkimustietoa opettajuudesta, oppimisesta ja opetuksesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu B: 69 Turun yliopisto, 256.
- Lahn, L. C. (2000). Ikääntyvät oppijat oppivassa yhteiskunnassa. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Oppiminen ja ikääntyminen*. Aikuiskasvatuksen 41. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 41–55.
- Laitinen, S. & Pataila, H. (2001). Kuvionuottimenetelmä aivohalvauspotilaiden kuntoutumisessa. *Musiikkiterapia*, 2
- Lampinen, P. (2004). *Fyysinen aktiivisuus, harrastustoiminta ja liikkumiskyky iäkkäiden ihmisten psyykkisen hyvinvoinnin ennustajina. 65–84-vuotiaiden jyvaskyläisten 8-vuotisseuruututkimus*. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 99. Väitöskirja.
- Larsson, S. (1997). Livslångt och livsvitt lärande. Teoksessa Å. Mäkitalo & L-E. Olsson (toim.) *Vuxenpedagogik i teori och praktik*. SOU (Statens offentliga utredningar) 1997:158, 41-53.
- Lawton, M. P. (1994). Aging and activity: A theoretical perspective. Teoksessa D. M. Compton & S. E. Iso-Ahola (toim.) *Leisure and Mental Health*, 1, 61-74. Park City, UT: Family Development Resources.
- Lehikoinen, P. (1973). *Parantava musiikki: johdatus musiikkiterapian peruskysymyksiin*. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Lehikoinen, P. (1988). Ääniaaltojen rentouttava vaikutus. *Musiikkiterapia*, 1-2, 21–25.
- Lehikoinen, P. (1991). *Fysioakustinen menetelmä*. Suomen Fysioakustiikka Oy.
- Lehtonen, K. (1983). Musiikkinautinto musiikkiharrastuksen virittäjänä. *Psykologia*, 28, 413–417.

- Lehtonen, K. (1995). Mietteitä musiikkiterapian tutkimuksesta. Teoksessa: J. Erkkilä & Y. Heinonen (toim.) *Avaa mielesi musiikille. Kohti tutkimuspohjaista musiikkiterapiaa*. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A: Tutkielmia ja raportteja 13. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–16.
- Lehtonen, K. (toim.) (1989). *Musiikki terveyden edistäjänä*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Lehtonen, K. (1986). *Musiikki psyykkisen työskentelyn edistäjänä. Psykoanalyttinen tutkimus musiikkiterapian kasvatuksellisista mahdollisuuksista*. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja sarja C, osa 56. Väitöskirja.
- Lehtonen, K. (1996). *Musiikki, kieli ja kommunikaatio. Mietteitä musiikista ja musiikkiterapiasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Leijala, M. (1997). Taidetoiminta vanhusten hoitolaitoksissa. Kulttuurin ja taiteen merkitys hoidossa. *Gerontologia, 11*, 180-191.
- Leininger, M. (1992). Current issues, problems, and trends to advance qualitative paradigmatic research methods for the future. *Qualitative Health Research, 2(4)*, 392–415.
- Leino-Kilpi, H. (1997). Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus - yhdessä vai erikseen. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Helsinki: WSOY, 225–230.
- Leino-Kilpi, H. (1990). Grounded-teoria -menetelmän käytöstä hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede, 2*, 199–204.
- Leinonen, M. (2003). Elämänlaajuinen oppiminen ja eurooppalaisen kasvatuksen perinne. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus*. Aikuiskasvatuksen vuosikirja 44. Helsinki: Kansanvalistusseura, 17–44.
- Liikkanen M & Pääkkönen H, (1993). *Arjen kulttuuria: vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991: Vapaa-aika numeroina 4: Liikunta, ulkoilu, järjestö- ja muu osallistuminen, loma, hovit*. Tilastokeskus. Helsinki.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.
- Lipson, J. G. (1994). Ethical issues in ethnography. Teoksessa J. M. Morse (toim.) *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage, 331–351.

- Louhivuori, J. (1996). Esipuhe. Teoksessa J. Louhivuori & A. Sormunen (toim.) *Musiikkikasvatuksen tutkimus*. Vuosikirja 1995. Jyväskylän yliopiston musiikkiteiden laitoksen julkaisusarja A: tutkielmia ja raportteja 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 6-7.
- Louhivuori, J. (2003). Musiikkikasvatuksen tutkimus. Teoksessa T. Eerola, J. Louhivuori & P. Moisala (toim.) *Johdatus musiikintutkimukseen*. Jyväskylä: Suomen musiikkiteollinen seura, 251–257.
- Lupsakko, T. (2002). Toiminnallinen kuulo- ja näköhaitta perushoidon haasteena. Teoksessa P. Voutilainen (et al.) (toim.) *Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu: opas laatuun*. Oppaita 49. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 154.
- Lyman, S. M. & Scott, M. B. (1970). *A sociology of the absurd*. New York: Appleton-Century-Grofts.
- Madsen, K:B. (1974) *Modern theories of motivation*. A comparative metascientific study, Copenhagen: Munksgaard.
- Manninen, J., Mannisenmäki, E., Luukannel, S. & Riihilä, S. (2003). *Elinikäisen oppimisen tuska ja kurjuus?: aikuisten koulutusta ja oppimista koskevat mielikuvat*. Raportteja ja selvityksiä 42. Helsinki: Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.
- Marcus, G. E. & Fischer, M. M. J. (1986). *Anthropology as cultural critique: an experimental moment in the human sciences*. Chicago: University of Chicago.
- Marin, M. (2002). Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: Lähestymistapoja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 89–115.
- Marjovuori, A., Pitkälä, K. & Routasalo, P. (toim.) (2005). *Senioripysäkin ryhmäterapia psykososiaalisena kuntoutuksena*. Ikääntyneiden yksinäisyys. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke, tutkimusraportti 8. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Martikainen, M., & Haverinen, L. (2004). Grounded theory -menetelmä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.) *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Martin, M. (1993). *Naiskuoroharrastuksen merkitys laulajalle. Selvitys naiskuorolaisille tehdystä kyselystä*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Matsuo, M., Nagasawa, J., Yoshino, A., Hiramatsu, K. & Kurashiki, K. (2003). Effects of activity participation of the elderly on quality of life. *Yonago Acta Medica*, 46(1), 17-24.

- McClard, A. & Somers, P. (2000). *Unleashed: Web tablet integration into the home*. Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems. New York, NY: ACM Press.
- McCullough, E. C. (1981). *Music, the arts and ideas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Metsämuuronen, J. (1995) *Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen*. Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa. Tutkimuksia 146, 44–46, 265–267.
- Metsämuuronen, J. (2000). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Methelp
- Meyer, L.B. ((1956) *Emotion and Meaning in Music*. Chicago:University of Chigago Press..
- Mills, C. W. (1982). *Sosiologinen mielikuvitus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Morley, D. (1997). Theoretical orthodoxies: Textualism, constructivism and the new ethnography in cultural studies. Teoksessa M. Ferguson & P. Golding (toim.) *Cultural studies in question*. Thousand Oaks, CA: Sage, 121–137.
- Mäkinen, B., Routasalo, P. & Pitkälä, K. (2005). Luopuminen ja siihen sopeutuminen ikääntyessä. Miten tämä tulee esille ryhmäkeskusteluissa? Teoksessa A. Marjo-vuo, K. Pitkälä & P. Routasalo (toim.) (2005). *Senioripysäkin ryhmäterapia psykososiaalisena kuntoutuksena*. Ikääntyneiden yksinäisyys. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke, tutkimusraportti 8. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto, 87–105.
- Määttänen, P. (2005). Merkitykset musiikissa. Teoksessa J. Torvinen, A. Padilla (toim.) *Musiikin filosofia ja estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 233–246.
- Charon, J.,1998, *Symbolic Interactionism: an Introduction, an Interpretation, an Integration*, New Jersey: Prentice-Hall
- Niiniluoto, I. (1980). *Johdatus tieteen filosofiaan. Käsitteen ja teorian muodostus*. Keuruu: Otava.
- Niinistö, K. (1983). *Inhimillistä toimintaa tarkasteleviin tieteisiin ja erityisesti kasvatustieteelliseen tutkimukseen soveltuvat tulkinnallisen paradigman mukaiset tutkimusmallit ja -menetelmät*. Julkaisusarja A:85, Turku: Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos.
- Nikkonen, M. (1998). Etnografinen malli. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Juva: WSOY, 136–139.

- Nisula, T. (toim.) (1994). *Näköaloja kulttuureihin – antropologian historiaa ja nykysuuntauksia*. Suomen antropologisen seuran julkaisuja. Tampere: Gaudeamus.
- Odell, H. (1988). A music therapy approach in mental health. *Psychology of Music*, 16, 52-61.
- Ollikainen, L. (2004). Nykyisen vanhuksen ääni. Teoksessa H. Kankare & H. Lintula *Vanhuksen äänen kuuleminen*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 190.
- Pajamo, R. (toim.) (1979). *Ihminen musiikin valtakentässä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palomäki, S.-L. (2004). *Suhde vanhenemiseen*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Peirce, C (1958) *Values in a universe of change : selected writings of the Charles S. Peirce (1839-1914) / edited, with an introduction and notes by Philip P. Wiener* Garden City (N.Y.) : Doubleday Anchor Books
- Peplau, H. E. (1991). *Interpersonal relations in nursing. A conceptual frame of reference for psychodynamic nursing*. New York: Publishing Company.
- Pietilä, V. (1976). *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pikkarainen, A. & Heikkinen, R.-L. (1999). Iäkkäiden jyvaskyläläisten harrastustoimintojen muutokset kahdeksan vuoden seuraututkimuksessa. Teoksessa T. Suutama, I. Ruoppila & P. Laukkanen (toim.) *Iäkkäiden henkilöiden toimintakyvyn muutokset. Havainnot ja Ikivihreät-projektin 8-vuotisesta seuraututkimuksesta*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 42. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 199–216.
- Pitkänen, A. (1995). Opiskelijat ikäihmisten yliopistossa. *Gerontologia*, 4, 288–293.
- Pitkänen, M. (2000). Eläkeläisten osallistuminen opintotoimintaan Teoksessa P. Sallila (toim.) *Oppiminen ja ikääntyminen*. Aikuiskasvatuksen 41. vuosikirja. Helsinki: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 182–198.
- Pitkänen, M. & Ruth, J.-E. (1993). Harrastus- ja opiskelutoimintaan osallistumisen esteet eläkeiässä. *Gerontologia*, 1, 19–30.
- Pitkänen, M. & Ruth, J.-E. (1992) Harrastus- ja opiskelutoiminnan tavoitteet eläkeiässä. *Gerontologia*, 6, 164–175.
- Pitkälä, K. & Routasalo, P. (toim.) (2004). *Taide- ja virikeryhmät psykososiaalisena kuntoutuksena*. Ikääntyneiden yksinäisyys. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke, tutkimusraportti 5. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

- Pollock, G. (1990). Mourning and memorialization through music. Teoksessa S. Feder, R. L. Karmel & G. H. Pollock (toim.) *Psychoanalytic explorations in music*. Madison, CT: Second Series, 195–208.
- Pyörälä, E. (1994). Kvalitatiivisen terveystutkimuksen metodologisia perusteita. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauskirja*, 31, 4–14.
- Pulkkinen, L. (1982). Self-control and continuity from childhood to late adolescence. Teoksessa B. P. Baltes & O. G. Brim, Jr. (toim.) *Life-span development & behavior 4*. Orlando, FL: Academic Press, 63–105.
- Pulkkinen, L. (1998). Levels of longitudinal data differing in complexity and the study of continuity in personality characteristics. Teoksessa R. B. Cairns, L. R. Bergman & J. Kagan (toim.) *Methods and models for studying the individual*. Thousand Oaks, CA: Sage, 161–184.
- Raitanen, T., Hänninen, T., Pajunen, H. & Suutama, T. (toim.) (2004). *Geropsykologia*. Porvoo: WSOY.
- Raivola, R. (1999). Suomi (koulutus)politiikan huipulla. *Aikuiskasvatus*, 3, 202–203.
- Rauhala, L. (1986). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauste- von Wright, M-L., von Wright, J. & Soini, T. (2003). *Oppiminen ja koulutus*. Helsinki: WSOY.
- Rautio, M. (toim.) (1955) Michael Aaron pianokoulu I. F-Kustannus OY Helsinki
- Richardson, L. (1990). Narrative and sociology. *Journal of Contemporary Ethnography*, 19, 116–135.
- Riemer, B. (2003). *A philosophy of music education: Advancing the vision*. (3. painos). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Rinne, R. (2003). Elinikäisen oppimisen retoriikka ja koulutuspolitiikka. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus*. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 219–242.
- Rinne, R. (2001). Palkkatyön yhteiskunnasta elinikäisen oppimisen yhteiskuntaan. Teoksessa V. Tissari (toim.) *Elinikäisen oppimisen tulevaisuudenkuvia. Aikuiskoulutuksen asiantuntijoiden keskustelua*. Helsinki: Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, 28–47.
- Rogers, J. (2004). *Aikuisoppiminen*. (Suom. T. Juvala). Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Roos, J.-P. (1987). *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Rosenhahn, D. I. (1973). On being sane in insane places. *Science*, 179, 250-258.
- Rubin, D. C., Rahhal, T. A & Poon, L. W. (1998). Things learned in early adulthood are remembered best. *Memory & Cognition*, 26(1), 3-19.
- Ruoppila, I. (2004). Iäkkäiden henkilöiden harrastukset. Teoksessa T. Raitanen, T. Hänninen, H. Pajunen & T. Suutama (toim.) *Geropsykologia*. Porvoo: WSOY, 478.
- Ruoppila, I. (2004). Opiskeluharrastus toimintakyvyn tukena. Teoksessa T. Raitanen, T. Hänninen, H. Pajunen & T. Suutama (toim.) *Geropsykologia*. Porvoo: WSOY, 490-494.
- Ruoppila, I. (2002). Psykkisen toiminnan tukeminen. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 119-148.
- Ruoppila, I. (2002). Harrastukset psyykkisen toiminnan tukena. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Helsinki: Tammi, 132-137.
- Ruth, J.-E. & Pitkänen, M. (1994). Uudet eläkeläiset ja aikuisopiskelu. Teoksessa A. Uutela & J.-E. Ruth (toim.) *Muuttuva vanhuus*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 151-163.
- Saarikallio, S. (2007) *Music as Mood, Regulation in Adolescence* University of Jyväskylä. Musiikin laitos. Saatavissa: <http://julkaisut.jyu.fi/?id=978-951-39-2731-8>
- Sallila, P. (2000). Ikääntyminen aikuiskoulutuksen haasteena. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Oppiminen ja ikääntyminen*. Aikuiskasvatuksen 41. vuosikirja. Helsinki: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 7-12.
- Sallila, P. (toim.) (2000). *Oppiminen ja ikääntyminen*. Aikuiskasvatuksen 41. vuosikirja. Helsinki: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Salminen, K. (1989). *Musiikkimakujen muotoutuminen: musiikkikulttuuriin osallistuminen ja enkulturaation ongelmat*. Helsinki: Yleisradio.
- Scahaie, K. W. & Wills, S. L. (1996). *Adult development and aging*. New York: Harper Collins.
- Scartelli, J. P. (1984). The effect of EMG biofeedback and sedative music only on frontalis muscle relaxation ability. *Journal of Music Therapy*, 21(2), 67-78.
- Seetula, I. (1999). *Elämäkö eläkkeellä? Ikäihmisten elämänmaku ja elämän kokeminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1999:11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Serafine, M. L. (1988) *Music as Cognition*. Columbia University. Press. New York.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. (1991). *Merkityksen käsite kasvatustieteessä*. *Kasvatus*, 22(5-6), 377–386.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data*. London: Sage.
- Sloboda, J.(1987) *What can the psychology of music tell musicians?* Teoksessa Henson, M.: *Musical Awareness*. Huddensfield Polytechnics,23.35.
- Sloboda, J. (1999). *Music-wrere cocnition and emotion meet*. *The Psychologist* 12 (9), 450–455.
- Sonkin, L., Petäkoski-Hult, T., Rönkä, K. & Södergård, H. (2000). *Seniori 2000. Ikään-tyvä Suomi uudelle vuosituhannelle*. Helsinki: Sitra.
- Spradley, J. P. (1980). *Participant Observation*. New York: Richart & Winston.
- Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1994). Grounded theory methodology. An overview. Teok- sessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 273-285.
- Strauss, A. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stuart-Hamilton, I. (2003). *Vanhenemisen psykologia*. (2. painos). Kuopio: UNIpress.
- Sulander, T. (2005). *Functional ability and health behaviours. Trends and associations among elderly people, 1985-2003*. Helsingin Yliopisto. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi>.
- Suojanen, P. (1999). *Folkloren tutkimuksen metodiikkaa*. Opetusmoniste. Villa Rana 2. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.
- Suomen tilastollinen vuosikirja. (2002). Helsinki: Tilastokeskus
- Suomen tilastollinen vuosikirja. (2004). Hämeenlinna: Tilastokeskus
- Suomen virallinen tilasto (1993). *Kulttuuri ja viestintä 1993:3*. Vapaa-aika numeroina 1. Luova toiminta, kulttuuritilaisuuksissa ja museoissa käyminen. Helsinki: Tilastokes- kus.

- Suutama, T. (2004). Kognitiiviset toiminnot. Teoksessa T. Raitanen, T. Hänninen, H. Pajunen & T. Suutama (toim.) *Geropsykologia*. Porvoo: WSOY, 76–105.
- Svensson, T., Pitkänen, M., Ingebretsen, R., Scheel, H. J. & Ruth, J-E. (1988). *Vuxenutbildning för de äldre i Norden*. TemaNord 521. Kobenhavn: Nordisk Ministerråd.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. (1988). *Tapaustutkimus kasvatustieteessä*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Syrjäläinen, E. (1991). Etnografinen tutkimusote opetuksen tutkimuksessa. Teoksessa L. Syrjälä & J. Merenheimo (toim.) *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 39, 32–49.
- Syrjäläinen, E. (1994). Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapa*. Helsinki: Kirjayhtymä, 67–112.
- Tarasti, E. (1981). Luovuudesta, kulttuurista ja taidekasvatuksesta. *Kanava*, 9, 409–413.
- Tarasti, E. (2003). *Musiikin todellisuudet. Säveltaiteen ensyklopedia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Taylor, J. & Bogdan, R. (1984). *Introduction to qualitative research methods*. (2. painos) New York: John Wiley & Sons.
- Tesch, R. (1992). *Qualitative research: Analysis types and software tools*. New York: Falmer Press.
- Thompson, J (2003) 1. Nuotti. Thompsonin pianokoulu: *Pienet sormet. soittamaan*, alkeisvihko. 952–461-019-1
- Tikkanen, T. (2003). Elinikäinen oppiminen - elämänhallintaa ja ihmisenä kasvua. Teoksessa E. Heikkinen & T. Rantanen (toim.) *Gerontologia*. Tampere: Duodecim, 408–415.
- Tissari, V. & Nurmi, K. E. (2001). Aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen tulevaisuudenkuvia myöhäisessä modernissa yhteiskunnassa. Teoksessa V. Tissari (toim.) *Elinikäisen oppimisen tulevaisuudenkuvia. Aikuiskoulutuksen asiantuntijoiden keskustelua Suomen Eurodelfoitutkimuksen pohjalta*. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, 126–156.
- Tissari, V. (toim.) (2001). *Elinikäisen oppimisen tulevaisuudenkuvia. Aikuiskoulutuksen asiantuntijoiden keskustelua Suomen Eurodelfoitutkimuksen pohjalta*. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos.

- Tuomikoski, P. (1987). *Taide ja ihminen*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Tuomisto, J. (1991). *Elinikäisen kasvatuksen kehittäminen - lähtökohtia ja ongelmia*. *Aikuiskasvatus*, 11, 142–148.
- Tuomisto, J. (2003). Elinikäisen oppimisen toinen sukupolvi - unohtuiko jotain? Teoksessa P. Sallila (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus*. Aikuiskasvatuksen 44.vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 49–78.
- Uusikylä, K. & Atjonen, P (2005). *Didaktiikan perusteet* Porvoo: WSOY, 136.7–14.
- Vaarama, M. (2002). *Tavoitteena vanhan ihmisen hyvä elämänlaatu*. Teoksessa *Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun*. Oppaita 49. Helsinki: STAKES, 11–12.
- Vaarama, M., Hakkarainen, A. & Laaksonen, S. (1999). *Vanhusbarometri*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Vainio, M. (2003) Suomalainen musiikki tutkimuskohteena. Teoksessa T. Eerola, J. Louhivuori & P. Moisala (toim.) *Johdatus musiikintutkimukseen*. Jyväskylä: Suomen musiikkitieteellinen seura, 259–362.
- Van Maanen, J. (1988). *Tales of the field: on writing ethnography*. Chicago: University of Chicago Press.
- Van Maanen, J. (1995). An end to innocence. The ethnography. Teoksessa J. Van Maanen (toim.) *Representation in ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1-35.
- Vehviläinen-Julkunen, K. (1997). Hoitotieteellisen tutkimuksen etiikka. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Helsinki: WSOY, 26–34.
- Vehviläinen-Julkunen, K. & Janhonen, S. (1992). Grounded teoria -menetelmän tutkimusprosessi, esimerkkejä hoitotyön ja käytännön hoitotyön tulkinnoista. *Hoitotiede*, 4, 50–59.
- Westerlund, H. (2005). Musiikin arvo ja arvokokemus musiikkikasvatuksessa. Teoksessa J. Torvinen & A. Padilla (toim.) *Musiikin filosofia ja estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 251–260.
- Vikström, J. (2004). Vanhuksen äänen arvo. Teoksessa H. Kankare & H. Lintula (toim.) *Vanhuksen äänen kuuleminen*. Helsinki: Tammi, 16–17.
- Von Wright, G. H. (1987). *Humanismi elämänasenteena*. Keuruu: Otava.

Wise, G. W., Hartman, D. J. & Fisher, B. J. (1992). Exploration of the relationship between choral singing and successful aging. *Psychological Reports, 70*, 1175-1183.

Yenerall, J. D. (1997). In their own words: The educational interests of non-college educated older adults. *Sociological Viewpoints, 13*, 44-61.

LIITTEET

Liite 1. Soitonohjauksen ja yhteissoiton aikataulu 2004

salasointajat keväällä 2004

Helmi

kello	ti 10 pv	ke 11 pv	to 12 pv	
		10,15 12	Onni R Eija Ensio	10,30 12
15,30	Linnea Jlona	15	Meeri	Inkeri Mirja R

Virsilaulajat
Vivamossa
ma-ke
19-21.4.2004

Huhti

klo	Ma 5pv	Ti 6pv	Ke 7pv
	10,30 12	Mirja Inkeri R	10 12
17	Jlona	14 15,30	Linnea Meeri

26.4.   27.4.   28.4.

salasointajat syksyllä 2004

Lokaku

	Ke 13pv	To 14pv	Pe 15pv	
	10,15 12	Onni Eija R Ensio	10 12 14	Meeri Mirja R Inkeri
16	Linnea Jlona			

Virsilaulajat
Vivamossa
4-6.10.04

Jouluku

	Ti 7pv	Ke 8pv	To 9pv	Pe 10pv
	10 12	Onni R Eija Ensio	10,30 12 14	Mirja Inkeri R Meeri
16	Linnea Jlona			SS Pakkalassa

Liite 2. Salasoittajien ryhmän Soittajaisten havainnointilomake**1. Tila**

- koti
- huone

2. Tavoitteet

- soittaa soittoläksy
- yhdessä oleminen

3. Toimijat

- ikääntyvät salasoittajat
- opettaja
- ”suljettu ryhmä”

4. Tekeminen

- soittaminen
- puhuminen
- tarjoilusta nauttimien

5. Esineet

- piano
- joulukoristeet
- nuotit

6. Aika

- iltapäivä
- kaksi tuntia

7. Päämäärä

- yhteisen juhlan tekeminen
- yhdessä soittaminen
- kokemuksen jakaminen

8. Tunteet

- hyväksyminen, kannustaminen
- ilo, huumori, soittojäännitys- hyvä vuorovaikutus

James P. Spradley 1980 (Sovellus)

Liite 3. "Molemmat peukalot samalle koskettimelle" -harjoitustehtävä

E F G G F E D D
 Kristus valo valke- uuden
 armos -tasi jälleen uuden

F F G C D D C
 Isän Poika i-täi-
 päivän saamme men-
 suloi-sen

D E F F E E D
 valo varjot hajot-taa

F G A A G G F
 sa-la-tut-kein paljastaa

F F G G F E D D
 nostaa kaikki luol- -tansa

F F G C D D C C
 työhön kut- su- muksen sa-
 3 2 2 3 B

Liite 4. Fyysisen kunnon ylläpitäminen laulaen ja voimistellen

Helvi Oittinen

Voimisteluohjelma laulun tahdissa

Sävel: »Koska meitä käsketään»

1.

Ylös, alas harteita ahkerasti liikuta,
ettet ennen aikojas jne.
Ylös, alas harteita ahkerasti liikuta.

~~10.~~

Nosta sääri, toinenkin sivusuuntaan sievästi,
ettet ennen aikojas jne.
Nosta sääri, toinenkin sivusuuntaan sievästi.

2.

Pyöri-, pyöri-, pyöritä olkapäitä jäykkiä,
ennet ennen aikojas jne.
Pyöri-, pyöri-, pyöritä olkapäitä jäykkiä.

~~11.~~

Polvet notkuun koukista, vinkkelin verran korkeintaan,
ettet ennen aikojas jne.
Polvet notkuun koukista, vinkkelin verran korkeintaan.

3.

Nosta polvi, toinenkin vuorotellen vilkkaasti,
ettet ennen aikojas jne.
Nosta polvi, toinenkin vuorotellen vilkkaasti.

~~12.~~

Keikuttele lanteita vasempaan ja oikeaan,
ettet ennen aikojas jne.
Keikuttele lanteita vasempaan ja oikeaan.

4.

Taivuttele oikeaan sekä myöskin vasempaan,
ettet ennen aikojas jne.
Taivuttele oikeaan sekä myöskin vasempaan.

~~13.~~

Tuolin selkää purista, päästä irti, rentouta,
ettet ennen aikojas jne.
Tuolin selkää purista, päästä irti — rentouta.

5.

Käännä, kierrä, kieputa selkärankaa tarmolla,
ettet ennen aikojas jne.
Käännä kierrä, kieputa selkärankaa tarmolla.

13.

Taakse, eteen harteita täytyy myöskin liikuttaa,
ettet ennen aikojas' jne.
Taakse, eteen harteita täytyy myöskin liikuttaa.

6.

Eteen, taakse huojuta vartaloa tuolilla,
ettet ennen aikojas jne.
Eteen, taakse huojuta vartaloa tuolilla.

~~14.~~

Pakaroita jännitä, älä heti hellitä,
ettet ennen aikojas' jne.
Pakaroita jännitä, älä heti hellitä.

7.

Kädet yhteen taputa, selän taakse piilota,
ettet ennen aikojas jne.
Kädet yhteen taputa, selän taakse piilota.

15.

Kanta, varvas koskettaa kepeästi lattiaa,
ettet ennen aikojas' jne.
Kanta, varvas koskettaa kepeästi lattiaa.

~~8.~~

Nyt on aika nousta taas, linjojasi oikoa,
ettet ennen aikojas jne.
Taakse tuolin astupa, tartu klinni karmista.

~~16.~~

Eteen neljä askelta, taakse samoin — kuljepa,
ettet ennen aikojas' talttojasi tainnuta.
Eteen neljä askelta, taakse samoin kuljepa.

Liite 5. Harjoituksia vasemmalle kädelle

SOINTUJA VASEMMALE KÄDELLE

G^0	A^0	B^0	C^0	D^0	E^0	F^0	G^0
E^1	F^1	G^1	A^1	B^1	C^1	D^1	E^1
C^2	D^2	E^2	F^2	G^2	A^2	B^2	C^2

C G7 C F C

A^0	A^0	A^0	H^0	A^0
F^1	G^1	F^1	G^1	F^1
D^2	C^2	D^2	D^2	D^2

D A7 D G D

H^0	H^0	H^0	C^0	H^0
G^1	A^1	G^1	A^1	G^1
E^2	D^2	E^2	E^2	E^2

em H7 em am em

A^0	A^0	A^0	B^0	A^0
F^1	G^1	F^1	G^1	F^1
D^2	C^2	D^2	D^2	D^2

dm A7 dm gm dm

D^0	D^0	D^0	E^0	D^0
$\#^1$	C^1	$\#^1$	C^1	$\#^1$
G^2	F^2	G^2	G^2	G^2

C^0	C^0	C^0	D^0	C^0
A^1	B^1	A^1	B^1	A^1
F^2	E^2	F^2	F^2	F^2

Liite 6. Sanaristikko musiikinteorian kertaamiseksi

Ristikko Salasoittajat

The image shows a handwritten musical score for a piece titled "Ristikko Salasoittajat". The score is written on a set of five staves. The first staff is a treble clef with a single note. The second staff is a bass clef with a single note. The third staff is a treble clef with a single note. The fourth staff is a bass clef with a single note. The fifth staff is a treble clef with a single note. The score is written in 4/4 time. The lyrics are written in a grid format, with each letter in a separate box. The lyrics are: V I I V A S T O, G - A V A I N, P U O L I N U O T T I I, T A H T I, B A S S O A V A I N, K O K O H U O T T I, P Ä Ä T Ö S V I I V A, T A H T I V I I V A, T A H T I M E R K I N T Ä, G - A V A I N, N E L J Ä S O S Ä, D I S K A N T T I, R Y T M I S S Ä K.

V	I	I	V	A	S	T	O
G	-	A	V	A	I	N	
P	U	O	L	I	N	U	O
T	A	H	T	I			
B	A	S	S	O	A	V	A
K	O	K	O	H	U	O	T
P	Ä	Ä	T	Ö	S	V	I
T	A	H	T	I	V	I	V
T	A	H	T	I	M	E	R
G	-	A	V	A	I	N	
N	E	L	J	Ä	S	O	S
D	I	S	K	A	N	T	T
R	Y	T	M	I	S	S	Ä

Aloita harjoitus

RVM

Liite 7. Salasoittajien säestysharjoitus –kappaleita

Minne käy tuulen ilmassa tie

on maista kaikista

Taivas on sininen

Liite 8. Jospas minä kissan saisin

1. Jospas mi-nä kis-san saisin, kyl-lä si-tä ra-kas-tai-sin, pai-jai-li-sin si-tä ai-na
 ar-ke-na ja sunnuntai-na, sil - le her - kut kan - te - li - sin,
 il - lal-la sil - le lau - le - li - sin ja kun kaik - ki
 oi - keinoi - si, mu - ka - vas - ti, se sa-noi - si: miau!

2. Jospas minä koiran saisin...
 3. Jospas minä hiiren saisin...
 4. ....

Kari Rydman
 © Love Kustannus Oy
 1976, Helsinki

LAPSET NURMELLA

Kirsi II lk
 Helsingin yhtenäiskoulu

1. Au-rin-ko lap - si-a pai-men-taa, pie - ni-ä nau - ru - sui - ta.
 2. Nur-mi onteh - ty lap - sil - le, i - lok-si var - ta - vas - ten;
 Kau-niisti lap - set leik - ki-kää, ei saa kiu - sa-ta mui - ta.
 ruo - ho ja tuu - li ja kuk - ka-set, ai - van kaik - ki on las - ten.

Liite 9. Kahden maan kansalainen

KAHDEN MAAN KANSALAINEN

Martti Rautasen juhlavuoden 1995 ja
Lahden lähetysjuhlien tunnuslaulu

sävel Jaakko Löytty 1995

vasen

1. E-des-sä reit - ti tun - te - ma - ton au - ke - aa,
mi - nut työ - hön - sä, Hän kul - jet - taa.

Her-ra lu - van - nut on ai - na kan - taa las-taan.
Mut-ta mik - si tuu - li y - hä pus - kee vastaan?

Hän vyöt-ti Vaik-ka va - el - lus on vai - vais - ta, mi-nä vie - lä

jak-san toi-vo - a; o-len kah-den maan kan-sa - lai-nen.

2. Takana aavikon ja vuorten janoisten,
vaivalloisten tulvavetten tuolla puolen
yöhöni heitän voimattoman rukouksen:
Sinä tiedät kaiken; elän taikka kuolen.
Vaikka vaellus on vaivaista...

3. Sinapinsiemenestä tekee puutarhan
uskollinen työmies sinun avullasi.
Raota portti Valtakuntaan Jumalan,
älä pyytävältä peitä kasvojesi!
Vaikka vaellus on vaivaista...

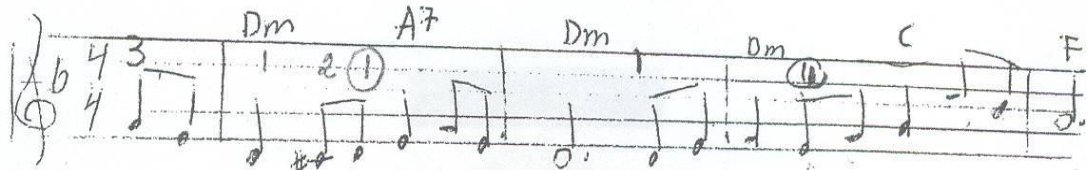
4. Elämänjäljet pientareelle piirtyvät;
Herra antoi, Herra otti, kiitos Herran!
Lopulla matkaa ikäväsi ymmärrät:
Ihmisen on määrä kotiin päästä kerran.
Vaikka vaellus on vaivaista...

sanat Kaija Löytty 1995
© Suomen Lähetysseura vuonna 1995

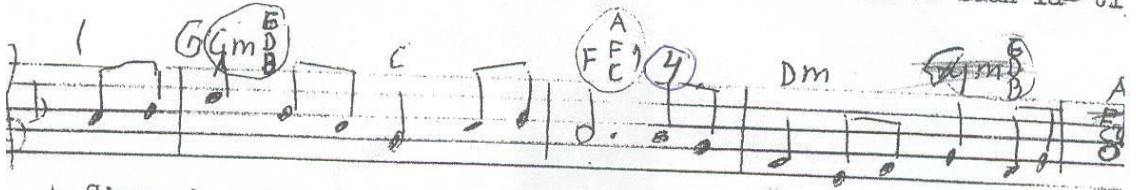
Liite 10. Suvivirsi (Jylhä)

S U V I V I R S I

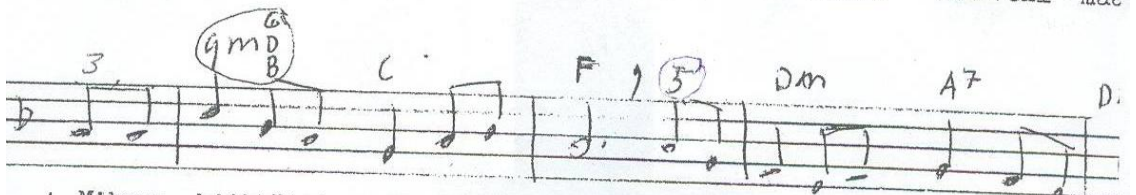
Konsta Jylhä

1. Y-lis-tys, Isä, nimelle-si, sinä pyhä ja ih-meelli-sän
 2. Sinä niitylle kukkaset tuot, kesän'kaunedan lapsilles suo
 3. Talvi kylmä jo mennyt on pois, Kuinka sydän ei riemuita vois!
 4. Olet hellästi mua hoita-nut, kasin rakkanin ain kanta-nut
 5. Pyhä sanas on tun-vana-ni, siihen luottaa mä saan iä-ti

1. Sinun kun-ni-aa kaikuvi maa, sulle metsät ja puut huma-jaa.
 2. Tahdon kiittää mä Va-pah-ta- jaa, suven su-loi-sen lahjoitta-jaa
 3. Su-laa hy-vyyttäs kaik-ki on tää, kesän veh-re-ys kun hymy-ää.
 4. Il-man sua täällä oon ko-di-ton, mutta luo-na-si rau-hani on.
 5. Siitä sie-lu-ni voi-mansa saa, taivas on minun toi-voni mae

1. Miksen kiittäisi myös minä - kin? Suvi taas meillä on su-loi-si
 2. O - len Her-ra sun hoi - dos-sa- si. kuten linnut ja kuk-ka- se-si
 3. I - sä taivainen, yk-sin sun on kiitos, kun-nia lop-pu-ma- to
 4. Sa-nas i - kuinen ka-toama- ton, i - lon, riemun se an-ta-wa on
 5. Kiitos, et-tä sä Po-jas-sa- si taivaan aukaisit ar-mos-sa- si

Liite 11. Valokuvia

1. Kansikuva. Salasoittaja (Kuva. H. Leinonen)

2. Yhteissoitto. Joulujuhla 2004 (Kuva. H. Leinonen)

3. Esiintyminen yhdessä (Kuva. H. Leinonen)